

1985/86:99

Onsdagen den 19 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollen för den 11 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller om ledighet med ersättare under tiden den 28 april–den 31 maj 1986.

Skäl för ledigheten: föräldraledighet.

Stockholm den 27 februari 1986

Sivert Andersson

Denna anhållan bifölls av kammaren.

Talmannen anmälde att *Sven-Åke Nygårds* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Sivert Andersson.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1985/86:114 till kulturutskottet

1985/86:122 till trafikutskottet

1985/86:125 Bil. 1 till justitieutskottet

Bil. 2 till utrikesutskottet

Bil. 3 till socialutskottet

Bil. 4 till trafikutskottet

Bil. 6 till utbildningsutskottet

Bil. 7 till jordbruksutskottet

Bil. 8 punkterna 1–3 till arbetsmarknadsutskottet

punkt 4 till socialutskottet

punkt 5 till socialförsäkringsutskottet

Bil. 9 till bostadsutskottet

Bil. 10 punkterna 1 och 4 till näringsutskottet

punkterna 2 och 3 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till finansutskottet

5 § Utrikesdebatt

Talmannen anmälde att utrikesminister *Sten Andersson* nu skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! 1986 kan bli möjligheternas år, ett år då det internationella läget ljusnar, ett år då misstron viker som dimman en tidig vårmorgon.

Orden är hämtade från den sista intervjun Olof Palme gav.

Han talade om världsläget, där han såg tecken på en islossning. Dialogen mellan supermakterna har återupptagits. De är överens om att ett kärnvapenkrig aldrig någonsin får utkämpas. Stockholmskonferensen har gått in i ett mer aktivt skede. Olof Palme uttryckte förhoppningen att ett provstopp snart skulle komma till stånd. Vi måste alla, sade han, ge vårt konstruktiva bidrag nu, så att de uppenbara möjligheterna också blir verklighet.

De som bestämmer över kärnvapnens användning ansvarar inte bara för sina egna länders överlevnad. De har också våra liv i sina händer. Därför måste vi andra, som inte har kärnvapen, göra vårt yttersta för att påverka kärnvapenmakterna att inse sitt ansvar också för oss.

Olof Palme visste att kärnvapenförhandlingarna kommer att bli långa och svåra. Misstro, kapprustning och kamp om globalt inflytande fortsätter att prägla den internationella scenen. Den vapenteknologiska utvecklingen har ytterligare komplicerat förhandlingarna. De fortsatta rustningarna försvaras av starka intressen.

Att förhindra att kärnvapenkatastrofen någonsin blir verklighet måste vara en allt överskuggande målsättning. Det s. k. femkontinentinitiativet utgör ett talande exempel bland andra på hur denna ödesfråga nu engagerar en hel värld.

För Sveriges regering är det en bjudande plikt att i Olof Palmes anda oförtröttligt fullfölja arbetet för internationell nedrustning. Vi måste också med all kraft värna om Sveriges och andra små länders rätt att utan utländsk inblandning forma sin egen framtid.

Dagligen påminns vi om det växande våldet i världen. Den svenska regeringen fördömer alla former av terrorhandlingar. För att komma till rätta med detta hot krävs effektiva internationella åtgärder. FN:s generalförsamling och säkerhetsråd liksom Europarådet har fördömt terrorismen.

Men det konkreta samarbetet måste utvecklas ytterligare. Att bekämpa och långsiktigt eliminera terrorismen är en av de viktigaste utmaningar som det internationella samfundet står inför i dag. Samtidigt vill vi undvika att i säkerhetens namn vidta åtgärder som innebär inskränkningar i vårt öppna demokratiska samhälle. Detta vore att ge vika för våldet.

Herr talman! För Sverige förblir utvecklingen i Europa av central

betydelse. Den påverkar oss ekonomiskt, kulturellt och säkerhetspolitiskt. Sverige har under efterkrigstiden aktivt deltagit i det europeiska samarbetet, givetvis med de förbehåll som neutralitetspolitiken uppställer.

Den västeuropeiska integrationen fortskrider. Spanien och Portugal har blivit fullvärdiga medlemmar i EG. Ytterligare steg har tagits mot en europeisk union och för att skapa en inre marknad med ett fritt flöde av varor och tjänster. Vårt förhållande till EG har funnit sin form. Men regeringen önskar fördjupa och utveckla detta samarbete på en rad områden, inte minst i vad gäller högteknologi. Nyligen träffades en ramöverenskommelse med EG om vetenskapligt och teknologiskt samarbete.

Tillsammans med 17 andra europeiska stater deltar Sverige i Eurekainitiativet, som syftar till att genom gemensamma satsningar förstärka den europeiska kompetensen och konkurrenskraften på det högteknologiska området.

Dessa samarbetssträvanden är ägnade att gagna europeiska intressen och därmed stärka Europas ställning. I samma riktning verkar Europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen, ESK. Genom denna har Europas stater fått ett unikt tillfälle att på jämlik basis delta i en löpande dialog om säkerhet och kontakter över blockgränserna. Härigenom förhindras att dessa frågor enbart blir en angelägenhet för stormakterna.

ESK:s expertmöten om mänskliga rättigheter och kulturutbyte blev inte så framgångsrika som vi hade hoppats. Men dialogen fortsätter, även om åsiktsskillnaderna förblir stora. Kanske kan erfarenheterna från Ottawa och Budapest utgöra utgångspunkten för en förutsättningslös diskussion också om vilka arbetsformer som bäst gagnar de uppsatta målen.

De uttalanden som gjorts på senare tid från både öst och väst om Stockholmskonferensen liksom det konkreta förhandlingsarbetet ger anledning till en försiktig optimism. Men det krävs att tiden fram till uppföljningsmötet i Wien i höst används på ett konstruktivt sätt.

Enligt svensk uppfattning måste en överenskommelse motsvara mandatets krav på militärt betydelsefulla och verifierbara åtgärder som omfattar hela Europa. Den måste omfatta inte bara förtroendeskapande utan också säkerhetsskapande åtgärder som t. ex. begränsningar av de militära aktiviteterna. I nästa fas måste också konkreta nedrustningsfrågor tas upp.

Vi önskar se framsteg inom alla de områden – nedrustning, ekonomiskt samarbete och mänskliga rättigheter och kontakter – som tas upp i ESK:s slutdokument. Men brist på framsteg inom ett område får inte tas till intäkt för omedgörlighet inom andra. Framsteg kan påverka arbetet inom andra områden och därmed ge upphov till en dynamisk process. Det blir sedan Wienmötets uppgift att göra en avvägning mellan de olika delområdena.

ESK-processen har lett till ökade kontakter mellan de små och medelstora staterna i både öst och väst. Dessa har en viktig roll för att minska motsättningarna. Inte minst kan de neutrala och alliansfria staterna verka som brobyggare. Det finns skäl att ägna ökad uppmärksamhet åt ekonomiskt samarbete, och då kanske särskilt i miljö- och energifrågorna.

Herr talman! Det säkerhetspolitiska mönster som bildades i Norden efter andra världskriget har bestått och medverkat till stabiliteten i vår del av världen. Detta är en stor tillgång som alla måste vara aktsamma om. Sveriges

neutralitetspolitik lämnar här ett centralt bidrag, och denna politik ligger orubbligt fast.

Under senare år har Nordeuropa och Nordatlanten varit föremål för ett växande intresse från militäralliansernas sida. Denna utveckling ställer krav på skärpt vaksamhet. Det måste ligga också i stormakternas intresse att, bl. a. genom återhållsamhet i de militära dispositionerna, bevara Norden som ett lågspänningsområde.

Arbetet på en kärnvapenfri zon i Norden bör fortsätta i syfte att nå enighet om grundelementen i ett zonarrangemang. Den självklara utgångspunkten är därvid respekten för varje nordiskt lands rätt att självt avgöra vilken politik som bäst gagnar dess nationella intressen.

Det nordiska samarbetet är vitt förgrenat och vilar på en stabil grund av historiskt arv, gemensamma demokratiska ideal och väl utbyggda institutioner. Genom gemensamt agerande i olika internationella organ har vi uppnått resultat som annars inte varit möjliga. Samarbetet tar sig många konkreta uttryck. Ett exempel är den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. En annan viktig ambition är att göra Norden till en gemensam hemmamarknad genom att undanröja de återstående handelshindren.

Herr talman! Det är en styrka för den svenska säkerhetspolitiken att en öppen, demokratisk debatt kan förenas med en bred enighet om grunderna i den svenska neutralitetspolitiken. Det är bara en på övertygelse byggd enighet, skapad genom debatt, som håller när den verkligen prövas. I tider av säkerhetspolitiska påfrestningar är denna värdegemenskap särskilt värdefull. Det ligger då i allas intresse att debatten om vår säkerhetspolitik förs med ansvar och omdöme.

Vår neutralitetspolitik måste präglas av konsekvens, fasthet och kontinuitet. Därmed undanröjer vi möjligheter till missförstånd om Sveriges avsikter. Denna politik stöds av ett efter våra förhållanden starkt försvar. Detta kommer att vara fallet också i framtiden. Vi kommer aldrig att finna oss i kränkningar av vårt territorium. Vi förstärker vår förmåga att bemöta dem. De svenska åtgärderna, vår vilja och beslutsamhet, har i omvärlden mötts med respekt.

Det är regeringens strävan att i landets intresse slå vakt om största möjliga samförstånd i utrikes- och försvarspolitiken. Det var värdefullt och glädjande att i 1984 års försvarskommitté en enig uppslutning kunde nås kring den traditionella svenska säkerhetspolitiken.

Herr talman! Relationerna till stormakterna är en central fråga i vår utrikespolitik. På 1960-talet och i början av 1970-talet koncentrerades intresset till Förenta Staterna och dess Vietnampolitik. Under senare år har det svensk-sovjetiska förhållandet dominerat bilden.

Vi anser allmänt att dialog gagnar oss bättre än uteblivna kontakter, inte minst i frågor som rör vår egen säkerhet. Detta gäller också i förhållande till Sovjetunionen. Det är därför vi har förklarat oss öppna för samtal på alla nivåer.

Regeringen önskar goda och stabila förbindelser med Sovjetunionen. Samtidigt kräver vi respekt för Sveriges neutralitetspolitik och för folkrättens regler för umgänget mellan stater. Vi vill söka lösa problemen genom en

konstruktiv dialog, vare sig det gäller humanitära frågor, handel, fiske, kultur eller andra områden. Vi har kommit en bit på väg. Det är vår förhoppning att ytterligare framsteg skall vara möjliga.

I dagarna har en ny omgång ägt rum i förhandlingarna med Sovjetunionen om Östersjön. Genom dessa förhandlingar söker vi på grundval av folkrätten nå en permanent överenskommelse om avgränsningen av kontinentalsockeln och fiskezonen mellan våra båda länder.

Herr talman! Neutralitetspolitiken ger oss särskilda möjligheter att agera på den internationella arenan. Vi kan inte misstänkas för att framlägga våra förslag å andras vägnar.

I fredstid bidrar vår alliansfria utrikespolitik till stabiliteten i Norden. Vi söker också främja avspänningen och en rättvisare och därmed tryggare värld. Vi driver en aktiv och oberoende politik för nedrustning, utvecklings-samarbete och för att värna folkrätten och de mänskliga rättigheterna. Inom alla dessa områden hyser vi en stark tro på värdet och nödvändigheten av ett effektivt internationellt samarbete.

Föreanta nationernas stadga och ideal knyter an till det starka stöd för en universiell freds- och rättsordning som av hävd finns i vårt land. Under hela efterkrigstiden har aktiv medverkan i FN:s arbete utgjort en hörnsten i svensk utrikespolitik.

Tyvärr har FN, till följd av stormaktsmotsättningarna och den bristande respekten för stadgan, inte kunnat utvecklas till det instrument för kollektiv säkerhet som ursprungligen avsågs. Men även om de höga idealen inte uppfyllts, har världsorganisationen en viktig roll att spela på allt fler områden. Det gäller t.ex. nedrustning, bistånd, miljövård, mänskliga rättigheter, flyktingfrågor och fredsbevarande operationer. För många människor, främst i tredje världen, står FN för något mycket konkret, en viktig del i deras dagliga liv. Inget kan heller ersätta FN som mötesplats och diskussionsforum.

FN riskerar nu att ställas inför en djupgående finanskris. Det måste förhindras. FN skall stärkas, inte försvagas. Världsorganisationen behövs i dag mer än någonsin, för hela mänsklighetens skull. Alla medlemsstater måste solidariskt ta sitt ansvar och uppfylla sina förpliktelser enligt stadgan.

Folkrätt måste vara grunden för förbindelserna mellan världens nationer. Att dess regler respekteras är av yttersta vikt för den internationella freden. Som Olof Palme så ofta underströk upplevs detta särskilt starkt i de mindre staterna. När någon våldför sig på ett litet lands oberoende och integritet känner också medborgarna i andra små stater vrede och oro.

Respekten för de mänskliga rättigheterna är en fråga av internationell betydelse. Brott mot dessa är en grogrund för inre spänningar, men också en påfrestning på relationer mellan stater. Därmed har vi alla både rätt och skyldighet att engagera oss.

Herr talman! Utgången av supermakternas förhandlingar i Genève är av väsentlig betydelse för oss alla. Men kampen för en fredligare värld och kärnvapennedrustning förs på många plan och i många fora.

För några år sedan konstaterade den oberoende kommissionen för nedrustnings- och säkerhetsfrågor, Palmekommissionen, att kärnvapnen har förändrat inte bara krigets omfattning utan även själva krigsbegreppet. I

atomåldern kan krig inte vara ett politiskt instrument, endast ett förintelsemedel utan motstycke.

Därför kan stater inte längre vinna säkerhet på varandras bekostnad. Avskräckningen måste ersättas med en gemensam säkerhet byggd på samarbete och ömsesidigt förtroende.

Trots att stormakterna nu uttalat långtgående målsättningar i fråga om nedskärningar i kärnvapenarsenalerna, finns ännu inga tecken på konkreta framsteg. Inte heller har några minskningar av de konventionella styrkorna i Europa kommit till stånd. Även den marina kapprustningen inger oro, inte minst vad gäller den ökade förekomsten av kärnvapen till havs.

För att minska kärnvapens roll i den militära planeringen har, som en viktig förtroendeskapande åtgärd, föreslagits att en korridor fri från slagfältskärnvapen skall upprättas med början i Centraleuropa. Sveriges stöd för denna tanke är ett uttryck för våra ansträngningar att med politiska medel motverka militära hot.

För att hindra den kvalitativa utvecklingen och spridningen av kärnvapnen krävs ett fullständigt provstopp. De stater som deltar i femkontinentinitiativet har nyligen riktat ytterligare ett budskap i frågan till ledarna i Förenta Staterna och Sovjetunionen och uppmanat dessa att inte tillåta några provsprängningar med kärnvapen fram till nästa toppmöte. Man har tidigare förklarat sig beredd att medverka i övervakningen av ett provstoppavtal.

Det finns en stark internationell opinion för ett sådant avtal, som skulle lägga en god grund för fortsatta steg mot verklig nedrustning. Sovjetunionen har förklarat sin avsikt att inte utföra några kärnvapenprov så länge Förenta Staterna avstår från sådana. Det är mot denna bakgrund angeläget att Förenta Staterna och övriga kärnvapenstater nu avstår från kärnvapenprov.

Oenighet i verifikationsfrågan har som bekant i decennier försvårat framsteg på detta område. Nu ökar förhoppningarna och kraven på att man skall kunna nå fram till allmänt godtagbara verifikationsmetoder, företrädesvis under internationell medverkan.

Inom nedrustningskonferensen i Genève bedrivs i dag förhandlingar om förbud mot kemiska vapen. Bl. a. mot bakgrund av oroande rapporter om användning av dessa vapen är det av stor betydelse att ett heltäckande förbud mot kemiska vapen blir verklighet.

Den begynnande rymdkapprustningen inger särskild oro. Ett rymdbaserat försvarssystem skulle med all sannolikhet aldrig fungera. Det skulle däremot leda till fortsatt kapprustning på båda sidor och riva upp gällande internationella avtal. Det innebär vidare ett gigantiskt slöseri med resurser som hellre borde användas för att bekämpa fattigdomen i världen.

Resursslöseriet bakom kapprustningen kommer att belysas vid en FN-konferens i Paris om sambandet mellan nedrustning och utveckling, en konferens som äger rum i sommar. Sverige har följt upp den tidigare genomförda FN-studien med en nationell utredning. Vi är därför väl förberedda inför denna konferens.

Herr talman! Det ömsesidiga beroendet mellan världens alla stater innebär att en gemensam framtid i fred, frihet och ökat välbefinnande bara kan tryggas genom ökat internationellt samarbete. Under det senaste årtiondet har den industrialiserade världens uppmärksamhet främst varit riktad mot det

spända förhållandet mellan öst och väst och egna ekonomiska och sociala problem.

Men vi får aldrig glömma andra dimensioner i världspolitiken, såsom utvecklingen i tredje världen och hotet mot den globala miljön. Som Brandtkommissionen konstaterade redan för sex år sedan är vi alla beroende av att konkreta åtgärder vidtas mot den internationella ekonomiska ojämlikheten. U-länderna dignar under en förlamande skuldbörda. Deras natur föröds. Detta får den industrialiserade världen inte passivt åse.

Regeringen kommer att fortsätta att föra en generös biståndspolitik. Enprocentsmålet ligger fast. Men vi måste också bidra till att hela världssamfundet i handling visar sin solidaritet med tredje världen. Det är inte fråga om välgörenhet. Genom vårt stöd öppnar vi också nya marknader för ekonomiskt utbyte och bidrar till att minska de risker vad gäller internationell säkerhet och stabilitet som en fortsatt negativ utveckling av u-ländernas ekonomier skulle medföra. Solidaritet gagnar alla på längre sikt, också de rika.

Alltsedan FN:s miljökonferens 1972 i Stockholm finns en växande insikt om att de globala miljöhoten påverkar vår säkerhet och överlevnad. Därmed förbättras förutsättningarna för internationell samverkan för att angripa problemen. Sverige kommer att aktivt verka för att länka in detta samarbete i konstruktiva banor.

U-länderna plågas inte bara av underutveckling och naturkatastrofer. Sedan andra världskrigets slut har 150 krig utkämpats med 20 miljoner döda, varav de flesta i tredje världen.

I Mellanöstern har krig eller krigsliknande tillstånd präglat tillvaron under hela denna period. En bestående fred där måste grunda sig på Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser och det palestinska folkets rätt till självbestämmande. I utbyte mot fred måste Israel lämna de områden som ockuperades 1967. Västbanken och Gaza skulle kunna utgöra territoriet för en palestinsk stat i eller utan konfederation med Jordanien.

I fredsförhandlingar måste det palestinska folket vara representerat av företrädare som har dess företroende. Det är regeringens uppfattning att PLO av palestinerna betraktas som deras representant. PLO bör därför ha rätt att delta i förhandlingar som likaberättigad part.

Israel måste dra sig tillbaka från Libanon. Den israeliska säkerhetszonen ger inte Israel någon ökad säkerhet. I stället förstärker den motsättningarna i området och leder till nya våldshandlingar i vilka Israel blir direkt inblandat.

Som FN:s generalsekreterares särskilda representant utförde Olof Palme ett tålmodigt arbete för att bringa kriget mellan Iran och Irak till ett slut. Sverige kommer att efter förmåga söka bidra till ansträngningarna att bilägga denna tragiska konflikt.

Ständigt når oss nya skakande vittnesbörd om det brutala våld som drabbar befolkningen i Afghanistan. Mer än en tredjedel av civilbefolkningen har tvingats lämna sina hem och sitt land. Regeringen fördömer Sovjetunionens väpnade intervention och de brott mot folkrätten och de mänskliga rättigheterna som begås i Afghanistan. Vi stöder FN:s ansträngningar att finna en förhandlingslösning. Huvudelement i en sådan måste vara ett tillbakadragande av de sovjetiska trupperna från Afghanistan och rätt för det

afghanska folket att självt bestämma sitt styrelseskick och sin framtid. Flyktingarna måste få återvända hem i trygghet. Sverige fortsätter att lämna omfattande humanitär hjälp.

Apartheidsystemet utgör grunden till konflikterna i södra Afrika. I sitt försvar av systemet har regimen ökat såväl det inre förtrycket som hotet och våldet mot grannstaterna. Tiden för en fredlig lösning av konflikten rinner snabbt ut.

Det hot som apartheidsystemet utgör mot internationell fred och säkerhet framstår allt tydligare. Ökat tryck från det internationella samfundet blir i detta läge av stor vikt. Sverige fortsätter därför att verka för ett beslut om bindande sanktioner i FN:s säkerhetsråd.

Namibia måste uppnå sin självständighet på grundval av säkerhetsrådets resolution 435 från 1978. Det amerikanska biståndet till UNITA-gerillan i Angola kan enligt svensk uppfattning endast försvåra en lösning av konflikterna i detta område.

I avvaktan på beslut om bindande sanktioner har regeringen vidtagit en rad åtgärder inom ramen för ett utvidgat nordiskt handlingsprogram mot Sydafrika. Regeringen har också skärpt lagen om nyinvesteringar och förbjudit import av jordbruksprodukter från Sydafrika. Företagen har rekommenderats att frivilligt begränsa sin handel med Sydafrika. Möjligheterna att finna andra leverantörer än Sydafrika för vissa viktiga råvaror utreds i syfte att ytterligare minska handeln.

Vårt bistånd till frontstaterna, befrielseströrelserna och apartheidpolitikens offer fortsätter att öka. I dag utgör detta drygt 40 % av det totala bilaterala biståndet.

Konflikterna i Centralamerika fortsätter. Civilbefolkningens lidande förlängs. Det är nödvändigt att förhandlingarna mellan de krigförande parterna i El Salvador återupptas. Det amerikanska stödet till väpnade grupper som för krig mot den lagliga regeringen i Nicaragua måste upphöra. Det strider mot internationell rätt och försvårar fredssträvandena.

En fredlig utveckling skulle underlättas, om samtliga inblandade slöt upp bakom Contadorgruppen. Den deklaration som denna och dess stödgrupp nyligen enades om har också vårt fulla stöd.

Herr talman! Drömmen om en värld i fred och frihet med rättvisa och ekonomisk utveckling för alla har inte besannats. FN har inte getts möjlighet att fungera som en garant för freden. Alltjämt utkämpas krig som kräver tusentals offer. Över oss alla hänger förintelsehotet i form av kärnvapenkriget. Miljoner människor lever under fattigdom och förtryck. Friheten är satt på undantag. Varje dag kränks de mest elementära mänskliga rättigheterna i många av jordens stater genom mord, tortyr och fängslande utan rättegång och dom.

De globala problemen kan endast lösas i samverkan mellan jordens folk och stater. Säkerhet kan i kärnvapenåldern inte sökas i konkurrens utan bara i samarbete med andra. Utveckling i de fattiga länderna kräver de rika ländernas solidariska medverkan. Lösningen av konflikter i tredje världen får inte försvåras genom att de inlemmas i ett snävt öst-väst-perspektiv.

Svensk utrikespolitik måste präglas av omsorg om vår egen säkerhet och solidaritet med världens obesuttna och med dem som kämpar för sin frihet

och sitt oberoende. Vi måste sträva efter utökat internationellt samarbete för att minska krigsriskerna. få till stånd en verklig nedrustning, bekämpa fattigdomen, utveckla det ekonomiska samarbetet och stödja demokratin.

. Herr talman! Om världens stater gemensamt slår in på den vägen, då kommer Olof Palmes ord att besannas. Misstron i världen viker som dimman en tidig vårmorgon.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! Dagens utrikesdeklaration anknyter starkt till traditionerna i svensk utrikespolitik. Olof Palmes tragiska bortgång har gjort det än mer naturligt. Han gav vår utrikespolitik och vårt internationella agerande en alldeles egen färg och klang, en färg och en klang som vi ibland kunde ha delade meningar om, men som alltid syntes och alltid hördes, och som vi och många andra kommer att sakna.

Visst säger vi alla att utrikespolitiken ligger fast, och visst skall arbetet fortsätta – men det blir ändå aldrig riktigt detsamma.

Mina invändningar mot regeringens och utrikesministerns deklaration är få.

Jag beklagar att regeringen nu åter vill använda det litet förvirrande och felaktiga begreppet "ett efter våra förhållanden starkt försvar". Det kontrasterar mot tidigare uttalanden av utrikesministern, det ligger svårligen i linje med den säkerhetspolitiska rapporten från försvarskommittén och det går rakt emot en enig remissopinion, inte minst inom utrikesförvaltningen. Det skapar oklarhet i ett läge när vi strävar efter klarhet.

Ty sanningen är att vi i dag har ett "efter våra förhållanden" svagt försvar – det var ju starkare förr.

Herr talman! För bara något år sedan talades i dramatiska ordalag om det växande krigshotet, om hur vi stod inför "en ny istid" i relationerna mellan USA och Sovjetunionen. Visarna på domedagsklockan på Bulletin of the Atomic Scientist flyttades ödesmättat fram.

Nu vet vi att alarmisterna då hade fel. Efter 18 månaders bojkott kom Sovjet tillbaka till förhandlingsbordet i mars 1985. I december möttes president Reagan och generalsekreterare Gorbatjov i Genève, och under de senaste månaderna har de bägge konkurrerat i framläggandet av vittsyftande planer på att ta bort det ena vapnet efter det andra, t. o. m. alla kärnvapen i hela världen.

Den fruktade istiden förefaller att ha blivit en spirande vår. Och på sina håll låter man som om värmeböljan redan var ett faktum.

"En kylig och realistisk analys behövs alltid", skrev president Paasikivi i sin tänkvärda dagbok. Den sanningen gäller med oförminskad styrka i dag – icke minst när det gäller de återkommande variationerna i klimatet mellan de bägge supermakterna.

Generalsekreterare Gorbatjovs nedrustningsutspel den 15 januari innehöll åtskilligt av yvig retorik, mer avsett att påverka dem som lätt låter sig påverkas än att vara underlag för seriösa samtal och överväganden. Det var ett inslag i "fredskriget", för att låna ett uttryck av Flora Lewis.

Men i förslaget fanns också inslag som tyder på en vilja att modifiera delar

av den sovjetiska politik som under lång tid hindrat verkliga framsteg på nedrustningsområdet.

President Reagans tal i mars 1983 blev startpunkten för en stor forsknings-satsning på strategiska försvarssystem som under beteckningen SDI har skapat en helt ny situation. USA förbereder sig för att kunna mobilisera sin vetenskapliga förmåga i en ny kapplöpning för att hota de enorma kärnvapensatsningar som Sovjet har gjort under de senaste decennierna.

Hotet från SDI drev Sovjet tillbaka till förhandlingsbordet, till toppmötet i Genève och till uppluckringen av motståndet mot nedskärningar av offensiva vapen. Hotet från SDI är ett hot mot den paritetsställning på det nukleära området som var Bresjnev-epokens största – kanske dess enda – landvinning för Sovjetunionen. Det hotet kan i det korta perspektivet bara förhandlas bort, och för att förhandlingar skall vara framgångsrika krävs eftergifter – från bägge sidor.

Den toppmöteskalender för 1986 och 1987 som överenskomts i Genève kräver ett visst momentum i de olika sakförhandlingarna mellan de bägge supermakterna. Kanske kan det trycket bidra till att en interimslösning vad gäller medel- och kortdistanskärnvapen i Europa och Asien skall kunna slutas. Låt oss hoppas det.

Men det vore fel att undervärdera de svårigheter som den nya situationen innebär. Det går inte längre att bygga vidare på SALT-avtalen 1972 och 1979. Det krävs en ny strategisk kompromiss mellan de bägge supermakterna.

Det måste vara vår förhoppning, att en sådan skall innebära väsentliga reduktioner av de offensiva nukleära styrkorna. Förutsättningarna för detta förefaller i dag bättre än tidigare. Men ju större dessa reduktioner blir, ju starkare blir samtidigt argumenten för att komplettera dessa med nya defensiva system.

När man från USA säger att det inte längre går att bygga stabiliteten på allt fler av de alltmer träffsäkra offensiva vapnen har man rätt. När man från Sovjet säger att en ny och oreglerad kapprustning i rymden hotar den strategiska stabiliteten har man också rätt.

Det är i skärningsytan mellan dessa två synsätt som en ny strategisk kompromiss måste växa fram. Det kommer att ta sin tid, och vägen dit kommer med all säkerhet att bli knagglig, men den förefaller att ligga i såväl USA:s som Sovjetunionens långsiktiga intresse.

Frågan om de strategiska kärnvapnen har sedan slutet av 1960-talet varit supermaktsrelationens kärna. Det kommer knappast att förändras. Men samtidigt har 1970-talet visat hur viktigt det är att relationen icke står på bara ett ben. Ty då riskerar den att halta och kommer förr eller senare att falla.

Icke minst därför är ansträngningarna att lösa olika regionala konflikter av så stor betydelse.

Under 1970-talet var det Sovjetunionen som var offensivt, icke minst i tredje världen. Interventionerna – direkt eller indirekt – i södra Vietnam och Angola 1975, i Etiopien 1978 och i Afghanistan 1979 visade ett nytt mönster. I Nicaragua och i Grenada etablerades regimer som gradvis kom att stå Sovjetunionen nära.

I mitten av 1980-talet är situationen omvänd. Nu förefaller USA att vara offensivt i kraft av en expanderande ekonomi och en delvis återupprättad

militär styrka. Den sovjetiska 1970-talsexpansionen utmanas genom hemligt stöd till s. k. frihetskämpar. Stabiliteten i de sovjetiska landvinningarna förefaller i många fall tveksam.

I Afghanistan fortsätter det sovjetiska ockupationskriget. Den nya FN-rapport som Felix Ermacora nyligen lade fram om de mänskliga rättigheterna i Afghanistan är en djupt upprörande läsning. Under 1985 dödades ca 35 000 människor i planerade massakrer och urskillningslösa bombningar. Fyra och en halv miljon afghaner – en tredjedel av landets hela befolkning – har tvingats att fly sitt hemland. Ytterligare närmare två miljoner afghaner har blivit flyktingar i sitt eget land.

Ermacoras budskap är klart: Ett fortsatt krig kommer att leda till "en situation som närmar sig folkmord." Det är skrämmande ord, formulerade av en försiktig österrikisk folkrättsprofessor i ett officiellt dokument i Förenta nationerna. "Folkmord."

Barbrak Karmal har blivit vår generations Quisling. Afghanistan har blivit vår generations Spanien.

Men trots detta måste vi hålla hoppet om en fredlig lösning levande. För Afghanistan – självklart. Men också för Sovjetunionen – om Sovjet är intresserat av att återvinna en del av all den prestige som förlorats genom invasionen, genom ockupationskriget och genom grymheterna. Ty Sovjetunionens position under 1980-talets andra hälft är inte alldeles okomplimerad.

På den 27:e partikongressen i Moskva talades om vikten av att bryta den stagnation som kom att prägla Sovjetunionen under det senaste decenniet. Det handlar då inte bara om att lösa djupgående sociala problem i ett samhälle som förkunnat att det sedan länge redan avskaffat alla. Det handlar om att återvinna en ekonomisk och teknisk vitalitet utan vilken den supermaktspostion som uppnåddes på 1970-talet på sikt knappast kan bibehållas.

"Det går inte att försöka förändra utan att göra någonting", sade Michail Gorbatsjov i indirekt polemik mot Bresjnev-regimen när han inledde kongressen. Men när den avslutades, var det många som frågade sig om det inte var just detta konststycke som han nu försökte att upprepa. Det var bilden av en höggradigt disciplinerad reformism som tonade fram från kongresspalatset i Kreml.

Relationerna till Sovjetunionen är viktiga för Sverige. Jag säger "viktiga" – inte avgörande. Vi får aldrig skapa ett intryck av att vi är en nation på Sovjets nåde.

Våra relationer med Sovjetunionen får stadga också av våra relationer med andra länder. Vår nordiska förankring, vår europeiska identitet och vår hemkänsla i den västliga frihetstraditionen kan inte försvagas utan att det i ett längre perspektiv skapar risker också i vårt förhållande till Sovjetunionen.

Vi är en nation som står fast i våra värderingar och i värnet av våra intressen. På den grunden söker vi goda, nära och förtroendefulla relationer med Sovjetunionen. Det förutsätter obrottlig respekt för våra gränser och för vår territoriella integritet.

Nu förhandlar vi åter med Sovjet om de ekonomiska gränsdragningarna i Östersjön. Den svenska ståndpunkten i dessa förhandlingar, som förs i vårt

nationella intresse, är den som en enig riksdag slog fast så sent som i november, nämligen "att mittlinjen bör fastställas med utgångspunkt från Gotland."

Under våren kommer statsministern att besöka Sovjetunionen. Det är bra. Det ger tillfälle att klart och öppet redovisa vår syn också på de problem som ställt till svårigheter i våra relationer, främst bland dem de ihållande ubåtskränkningarna. Jag förutsätter, att det är de bilaterala problemen och frågorna som kommer att stå i centrum för det meningsutbytet.

Det vore naturligt, tycker jag, om statsministerns besök i Sovjetunionen, så snart detta är möjligt, kunde följas upp av ett besök också i Förenta staterna. Det skulle ge stadga åt bilden av Sverige och åt svensk utrikespolitik – inom såväl som utom vårt land.

Herr talman! Det finns styrkebälten i svensk utrikespolitik – dem skall vi värna och vidareutveckla, under hänsynstagande till de ständigt förändrade förutsättningarna.

Men vi måste inse, att det också finns svaghetszoner, och att den viktigaste uppgiften för den utrikespolitiska debatten är att ibland fokusera just dessa. Vår önskan är att förbättra, men då måste vi veta vad som behöver förbättras.

Den nordiska förankringen måste successivt fördjupas. Vi är icke längre förmer, och vi måste anpassa oss därefter. Det kommer att kräva en ny öppenhet och en ny ödmjukhet från Sverige i det nordiska samspelet. Vår roll ser vi gärna som global, men vår förankring måste alltid vara nordisk.

Den europeiska identiteten måste förstärkas. Vi är en del av Europa, och vi måste inse att vi måste bli det än mer, icke minst ekonomiskt och industriellt. Vi behöver vår europeiska identitet för vår globala roll – det ger den ökad tyngd – men vi behöver den i allt större utsträckning också för att ta till vara våra nationella intressen i det för oss allt viktigare och ständigt fortskridande västeuropeiska samarbetet.

Den globala rollens betydelse har understrukits under de tragiska veckorna bakom oss. I minnesorden över Olof Palme har vi alla talat om "fred" och om "frihet". De orden har en europeisk dimension som vi aldrig får glömma – och som vi heller aldrig får rädas att tala klartext om. Men deras revolutionerande kraft framträder med än större styrka i det globala perspektivet.

Alla folks frihet – hela världens fred. Det gäller i Chile som i Nicaragua, i Vietnam som i Sydkorea, i Sydafrika som i Etiopien.

Kan vår röst ge frihet åt människor som annars hade förvägrats den, då har vi gett ett bidrag som i ett längre perspektiv är viktigare än mycket annat för att bygga en varaktig fred. Ty friheten och freden förutsätter varandra i det längre perspektivet.

Frihet utan fred är förstörelse. Fred utan frihet är förtryck. Låt därför arbetet för frihet och fred bli adelsmärket för vår utrikespolitik.

Det gäller med stor kraft i södra Afrika.

Apartheid är kollektivism grundad på rasism. Den förnekar individen, och står därför i fundamental motsättning mot den människo- och samhällssyn vi företräder.

Sydafrikas nuvarande kurs är en kurs i riktning mot katastrof. Inte i dag,

inte heller i morgon, kanske inte heller i övermorgon. Historiens hjul rullar ibland långsamt – men det råder ingen tvekan om färdriktningen.

Den katastrofen måste undvikas. Vi måste göra allt vi kan för att bryta upp den "förkrampning" som förhindrar de grundläggande reformer som är enda sättet att undvika det hemska – undvika våld, omstörtning, massakrer, ett nytt förtryck.

Att lösa den "förkrampningen" kräver förståelse. Förståelse för desperationen hos de svarta ungdomar som i dag förefaller att vända sig mot all auktoritet – också de organisationer som talar i deras namn. Förståelse för fruktan för framtiden hos de mindre välbärgade, ofta fattiga vita som är apartheidsystemets politiska kärntrupper.

"Förkrampning" kan aldrig lösas upp enbart genom isolering. Internationellt samordnade sanktionsåtgärder har sin givna och betydelsefulla roll för att markera vår avsky för apartheidsystemet och för att lägga en ständigt ökad press på regimen i Pretoria. Men i vår Sydafrikapolitik måste också kontakterna, öppenheten och dialogen – inte främst med regimen, men med människorna – ha sin plats. Vi vill inte bygga barrikader – vi vill riva dem som finns.

Kravet på frihet, demokrati och rättvisa i södra Afrika gäller med alldeles speciell tyngd i Sydafrika. Men det gäller också i södra Afrika i övrigt. Utvecklingen mot ett enpartisystem i Zimbabwe, och förtrycket och inbördeskriget i ett land som Angola, utgör också hinder på vägen mot hela södra Afrikas frigörelse.

Vi moderater har föreslagit, att det skall inrättas en svensk fond för demokratiutveckling i södra Afrika. Det handlar delvis om att bygga vidare på insatser som redan görs, om att i större skala ge bidrag till enskilda organisationer, skolor, kyrkor och medborgarrättsorganisationer inne i själva Sydafrika. Så stöder vi bäst alla dem som arbetar för en fredlig förändring där nere.

Men vårt arbete för fred och frihet handlar inte bara om södra Afrika.

Under de senaste åren har en demokratisk revolution av historisk betydelse svept fram över Latinamerika. På en kontinent där militärdiktaturer förr var regel är de nu undantag. Folkvalda ledare har ersatt diktatorer i Argentina, Bolivia, El Salvador, Guatemala, Honduras, Peru, Brasilien, Uruguay och Grenada. Det är bara i Santiago, Havanna, Asunción och Managua som de styrande fortfarande klär sig i uniform och förvägrar sina medborgare fria val i genuin bemärkelse.

Den demokratiska revolutionen vinner styrka också i Asien. Utvecklingen på Filippinerna är en framgång för de västliga ideal som också är våra. Men i många områden i tredje världen har utvecklingen varit den motsatta. Förtrycket har ökat. Friheten har minskat.

Vi har en moralisk skyldighet att efter måttet av vår förmåga försöka hjälpa människor i tredje världen till frihet, utveckling och värdighet. Därför har vi moderater föreslagit att det skall utarbetas en strategi för demokrati-frågorna, för de mänskliga rättigheterna, inom ramen för vår biståndspolitik.

Demokrati är ett av målen för vår biståndspolitik. Men det har länge varit ett bortglömt och försummat mål.

Hittills har vårt förslag fått ett ganska svalt bemötande från socialdemokra-

tiskt håll. Jag beklagar det. Menar vi allvar med det vi säger om fred och frihet i alla länder, då borde vi kunna mötas på denna punkt.

Men sist och slutligen handlar vår politik om Europa, om Norden och om Sverige. Vi har ingen anledning att skämmas för att det är vårt eget land som står i centrum för våra omsorger. Den som inte förmår att sköta sina egna angelägenheter, förmår inte heller ge råd åt andra.

I november samlas representanter för de europeiska staterna i Wien för att värdera den s. k. ESK-processen. Vi har ingen anledning att här dölja att den under de senaste åren har inneburit besvikelser. Konferenserna i Ottawa om mänskliga rättigheter och i Budapest om kulturella kontakter kunde inte ensas om ett urvattnat slutdokument, och här i Stockholm går konferensen om säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder framåt endast med snigelfart.

Ändå, trots serier av besvikelser, har processen sitt värde. Den binder ihop förtroendeskapande åtgärder på det militära området med mänskliga rättigheter, ekonomiskt samarbete och återföreningar av familjer som splittrats. Den binder med andra ord ihop freden med friheten också i Europa.

Däri ligger dess historiska betydelse. Varje steg i denna process kan framstå som – och är ofta – litet, otillräckligt och futtigt. Men i det längre perspektivet – det handlar om långa perspektiv när det gäller internationella relationer och utrikespolitik – skapas här en möjlighet att bygga ett frihetens, förtroendets och fredens Europa bortom dagens murar, bajonetter och förtryck.

Herr talman! Alltför länge har debatten om den internationella utvecklingen dominerats av de mörka perspektiven. Av kärnvapenhotet, överbefolkningen, kapprustningen, av den nukleära vintern, av svältkatastroferna, de till synes oöverstigliga svårigheterna.

Visst finns problemen och hoten. Men det är oerhört viktigt att säga att den mörka bilden i allt väsentligt är falsk och farlig. Vi går inte obönhörligen mot katastrof. Vi får inte känna desperation inför framtiden, och vi får inte uttrycka oss så att vi skapar desperation framför allt inte hos unga människor. Vi skall känna tillförsikt, och vi har mycket goda skäl – bättre skäl än på länge – att göra det.

Vi skall veta att vår säkerhet kan tryggas med ett starkt försvar och en obruten neutralitetslinje. Neutraliteten kräver – och det är en neutralitet som vi själva har valt – ett starkt militärt försvar, och vårt högteknologiska välfärdsland kan utan problem bära den lilla bördan.

Vi skall veta att situationen i utvecklingsländerna också förbättras – att medellivslängden i utvecklingsländerna har ökat med närmare 50 % sedan 1950, att barnadödligheten har halverats, att läs- och skrivkunnigheten har mer än fördubblats och att t. o. m. spannmålsproduktionen per människa har ökat med nästan 1 % om året sedan 1970. Det är en utveckling som är långt snabbare än den som en gång förde vårt land och våra nordiska broderländer från fattigdom till välfärd.

Vi skall veta att vår värld i dag står mitt uppe i en demokratisk revolution. Vi ser den med stor kraft i Latinamerika, vi ser den gro också i Asien, vi hoppas på att den kan bryta igenom även i Afrika, och vi vet att den inte gör halt vid Europas gränser. Det är ju trots allt här den har sin vagg.

Till detta skall läggas att vår generation står inför möjligheter, större än kanske några tidigare. Vetenskapen tränger allt djupare in i materien, ut i universum, bort över det mänskliga vetandets allra yttersta gränser. Och i dess spår följer en teknik som öppnar möjligheter – för alla och envar, om än i olika takt – som för bara något decennium sedan var föga mer än science fiction och drömmar.

Därför kan vi och skall vi känna förtröstan. Problemen finns där, men det är inte mörkret, utan ljuset som dominerar bilden.

Friheten håller på att få ny kraft och freden nya möjligheter.

Anf. 3 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Stämningssläge och resonansbotten för den politiska debatten förändras ibland mycket snabbt. Det kan i dag vara lärorikt att återkalla i minnet hur stämningssläget var för den utrikespolitiska debatten förra året. Då präglades debattmiljön av hätska tonfall, misstroenden och upprivna känslor. För det fanns en bakgrund, främst de provokationer som vårt land utsatts för genom upprepade gränskränkningar. Då – för ett år sedan – tedde sig de skadade relationerna mellan partierna svårreparabla och en behövlig nationell enighet kring vår utrikes- och säkerhetspolitik avlägsen.

Jag har inte för avsikt att närmare söka analysera den händelseutvecklingen och än mindre riva upp sår som förhoppningsvis har läkts. Låt mig i stället säga att den nye utrikesministern, Sten Andersson, kan ta åt sig en del av äran av att stämningssläget i dag är ett annat. Sten Andersson är inte främmande för den politiska striden och har väl en och annan gång tämligen medvetet förorsakat sådan strid. Men som utrikesminister har Sten Andersson eftersträvat att lyfta fram det som förenar i utrikes- och säkerhetspolitiken. Vi har noterat denna strävan i samtalen inför de nu inledda förhandlingarna om gränsdragningen i Östersjön, och vi har tyckt oss märka ett medvetet undvikande av ordval och tonfall som kunde riva upp gammalt groll och misstänksamhet. Jag vill tro att det är ett medvetet agerande från utrikesministern och att vi för framtiden kan föra en konstruktiv och öppen debatt om utrikes- och säkerhetspolitiska frågor utan att hamna i sådana misstänkliggöranden och låsningar som kännetecknade debatten för bara ett år sedan. Dagens deklaration stärker mig i den övertygelsen.

Det är självklart att stämningssläget för närvarande får en särskilt dov och dyster nyans på grund av Olof Palmes bortgång. Från många håll har det sagts och betonats hur denna tragiska händelse fört oss närmare varandra. Bengt Westerberg noterade detta redan i sin första spontana kommentar den hemska natten. Ildådet får oss att med särskild hetta söka skydda de grundläggande demokratiska värdena och med särskild lidelse söka värna freden. Ur sorgen och vreden växer en beslutsamhet: att inte låta våldets hantlangare få stå som segrare, att arbetet mot våld, terror och förtryck skall föras vidare med än större iver.

Det har de senaste veckorna starkt strukits under vilken symbol för fred och medmänsklighet som Olof Palme hade blivit runt om i världen. Till hans visioner knöt miljoner människor förhoppningar. Han möttes med större respekt och tillgivenhet än vi väl riktigt haft klart för oss eller inte alltid velat erkänna.

Chocken får inte göra oss verklighetsfrånvända eller förmå oss att använda falska tonfall. Men vi som tillhör andra partier och bekänner oss till annan politisk idelogi skall vakta på den njugghet och avvisa den brist på generositet som förhindrar oss att säga att Olof Palme för många kom att personifiera den längtan efter fred och frihet och det arbete för ett människovärdigt samhälle utan vilka livet blir outhärdligt.

En föresats växer sig starkare tvärs genom partier och folkgrupper: den att det öppna samhället inte får omvandlas till ett slutet samhälle. Vi har rätt att skydda oss mot våldet, ja, vi har en skyldighet att göra det. Men vi kan inte, får inte och vill inte bepansra oss. Ett försök att möta våld med ständigt mera våld skulle leda till att också människors relationer till varandra bepansrades. Följden skulle bli att gemenskap ersattes med främlingskap, samtalet med kommandoord och värmen och öppenheten med kyla och rädsla. Det får inte ske.

Det som kunde ha skrämt oss till hämnd och hat och slutenhet mognar till en gemensam insikt om att det öppna samhället skall skyddas, fredsarbetet drivas vidare och vår frihet och vårt oberoende värnas till varje pris.

Denna önskan har en djup folklig förankring. Utan tanke på partitillhörighet eller åsiktsskillnader i övrigt har svenska folket uttryckt sin spontana indignation och sin vrede mot de krafter som tog sig rätten att mörda vår demokratis främste förtroendevalde. Denna uppslutning är mer än en känsla. Det är en faktisk värdegemenskap. Den är en styrka för vår nation. På den kan vi fortsätta att bygga en utrikes- och säkerhetspolitik, som ger konstruktiva bidrag till arbetet för nedrustning, internationell solidaritet och kampen för varje stats rätt till oberoende.

Kabinettssekreteraren Pierre Schori betonade i en TV-intervju häromkvällen, att *en* förklaring till Olof Palmes ställning i världen var, att han som svensk statsminister företrädde en lång tradition av stöd till internationellt samarbete och fredssträvan. Denna respekt har också kommit andra företrädare för Sverige till del genom åren. Det förhållandet att vi så länge fått leva i fred, vår neutralitet, en väl fungerande demokrati och ett utbyggt system för trygghet och social rättvisa har gjort svenska uttalanden om stöd till liknade utveckling i andra delar av världen trovärdiga. Den har förstärkts av att dessa uttalanden följts av praktisk handling: konstruktiv medverkan i internationella organ, stöd till FN-systemet och ett omfattande bistånd till utvecklingsländerna.

Jag vill betona denna långa tradition och den breda förankring som detta arbete har, och jag vill i all ödmjukhet be utrikesministern och regeringen beakta, att den nationella uppslutningen kring denna politik måste vårdas. Inget parti, ingen meningsriktning kan begära hegemoni över rättspatos, fredssträvan och en rättfärdig politik. Om så sker, skadas den nationella samhörigheten. Det är väsentligt, tror jag, att vi ser dessa värderingar och dessa strävanden som ett gemensamt arv, i vilket många har delaktighet och för vilket alla har ett förvaltaransvar.

Också vår utrikespolitik och vår biståndspolitik måste baseras på en djup respekt för andra kulturer och andra synsätt. Vi skall vara på vår vakt mot den form av förmynderi som ligger i en överdriven uppskattning av vår egen erfarenhet, kunskap och analysförmåga. Men det finns en risk och en

frestelse som på sitt sätt är värre: den att dra sig undan ansvar, att säga sig att det inte spelar någon roll vad Sverige gör eller säger. Vi skall ha en realistisk föreställning om vad Sverige kan göra och om den specifika vikten i våra ord och åsikter. Men om vi dömer oss själva till tystnad, gör vi oss medansvariga i våldets och orättvisans härjningar.

Dagens Nyheter varnade häromdagen i en ledare för en nationernas Jantelag, dvs. en föreställning där staterna säger varandra: Tro inte att ni är något särskilt! För dagen hör vi inte många gliringar om Sverige och svenska representanter som framställer sig som världens samvete. Men de kommer snart tillbaka. Då kan vi gott säga oss, att det är bättre att bli beskylld för att tro sig vara världens samvete än för att inte ha något samvete alls. Det är inte de överdrivet samvetsömna som ger våldet och ondskan utlopp, utan de samvetlösösa!

Herr talman! Jag har i ett tidigare anförande här i kammaren påtalat de utvecklingstendenser i världen som kan leda till slutsatsen att humanismen är på återtåg. Den internationella terrorismen, dödsstraffets återinförande i många länder, den pågående upprustningen och förstöringen av betingelserna för mänskligt liv och överlevnad på jorden går stick i stäv med humanismens principer, där villkoren för människan förbättras och förädlas i både materiell och andlig mening. I ett slags mening kan vi sägas stå vid ett vägskäl. I en mörk tid lurar risken att man vill dra sig inom sitt skal, stänga gränser och skjuta andras elände ifrån sig. En sådan utveckling måste vi motverka. Frågor som berör andra länder och andra människor kräver mer än någonsin tidigare vårt engagemang och intresse. Flyktingfrågan, förtryck av mänskliga rättigheter, upprustningen och tendenser till rasism understryker behovet av fortsatt starkt engagemang i de internationella frågorna.

När slutdokumentet i Helsingfors skrevs under i augusti 1975 var förhoppningarna stora om att det skulle bli avstampet för en allt intensivare avspänning. I utbyte mot att väst de facto erkände Europas gränser, som de kom att bli efter andra världskrigets slut, skulle öst öppna sig för ett större informationsflöde och fler kontakter mellan människor i öst och väst. Så har det tyvärr inte blivit. Nu i efterhand kan vi konstatera att det stora toppmötet i Helsingfors för drygt tio år sedan snarast blev vändpunkten mot försämrade relationer mellan öst och väst.

Dessa försämrade relationer har delvis sin förklaring i flera enskilda händelser: Sovjets övergrepp mot Afghanistan, nedtryckandet av frihetssträvandena i Polen, de ständiga krigshoten i Mellanöstern och den politiska utvecklingen i Centralamerika, för att nämna några. Men den har också sin grund i en kraftig upprustning i både öst och väst.

Ett tecken som föder vissa förhoppningar är att stormakterna nu synes ha kommit till en ökad insikt om behovet av en mer konstruktiv nedrustningsdialog. Även om toppmötet mellan den amerikanske presidenten och den sovjetiske generalsekreteraren inte resulterade i några konkreta åtaganden, har detta första toppmöte på många år i sig ändå blivit ett tecken på att det på ömse sidor nu finns en politisk vilja till samtal och försök att nå konkreta resultat.

I relationerna mellan stormakterna har det under senare år framför allt gällt att hitta en öppning som kan leda till en begränsning av kärnvapenupp-

rustningen. Ett viktigt initiativ har därvidlag varit det s. k. femkontinentinitiativet. Denna grupp av stater har nu senast uppmanat de båda supermakternas ledare att inte tillåta några provsprängningar med kärnladdningar under tiden fram till nästa toppmöte. Från folkpartiets sida välkomnar vi självfallet detta förslag och vill ge vårt fulla stöd till idén om ett sådant moratorium. Det är naturligtvis glädjande att Sovjetunionen visat sig beredd att stödja detta initiativ, även om uppoffringen för dess del kanske för närvarande inte är särskilt stor. Vi kan också notera med tillfredsställelse, att USA inte avvisade Sovjetunionens utspel om en total avveckling av kärnvapen fram till år 2000 som enbart propaganda. Tvärtom har man kommenterat det seriöst och liknat det vid egna tidigare utspel i frågan. Det ligger något hoppingivande i det faktum att supermakterna söker övertrumfa varandra i utspel, som riktar sig till en världsoption som trängtar efter fred och nedrustning.

Den som söker efter glimtar av hopp har också kunnat finna en del andra under de senaste månadernas internationella händelseutveckling. På Filippinerna har en hatad diktator fått ge upp inför människornas krav på frihet.

Den fysiska närvaron av stora människomassor på Manillas gator hindrade bokstavligen Marcos trogna styrkor att ta sig fram. Därvid kunde folket utan vapen i hand framvinga diktaturens fall. På Haiti har en likartad utveckling skett. För ett antal år sedan kunde vi glädjas åt hur Portugal, Spanien och Grekland på motsvarande sätt själva lyfte av sig diktaturens ok genom inre folklig resning.

USA:s roll i utvecklingen på Haiti och Filippinerna är värd att notera. Två diktaturer som tidigare haft USA:s aktiva stöd har fallit. USA har i dessa fall i tid insett att korrupta regimer inte kan hållas under armarna. Det finns ytterligare hoppfulla tecken på en attitydförändring hos den amerikanska administrationen. I FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna har USA t. ex. skärpt tonen mot förtrycket, och uttalanden från företrädare för det amerikanska utrikesdepartementet tyder på en nyorientering också vad beträffar den amerikanska Sydafrikapolitiken.

Herr talman! Vår egen politik visavi Sydafrika under det senaste årtiondet ger ett bra belägg för tesen att utrikespolitik också måste fotas på lika delar idealism och realism. För några år sedan argumenterades från många håll för vad som kallades en mer realistisk Sydafrikapolitik. Sydafrikalagen sades vara utan värde. Den var främmande för svensk rättspraxis och hade inte lett till den efterföljd i andra länder som var en förhoppning. Förslag väcktes därför om att lagen skulle avvecklas. Om realismen ensamt fått styra hade det säkert också blivit fallet. I de regeringar där folkpartiet medverkat liksom i riksdagsbehandling och i utredning har vi emellertid envist hållit fast vid att lagen har opinionsbildande effekter. Flera av de dispenser för investeringar i Sydafrika som den nuvarande regeringen beviljat har vi hävdat strider mot lagens anda. Efter händelseutvecklingen i Sydafrika under det senaste året har denna inställning blivit allmän. Nu höjs inte längre några röster för att lagen skall avvecklas, och flera länder har redan antagit eller överväger liknande regler för att utöva påtryckning på den förhatliga apartheidregimen. Det som en tid verkade vara en överdrivet idealistisk inställning har i högsta grad visat sig vara en realistisk möjlighet.

Vårt förhållande till händelseutvecklingen i Mellanöstern måste på

motsvarande sätt baseras på idealism och realism. Efter måttet av vår förmåga skall vi medverka till konstruktiva uppslag i debatten och konfliktlösning i Mellanöstern. Vi stöder kravet på någon form av statsbildning för de hemlösa palestinska flyktingarna. Vi fördömer varje övergrepp mot mänskliga fri- och rättigheter. Men inte ett ögonblick svävar vi på målet om Israels rätt att existera som en fri stat inom säkra och erkända gränser.

I Afghanistan fortgår Sovjetunionens ockupation på nu sjätte året. Trots bristfällig rapportering får det anses styrkt att befolkningen i hela byar mejats ned i hämndaktioner.

”Vi hade fått veta att vi skulle försvara det afghanska folket mot utländska fiender, istället sattes de sovjetiska förbanden in i rutinmässiga vedergällningsaktioner mot civilbefolkningen som svar på gerillaattacker”, sade en desertör från den sovjetiska armén vid en hearing om Afghanistan i Oslo i helgen. ”Det var detta som fick mig att desertera”, fortsätter han. ”Jag insåg att vi gjorde detsamma som Hitlers styrkor gjorde mot mina släktingar i Ukraina under andra världskriget”, förklarade enligt TT:s referat den unge desertören. Vid samma hearing framträdde också andra vittnen. Svenska och norska läkare som har arbetat för motståndsrörelsen i Afghanistan uppgav att kriget hittills har kostat tusentals afghaner livet och att de flesta av offren är civila.

Vi får inte förtrötta i vårt fördömande av Sovjetunionens agerande i Afghanistan. Historien och erfarenheten säger oss att när världsopinionen blir tillräckligt stark måste också supermakternas ledare ta intryck.

Herr talman! Att försumma vår egen säkerhet skulle inte vara något bidrag till freden. Tvärtom är strävan efter säkerhetspolitisk stabilitet i vår del av världen vår viktigaste uppgift. Att hävda en alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig är inte att dra sig undan ansvar utan att medverka till avspänning.

Men det är också vår erfarenhet att trovärdigheten i denna politik förutsätter ett starkt försvar. Vi har under senare år inte kunnat undgå att notera vissa ihärligheter härvidlag. Kränkningarna av vårt territorium har gjort dessa uppenbara för oss. Under en följd av år försumrades ubåtsskyddet. I dag är vi medvetna om bristerna och har vidtagit åtgärder för att reparera dem. Vi har i folkpartiet kommit fram till slutsatsen att utan en viss real förstärkning av försvaret löper vårt land risken av liknande brister i andra delar av sitt försvar om ett antal år. Det är vår förhoppning att det skall bli möjligt att komma fram till en bred politisk samstämmighet kring en sådan slutsats i den pågående försvarspolitiska utredningen.

Trots en vid flera tillfällen uttalad beslutsamhet att med alla till buds stående medel avvisa kränkningar av vårt territorium synes ubåtsskränkningarna inte ha upphört. Jag noterar med tillfredsställelse att statsministern i sin regeringsförklaring talar om att skapa respekt för denna inställning. Jag noterar också att utrikesministern i sin deklaration i dag säger att vi mötts med respekt när vi har framfört denna inställning. Jag vill därför fråga utrikesministern: Vad är det som närmare tyder på att den eller de som kränkt vårt territorium synes ha tagit notis om vår avsikt att beivra och bekämpa dessa kränkningar med alla till buds stående medel?

Det har under det senaste året förts en livlig debatt om huruvida

trovärdigheten i säkerhetspolitiken har tagit skada av vår otillräckliga förmåga att upptäcka och beivra gränskränkningar. Den socialdemokratiska ledamoten av utrikesutskottet, Sture Ericson, berörde denna fråga i en artikel i Svenska Dagbladet häromdagen. Han skriver där: "Bilderna har spritts av ett Sverige som nedrustar och blir alltmer sårbart för östliga påtryckningar. ÖB:s lika orakelmässiga som regelbundna rapporter om sannolika ubåtar förstärker detta intryck. Det säger sig självt, att den svenska säkerhetspolitikens trovärdighet därmed så småningom kommer att ifrågasättas."

Innebörden av detta uttalande är alltså att den svenska säkerhetspolitiska trovärdigheten hotas av det sätt på vilket ÖB rapporterar om ubåtsincidenterna. Regeringen har vid flera tillfällen uttalat anslutning till ÖB:s beskrivning, och rapporterandet sker efter det att regeringen har ålagt ÖB att avlägga dessa rapporter. Sture Ericsons kritik mot ÖB för dessa rapporter och till att denne dristat sig påpeka brister i den svenska försvarskraften träffar därför också regeringen.

Jag behöver mot den bakgrunden inte fråga utrikesministern om han instämmer i beskrivningen, för jag utgår från att han inte gör det. Men jag finner det angeläget att be honom försäkra att det inte är regeringens mening att trovärdigheten hos vår säkerhetspolitik skulle förstärkas, om vi bad ÖB undanhålla oss regelbundna rapporter om vad som iakttas efter våra kuster eller av ett undertryckande av en fri debatt om brister i den svenska försvarskraften.

Herr talman! Vi skall eftersträva goda och stabila relationer med Sovjetunionen. I det perspektivet är besöksutbyte på regeringschefsnivå vid lämpliga tidpunkter naturligt. Vi har därför ingen invändning mot att Ingvar Carlsson avser att fullfölja planerna på ett besök i Moskva. Vi utgår emellertid från att såväl vår inställning i Afghanistanfrågan som vår oro över de fortgående gränskränkningarna – oavsett vem inkräktaren är – tas upp från svensk sida.

Jag tar också för givet att statsministern kommer att framföra att vi inte anser att full klarhet skapats i Raoul Wallenberg-frågan, att vi känner djup indignation över behandlingen av judarna i Sovjet och att de familjeåterförningsfall som är aktuella måste föras till en snar lösning. Det vore värdefullt om utrikesministern ville bekräfta att dessa frågor tas upp från svensk sida.

Herr talman! Också vår utrikes- och säkerhetspolitik måste baseras på en människosyn. Ingen annan människosyn kan vara möjlig för en nation som vill basera sin politik på humanismens principer än den om varje människas lika värde och värdighet. Pastor Allan Boesak, som släpptes ut ur Sydafrika för att göra ett hastigt besök i Sverige i samband med Olof Palmes begravning, sade i en TV-intervju i söndags kväll att den som inte blir upprörd över förhållandena i Sydafrika inte har rum i sitt sinne för mänsklig värdighet och medkänsla. Han anklagade, med sin ljusa och spröda röst, oss politiker i den rika världen för att ofta sakna visioner, inte ge ord åt drömmar, inte ge utlopp för lidelser. Vi har skäl att låta denna anklagelse rumstera om bland våra promemorior och analyser och i våra kyliga intellekt. Minst av allt får vårt förhållande till människor i andra länder bli enbart ett administrerande av doktriner, ett genomförande av projekt eller ett utbetalande av anslag.

Det måste vägledas av en vision: att våldet kan besegras, att nöden kan lindras, att förstörelsen kan upphöra, att kränkningen av mänskliga fri- och rättigheter kan bringas till slut.

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

Utrikesdebatt

Anf. 4 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! "Varifrån kommer allt våldet?" Så skrev en av hundratusentals människor i kondoleansboken för Sveriges brutalt mördade statsminister Olof Palme. Det var hennes förtvivlade fråga: "Varifrån kommer allt våldet?"

Mänskligheten får inte tolerera våld, oavsett i vilken skepnad det visar sig. Vi måste göra ständiga försök att ersätta fanatism med tolerans, fattigdom med trygghet, förtryck och ofrihet med rättvisa, intolerans med solidaritet och omtanke.

Förenta nationerna har proklamerat 1986 som Internationella fredsåret. Det finns en gemensam insikt om det skrämmande hotet om total ödeläggelse i händelse av krig mellan världens topprustade nationer. Det markerar också folkens önskan om fred. Ansvaret är stort att komma alla fredsengagerade människor till mötes i en öppen dialog och i gemensam strävan för en bättre och rättvisare värld.

Fredsåret markerar också behovet av att frigöra resurser för ekonomisk, social och kulturell utveckling. I en värld där många människor gastkramas av förtryck, orättvisor och kärnvapenhot är det särskilt barnen som far illa. Deras tro på framtiden är i allvarlig fara. Sverige har en förpliktande tradition i freds- och nedrustningsarbetet. Det internationella fredsåret 1986 måste bli en sporre till nya ansträngningar i syfte att förstärka arbetet för fred, frihet och rättvisa.

Centerpartiet har här i riksdagen föreslagit ett FN-universitet för mänskliga rättigheter och demokrati. Syftet med universitetet skulle vara att sprida kunskap om hur demokratiska organ byggs upp, hur fria val kan genomföras och hur skyddet för mänskliga rättigheter kan stärkas. Ett sådant FN-universitet skulle kunna vara en del av vårt bidrag i arbetet med att utveckla demokratier i länder som varit diktaturer.

Det skulle också vara ett bidrag till att stärka FN, vars situation inte minst finansiellt är svår. Vi får inte svikta i stödet för FN.

När människor i frihet får föra fram sin mening, när opinioner kan bildas inom länder och internationellt, då skapas också förutsättningar för att mänskliga fri- och rättigheter inte i tysthet kan brytas ned. Världens demokratier har här ett stort ansvar för att bevara sin egen öppenhet men också för att bidra till andras demokrati och öppenhet.

Mänskliga rättigheter kränks ständigt runt om i världen. Människor förföljs och diskrimineras för sina åsikter eller sin hudfärgs skull. Barn utnyttjas t. ex. av olika krigsmakter. Kvinnor förtrycks. Det får inte vara ett enskilt lands ensak hur det behandlar sitt folk. Det är både en medmänsklig plikt och en rättighet att reagera när mänskliga fri- och rättigheter kränks var helst detta sker.

Sovjetunionens behandling av oliktankande är en skamfläck som inte får förtigas. Förtrycket i Turkiet har vi särskild anledning att uppmärksamma, eftersom landet är medlem i Europarådet med de förpliktelser detta innebär.

Vi kräver därför snabba förbättringar när det gäller de mänskliga rättigheterna också i Turkiet.

Khomeini-regimen i Iran har förbrutit sig mot i stort sett alla mänskliga fri- och rättigheter. I Latinamerikas militärdiktaturer kämpar människorna i dag en hopplös och ojämn kamp för att hävda *sina* rättigheter.

Sverige måste understödja undersökningar av de faktiska förhållandena i varje enskilt land. Amnesty International sprider på ett förtjänstfullt sätt kännedom om var förtrycket sker. Från centerpartiets sida menar vi att en FN-kommissarie för de mänskliga fri- och rättigheterna skulle kunna göra ytterligare värdefulla insatser för att bevaka att dessa rättigheter efterlevs.

Sydafrika står i en särställning bland förtryckarregerier. Det behärskas av en regim som medvetet utestänger majoriteten från inflytande och aktivt hindrar flertalet människor att åtnjuta fri- och rättigheter. Vi ser dagligen hur den vita minoriteten inte skyr några våldsmedel för att bibehålla sin makt.

För en månad sedan hölls i Sverige en manifestation mot apartheid. Delegater från ett brett spektrum av svenska folkrörelser, med förankring i hela vårt land, samlades kring denna solidaritetsfråga. Folkrikisdagen markerar att det svenska folket även i fortsättningen kommer att befinna sig i främsta ledet i kampen mot apartheid.

Detta sker därför att Sydafrika är unikt i världen genom sin grundlagsfästa rasåtskillnad och sitt direkta förnekande av den svarta majoritetens mänskliga värde och rätt till självbestämmande. Apartheid har institutionaliserat ett kolonialt och rasistiskt system vilket såväl i teori som i praktik nära följer i nazismens spår. Att så snart som möjligt få slut på apartheid är en hela världens angelägenhet.

Tyvärr kan listan över förtryckarregerier göras lång, även om vi ser positiva tecken när det gäller slutet för en del regimer. Sverige måste föra deras talan, vars egna protester tystas bakom fängelsemurar och i tortyrkammrar. Vi har ett ansvar att gemensamt agera i Norden och att sätta kraft och konkretion bakom orden, både nordiskt och nationellt.

Herr talman! Målet för vår utrikes- och säkerhetspolitik är ytterst att bevara vårt lands oberoende. Men det är också att i fred lika väl som i krislägen trygga vår nationella handlingsfrihet politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt.

Säkerhetspolitiken har, som vi vet, också ett vidare mål, nämligen att i samarbete med andra länder bidra till en fredlig utveckling i världen, till minskade rustningar, utjämning av motsättningar, ökad inbördes förståelse och mer jämlika förhållanden. Den har till mål att verka för internationell solidaritet i en värld där alla stater, oavsett storlek, har lika rätt att hävda sina intressen.

Om allt detta råder det nu, liksom tidigare, bred enighet. Jag vill gärna understryka att av utrikesministrernas deklaration i dag framgår klart att det i huvudsak råder enighet på detta område, och jag kan ansluta mig till vad utrikesministern givit uttryck åt. Enighet om de grundläggande värderingarna råder alltså mellan de politiska partierna. Men, vad bättre är: detta gäller också för den breda allmänheten i Sverige. Svensk utrikes- och säkerhetspolitik har en stark folklig förankring genom bl. a. folkrörelsernas breda internationella engagemang, genom frivilligorganisationernas stora omfatt-

ning inom försvaret och också genom den allmänna värnplikten. Denna grundläggande enighet gäller också uppfattningen att Sveriges intressen bäst gagnas av alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet vid en eventuell kris eller vid krig i vår omvärld.

Den säkerhetspolitiska stabiliteten i Norden måste bevaras. För detta är vårt ansvar mycket stort.

Vi kan konstatera att det militära intresset för vår del av världen har ökat. Kränkningar av vårt territorium från främmande makt pekar mot ett ökat strategiskt intresse i vårt närområde. I samma riktning pekar också den militära upprustningen på Nordkalotten och supermakternas ökade satsningar på sjöstridskrafter i de vatten som omger oss. Vi är på väg att alltmer dras in i supermakternas kraftfält.

I det läget är kraven på oss extra stora när det gäller att slå vakt om vår neutralitet, att utforma försvarsmakten så att den bibehåller sin avskräckande effekt och att organisera vår folkhushållning så att vi står starka om oväder skulle komma.

Vi måste ingripa mot alla former av gränskränkningar med kraft och beslutsamhet, så att vi kan bringa dem att upphöra.

Nyckeln till framgång ligger i vår förmåga att upprätthålla trovärdigheten kring våra strävanden. Den bästa förutsättningen för att uppnå det är om vi kan visa omvärlden att Sveriges folk och de politiska partierna står enade i värnet av vårt lands oavhängighet och frihet.

Vårt försvar skall vara fredsbevarande, stabiliserande och krigsavhållande. Förmågan att upprätthålla ett trovärdigt invasionsförsvar är härvid av grundläggande betydelse. Utrustning, organisation och utbildning måste anpassas så att försvarsmaktens förmåga uppfattas som trovärdig i vår omvärld.

Det vore en styrka för Sverige om arbetet med ett nytt försvarsbeslut kunde präglas av vilja till samförstånd. Vi i centerpartiet hoppas att riksdagens alla partier har denna inställning i det arbete som nu ligger framför oss.

Herr talman! Vi måste eftersträva en fortgående dialog som kan bidra till avspänning och ökat förtroende i hela Europa, till ett utökat ekonomiskt samarbete över gränserna mellan stormaktsblocken och till respekt för mänskliga fri- och rättigheter. Stockholmskonferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa går nu in i ett avgörande skede. Stockholmskonferensen inger förhoppningar om positiva slutresultat. Framgång i ESK-förhandlingarna är självfallet beroende av ökad ömsesidig förståelse för varandras intressen och för behovet av på sikt gemensamma lösningar.

Vi måste fortsätta att aktivt driva kravet på ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov och en frysning av kärnvapenarsenalerna, som en utgångspunkt för förhandlingar om en verklig kärnvapennedrustning. I vårt eget närområde skulle en kärnvapenfri zon i Norden kunna bli ett viktigt bidrag till avspänningen, av betydelse också för den globala situationen. En sådan zon förutsätter positiv medverkan från bägge stormaktsblocken, bl. a. genom att man drar tillbaka kärnvapnen från zonens närområde. Självfallet måste då också Östersjön bli fri från kärnvapen. Vi får inte blunda för de stora

svårigheter som finns att få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden. Vi får inte heller ge upp inför svårigheterna. Envishet och tålmod är förutsättningar för allt nedrustningsarbete.

Hösten 1985 genomfördes en nordisk parlamentarikerkonferens om en kärnvapenfri zon i Norden. Konferensen, som hölls i Köpenhamn, gav värdefullt utbyte av synpunkter på den kärnvapenfria zonen. Det är angeläget att nordiska parlamentariker också i fortsättningen ges möjlighet till denna typ av diskussion. Från centerns sida har vi därför anslutit oss till uppfattningen att en nordisk arbetsgrupp bör studera hur frågan om en kärnvapenfri zon i Norden kan drivas vidare.

En kärnvapenfri zon i Norden måste ses som ett led i arbetet för ett kärnvapenfritt Europa. Förslag har också framförts om en kärnvapenfri korridor i Centraleuropa och på Balkanhalvön. Sådana kan i sig, som andra förtroendeskapande åtgärder, bidra till minskad konfrontation. Därmed skulle det på sikt kunna bidra till ett klimat som möjliggör en efterlängtd, verklig nedrustning.

De vetenskapliga studierna om kärnvapenkrigets effekter har visat en ohygglig bild. Kärnvapenkriget har inte bara skrämmande omedelbara effekter. Det rymmer också långsiktiga konsekvenser, som kan ödelägga vår jord och oåterkalleligen påverka betingelserna för mänskligt liv på vår planet. Ett kärnvapenkrig drabbar alla folk och alla stater, även de som finns långt borta från krigsskådeplatsen.

Det faktum att USA:s president Ronald Reagan och Sovjetunionens ledare Michail Gorbatjov har kommit överens om nya möten väcker förhoppningar om en tryggare värld.

Hittills har vi dock varit tvungna att konstatera att det inte träffats någon överenskommelse som minskar hotet mot mänsklighetens rätt till överlevnad. Det finns ett brett folkligt stöd för en sådan överenskommelse. Huvudansvaret för att hejda den fortgående kapprustningen ligger hos kärnvapenmakterna.

I slutkommunikén från toppmötet mellan Reagan och Gorbatjov konstateras att de "har kommit överens om att ett kärnvapenkrig inte kan vinnas och aldrig får utkämpas". Denna insikt borde rent logiskt och självklart leda till ett program för avskaffande av kärnvapnen.

Det är nu sju år sedan ett nedrustningsavtal av större betydelse skrevs under, det s. k. SALT II-avtalet. Efter sju långa år av ökad spänning och kapprustning har nya förslag lagts på bordet.

Sovjetunionen föreslår nu att alla medeldistansrobotar väster om Ural tas bort i utbyte mot att amerikanska landbaserade kryssningsrobotar i Europa avlägsnas. I förslaget ingår också att Sovjet avlägsnar kortdistansrobotar, som sedan 1983 installerats i Östtyskland och Tjeckoslovakien, i utbyte mot motsvarande neddragning när det gäller amerikanska robotar i Västeuropa.

Det finns två villkor förenade med det sovjetiska förslaget. Dels skall USA förbinda sig att inte förflytta sina lång- och medeldistansrobotar till andra länder, dels skall Storbritannien och Frankrike förklara sig beredda att inte bygga ut sin kärnvapenarsenal ytterligare. Vidare har Sovjetunionen ensidigt beslutat om ett moratorium för alla slag av kärnvapenprov.

Förslaget ligger mycket nära det s. k. nollförslaget som USA tidigare

presenterat. Skillnaden gentemot det tidigare amerikanska förslaget är att det sträcker sig längre och inkluderar området öster om Ural.

Detta nedrustningsinitiativ kan leda till en minskning av antalet kärnladdade robotar i Europa, och det minskar riskerna för krig – och det är ju det viktigaste. En överenskommelse nu vore ett genombrott och kunde betyda ett första steg på väg mot allmän och kontrollerad nedrustning.

Svårigheterna att nå en överenskommelse om nedrustning skall inte underskattas. Men det finns uppenbarligen vägar att lösa dessa problem. Vi utgår ifrån att man också inom det svenska utrikesdepartementet noga studerar frågorna och också prövar möjligheterna att bidra med eventuella förslag till lösningar. Det har man gjort tidigare, och vi hoppas att det blir så också i fortsättningen. Det är nämligen en moralisk plikt att konstruktivt söka medverka till lösningar för att vända upprustning till nedrustning och för att använda resurserna till utveckling i stället för till nya och alltmer sofistikerade metoder att förgöra mänskligheten.

Herr talman! Kapprustningen i rymden hotar att skruva upp rustningsspiralen ytterligare. Det måste klart fastslås att antisatellitvapen och det strategiska försvarsinitiativet, även kallat stjärnornas krig, hotar säkerheten. Med laservapen, som det delvis rör sig om i detta fall, ges det inte utrymme för eftertanke och avvägda beslut. Lasern slår till ögonblickligen. Detta kan öka riskerna för s. k. föregripande anfall, för omedelbar attack vid första larmsignal.

När man kommer så långt som till prov med de nya systemen äventyras ingångna avtal, och förhandlingar om rustningsbegränsningar försvåras ytterligare. Det vore tragiskt och ett nytt inslag i det internationella umgänget om supermakterna i hemlighet skulle bryta mot avtal som de gemensamt ingått. Det är nödvändigt att utan dröjsmål få till stånd förhandlingar för att förhindra kapprustning på nya områden.

Herr talman! En av orsakerna till att avspänningen mellan stormakterna förbyttes i misstro var Sovjetunionens intåg i Afghanistan.

Det är djupt nedslående att ledarna i Moskva inte omprövar sin militära intervention i Afghanistan. Där pågår kriget med ökande styrka. Den väldiga sovjetiska krigsmakten står mot Afghanistans folk. En miljon människor har hittills dödats, fyra miljoner människor har flytt från sitt hemland, två miljoner människor har lämnat sina hem och är nu flyktingar i eget land. Till det kommer materiell förstörelse, rapporter om grymheter mot civilbefolkningen, om våld och tortyr.

Sovjets krig i Afghanistan är inte bara ett brott mot det afghanska folket, det är i lika hög grad ett brott mot mänskligheten i övrigt. Supermaktens agerande gentemot småstater i deras närhet – och här tänker jag också på USA:s olika aktioner mot Nicaragua – tycks följa ett gemensamt mönster: man anser sig ha rätt att bryta mot internationella lagar och moralregler i kraft av sin militära styrka och sitt politiska och ekonomiska inflytande.

Sverige måste också i fortsättningen hävda de små staternas rätt till ett eget självständigt liv – deras rätt att forma sin egen framtid utan inblandning från någon supermakt.

Herr talman! Kemiska stridsmedel har effekter inte bara på nuet utan för lång tid framåt. Deras användande är uttryck för en grymhet av vidrigaste

slag, där långvarigt mänskligt lidande och en förstörd miljö blir resultatet.

Förra året accepterade den amerikanska kongressen att kemiska vapen skulle få tillverkas i USA. Därmed bröts ett 17-årigt stopp för sådan tillverkning.

Enligt västliga källor har Sovjetunionen redan utvecklat inte mindre än 16 olika typer av kemiska vapen.

Iraks insats av kemiska vapen i kriget mot Iran har gjort hela frågan till ett nytt och brännande problem. Det finns anledning att tro att ungefär 15 nationer har egna kemiska vapen färdiga för insats.

Sverige måste med kraft verka för ett totalförbud mot kemiska stridsmedel och för ett fördömande i FN av stater som använder kemiska vapen.

För att vi skall kunna uppträda med större kraft är det viktigt att vi på nordisk basis gör gemensamma ansträngningar på detta område. Det är ett exempel på hur man kan samverka nordiskt. Det finns också andra områden där de nordiska länderna bör lägga sig vinn om att uppträda enligt inför omvärlden. Det finns en rad goda skäl för detta. Splittras de nordiska länderna inbördes, så minskar tyvärr vår ländergrupps inflytande. Tillsammans är de nordiska länderna starka.

Jag gläder mig åt att det nordiska samarbetet tas upp i deklarationen. Regeringen har där sagt att arbetet med Norden som hemmamarknad skall fullföljas. Vad vi behöver är dock konkreta och handlingsinriktade förslag som förenklar för nordbor som rör sig mellan de nordiska länderna, så att vi får – i den mening som vi avser med nordiskt samarbete – ett nordiskt medborgarskap.

Det var också intressant att höra Carl Bildts diskussion om ett fördjupat nordiskt samarbete. Det är någonting som vi alltmer måste lägga oss vinn om – och som vi i centerpartiet har arbetat länge för.

På miljöområdet satsar Nordiska rådet målmedvetet på att minska de gränsöverskridande luftföroreningarna. Jag sätter stor lit till att höstens internationella parlamentarikerkonferens i Nordiska rådets regi här i Stockholm kommer att föra miljövärderna flera steg framåt. Jag skulle vilja säga, herr talman, att de nordiska frågorna över huvud taget bör ägnas större uppmärksamhet här i riksdagen. Varför inte följa Norges goda exempel och ordna en debatt om de nordiska frågorna före Nordiska rådets årliga session?

Jag vill återvända till en viktig miljöfråga. Nyligen har vi fått ytterligare rapporter om utsläpp av radioaktiva föroreningar från uppberedningsanläggningen i Sellafield i Storbritannien. Föroreningarna har internationell räckvidd. Även fisk fångad vid den svenska kusten har visat sig innehålla plutonium från anläggningen i Sellafield. Det är av avgörande betydelse att det fruktansvärda giftet plutonium inte sprids i miljön. Utsläppen är inte enbart en nationell angelägenhet för Storbritannien. Miljön i flera andra länder drabbas. Den svenska regeringen bör därför uppmana Storbritannien att stoppa verksamheten i Sellafield. Med tanke på sambandet mellan kärnkraft och kärnvapenproduktion bör Sverige ta initiativ till ett internationellt förbud mot uppberedning av kärnkraftsavfall. Sverige bör dessutom vara berett att ta tillbaka det utbrända kärnbränsle som sedan 1975 transporterats dit från Oskarshamns kärnkraftverk.

Konkurrensen om knappa resurser driver fram konflikter. Vård av miljön

och hushållning med naturresurser bidrar däremot till att rättvisa skapas och att freden kan bevaras. Skövlingen av de tropiska regnskogarna är ett exempel på en miljöförstöring som får globala effekter.

De mycket allvarliga miljöproblemen i tredje världen beror på den extrema fattigdomen och den ojämna resursfördelningen. Anledningen till att torka, skyfall och andra naturliga fenomen får sådana förödande effekter är att mänsklig påfrestning undergräver naturens möjligheter att reparera. En allt snabbare skogskövling, ökenspridning, jord- och vattenförstöring slår sedan hårt mot framför allt de fattiga.

De svenska biståndsinsatserna måste i ökande grad inriktas på att hejda den pågående förstöringen av jordens miljö. Det är mot denna bakgrund som centerpartiet också vill anslå ökade insatser på detta område. Vi menar att man måste identifiera de problemområden som är mest angelägna och som är mest meningsfulla för det internationella biståndet och som kan bidra till en ökad rättvisa i världen. Orättvisa är en viktig anledning till konflikter. När vi gjort detta bör vi bedöma inom vilka av dessa områden just Sverige har bästa förutsättningar att nå fram med sitt stöd. Inom dessa områden bör vi sedan utveckla vår egen resursbas genom forskning och näringsliv i samverkan.

Herr talman! Sverige är ett litet land. Tillsammans med andra kan vi åstadkomma en bättre värld. Våra strävanden bärs upp av en stark solidaritet och en engagerad fredsrörelse här hemma och över hela världen. Världens folk kräver av sina politiska ledare att de skall vända utvecklingen. Vi måste utnyttja 1986 som möjligheternas år, så som Olof Palme sade i sin sista intervju. Vi måste utnyttja 1986, fredens och möjligheternas år, till ett år när vi ger våra unga framtidstro.

Anf. 5 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Mordet på Olof Palme var inte bara en brutal påminnelse om våldets realitet utan också en påminnelse om vår gemensamma skyldighet att motverka våldet, att försvara det öppna samhället och oförtröttligt arbeta för fred, frihet och demokrati.

I samband med Olof Palmes begravning gästades vårt land av statsmän från jordens alla hörn, företrädare för nationella och sociala befrielsesträvanden, framträdande nedrustningsexperter, representanter för en rad olika internationella organisationer.

De kom för att hedra Olof Palmes minne.

Denna breda representation visade Olof Palmes internationella anscende och betydelse. Den visade samtidigt att ett litet land som vårt faktiskt kan spela en viktig roll för att främja den internationella solidariteten, freds- och nedrustningssträvandena.

Herr talman! 1980-talet har hittills varit ett förlorat årtionde för freds- och nedrustningssträvandena. USA-imperialismen uppvisar en ny aggressivitet, utövar ekonomiska, politiska och militära påtryckningar. Man har blandat sig i andra länders inre angelägenheter, t. ex. i Grenada och nu i dagarna i Nicaragua, där man stödjer terrorgrupper och hotar att störta den folkvalda regeringen. Man har dragit i gång ett ofantligt rustningsprogram och förbereder nu också att militarisera rymden.

Trots att människor världen över kräver stopp för kapprustningen, ökar

rustningarna och kärnvapenarsenalerna. Klyftorna mellan världens rika och fattiga vidgas alltmer.

Kapprustningen måste stoppas. Kärnvapnen måste skrotas. I stället för gemensam osäkerhet behövs ett säkerhetspolitiskt system för gemensam säkerhet.

De internationella relationerna måste grundas på likaberättigande, icke inblandning, respekt för folkrätten och alla länders självbestämmande och suveränitet. Därför måste Sovjetunionen lämna Afghanistan, och all utländsk inblandning måste upphöra. Detta är vårt partis uppfattning som vi ger uttryck för och ger till känna både här hemma och utomlands.

Det vore bra och nyttigt om fler än representanter för den svenska regeringen och vårt parti i direkta kontakter får tillfälle att ge uttryck för denna uppfattning. Jag tror att det vore en nyttig erfarenhet för en del representanter för borgerliga partier att direkt konfronteras med representanter för länder som man så ofta fördömer här hemma. Därför uppskattar jag när Carl Bildt, som jag i övrigt inte har så mycket politiskt gemensamt med, ändå tar sig friheten att diskutera direkt med representanter för Sovjetunionen om olika säkerhetspolitiska frågor.

Det sterila öst-väst-tänkandet måste brytas. Vi behöver en global omfördelning och en ny ekonomisk världsordning. I-världens rika länder måste stödja den tredje världens fattiga länder och folk.

Fred och frihet, respekt för mänskliga och demokratiska rättigheter måste bli vägledande för all internationell politik.

Vi ser positivt på regeringens utrikespolitiska deklaration. Den är klar, inte minst när det gäller ställningstagandet i fråga om PLO:s roll i sammanhanget. Den visar samtidigt att den utrikespolitiska linjen ligger fast, att regeringen avser att fullfölja de svenska insatserna, både nationellt och internationellt, för internationell solidaritet, fred, avspänning och nedrustning.

Herr talman! Den 15 januari i år, alltså för ett par månader sedan, lade generalsekreteraren i Sovjetunionens kommunistiska parti, Michail Gorbatsjov, fram ett förslag för att avskaffa alla kärnvapen. Förslaget innebar i korthet att Sovjetunionen och USA i en första etapp skulle halvera antalet långdistansmissiler och avskaffa alla sina medeldistansmissiler i Europa. I en andra etapp skulle de andra kärnvapenmakterna – Kina, Frankrike och England – engageras i kärnvapenedrustningen. Och i den tredje och sista etappen skulle alla övriga kärnvapen börja avskaffas, så att det vid år 2000 inte längre skulle finnas några kärnvapen kvar på vår jord. Samtidigt med detta förlängde Sovjetunionen med tre månader sitt ensidiga moratorium för kärnvapenprov.

Det är nog ingen överdrift att säga att fredsrörelsen världen över, människor i öst, väst, nord och syd, har välkomnat detta förslag. Jag vill för vår del hävda att det är ett konstruktivt förslag, en utgångspunkt för nedrustningsförhandlingarna och ett viktigt bidrag i strävandena att befria jorden från kärnvapen och förhindra en militarisering av rymden.

Den svenska regeringen har uttalat sig positivt om det sovjetiska nedrustningsförslaget. Jag hade tänkt fråga de borgerliga partierna vad de anser. Några har dock förekommit min fråga. Carl Bildt har sagt att det är ett yvigt

retoriskt förslag. Det är nog en felsyn om man tror att det var Reagans SDI-program, "stjärnornas krig", som föranledde Sovjetunionen att utforma sitt förslag. Det är också att underskatta den internationella fredsrörelsens insatser. Jag tror att det är fel att betrakta det sovjetiska förslaget som yvig retorik, som ett utspel bland många andra. Förvisso använder stormakterna i sådana här sammanhang ofta retorik, vanligen yvig sådan, men denna gång skall vi nog ta förslaget på allvar, ta fasta på målsättningen att alla kärnvapen skall avskaffas och med kraft arbeta för att denna målsättning skall förverkligas. Jag uppfattar Karin Söders klara ställningstagande i denna fråga som något positivt.

Vi vet att det amerikanska svaret har varit negativt. Man har förklarat sig vara överens med Sovjetunionen om den grundläggande målsättningen att avskaffa kärnvapnen, men har staplat invändningar och förbehåll.

Vi har nu en unik chans att avskaffa kärnvapnen och befria världen från hotet om en total utplåning. Detta tillfälle får inte gå förlorat, och vi får heller inte enbart överlåta frågan åt stormakternas avgörande. Alla länder och folk måste mobiliseras i arbetet på att få till stånd en uppgörelse som förbjuder kärnvapnen och förhindrar en militarisering av rymden. Sverige bör efter bästa förmåga bidra till detta.

Herr talman! De borgerliga partierna har under årens lopp ofta gett uttryck för sin kritik mot att Olof Palme arbetat i den oberoende FN-kommissionen för nedrustning och säkerhetsfrågor. Jag delar inte deras uppfattning. Vi såg mycket positivt på detta arbete och välkomnade de förslag som framlades, t. ex. förslaget om ett inrättande av en från slagfältskärnvapen fri gränzon i Centraleuropa.

Vi såg också mycket positivt på de s. k. femkontinentsinitiativ som Olof Palme medverkade till, och vi välkomnar Ingvar Carlssons löfte att fullfölja detta arbete.

Femkontinentsgruppens senaste initiativ var att tillstå USA och Sovjetunionen en begäran om ett kärnvapenprovstopp. Jag vill för vpk:s del uttala vårt stöd för detta initiativ och samtidigt föreslå övriga partier i riksdagen att också uttala sig för ett kärnvapenprovstopp.

Sovjetunionen har lämnat ett positivt svar och förlängt sitt ensidiga provstoppsmoratorium till den dag då USA genomför en provsprängning. USA har avvisat både det sovjetiska förslaget och femkontinentsgruppens förslag.

Ett förbud mot provsprängningar av kärnvapen vore ett viktigt framsteg för nedrustningssträvandena. Sverige bör därför ägna stor kraft åt att stärka den internationella opinionen för ett kärnvapenprovstopp och ett totalförbud mot kärnvapensprängningar.

Herr talman! Bland gästerna vid Olof Palmes begravning den gångna helgen fanns ett mycket stort antal representanter för det svarta Afrika, företrädare för frontstaterna och motståndsrörelser, bl. a. SWAPO, ANC och UDF. De uttryckte alla en stor oro över den framtida utvecklingen i södra Afrika. Företrädare för regeringen försäkrade dem att det hittillsvarande svenska stödet för deras kamp kommer att fortsätta. Det är bra.

Det finns här i riksdagen en bred samstämmighet, i vart fall i ord, när det gäller kritiken av rasistregimen i Sydafrika, och det råder även en bred

enighet om det politiska och ekonomiska stödet till motståndskampen. Men samtidigt som riksdag och regering protesterar mot apartheidsystemet utnyttjar svenska företag samma förkastliga system för att tjäna pengar.

Svenska företag deltar i exploateringen av de svarta. Företagens verksamhet i Sydafrika utgör ett både ekonomiskt och politiskt stöd för apartheidregimen. Hur länge kan vi acceptera att svenska företag faktiskt bedriver en annan politik än den som vi säger oss vara överens om i det här huset? Måste vi inte inse realiteterna, inse att solidariteten har ett pris och att ord och handling måste överensstämma?

Motståndskrafterna i Sydafrika begär av oss och andra länder att vi bojkottar och isolerar rasistregimen och att vi drar tillbaka ekonomiska intressen som verkar till stöd för apartheidsystemet. Det är sant att den sistnämnda åtgärden skulle drabba också de svarta. De är själva medvetna om det, men begär likväl detta av oss, därför att de vet att sådana åtgärder slår mot själva grundvalen för apartheidsystemet, bidrar till en stabilisering av hela södra Afrika och skapar förutsättningar för den nödvändiga demokratiseringen av Sydafrika.

Vi vidhåller därför vårt krav om en skarpare svensk lagstiftning, med stadganden om bl. a. ett fullständigt bortdragande av svenska intressen från Sydafrika.

Herr talman! Om ungefär en månad reser statsminister Ingvar Carlsson till Sovjetunionen. Det är bra att den tidigare uppskjutna resan nu kan genomföras. Det är alltid bättre att tala med varandra än att tala om och till varandra.

Det är sant att relationerna mellan Sverige och Sovjetunionen har varit ansträngda, att det har funnits problem och svårigheter. Men problemen och svårigheterna har inte blivit mindre problematiska eller svårartade av stiltjen i förbindelserna, tvärtom.

Sverige har all anledning att eftersträva korrekta och normala relationer till stormakterna, länderna i vår omgivning och alla andra länder, utan att för den skull göra avkall på våra uppfattningar eller intressen.

Vi är mycket medvetna om att regeringen har en mängd olika frågor som den tänker ta upp till diskussion med de sovjetiska värdarna. Jag skall inte förlänga listan mer än nödvändigt, utan nöjer mig med att framhålla en fråga av särskild vikt och betydelse, den om en nordisk kärnvapenfri zon.

Vi vet i dag att en stor majoritet av folken i Norden och av ledamöterna i de nordiska parlamenten är för inrättandet av en kärnvapenfri zon. Sovjetunionen har uttalat sig positivt om förslaget och har sagt att man är beredd att göra vissa eftergifter för att underlätta dessa strävanden. Därför är det angeläget att regeringen tar upp frågan till förnyad prövning och försöker skapa klarhet om dessa tidigare uttalanden står fast och om Sovjetunionen är beredd till ytterligare utfästelser.

Jag utgår också ifrån att gränsdragningen i Östersjön kommer upp till diskussion. Vårt parti stödjer självfallet den svenska regeringens tidigare presenterade uppfattning om var och hur gränsen skall dras. Utgångspunkten måste självfallet vara principen om mittlinjen mellan Gotland och Baltikum. Jag skulle vilja föreslå regeringen att i samband med zonfrågan och gränsdragningsfrågorna med all kraft aktualisera frågan om en avmilita-

risering av hela Östersjöområdet, dvs. om ett förbud mot kärnvapen, om en drastisk minskning av antalet militära övningar i området och andra förtroendeskapande och säkerhetsskapande åtgärder.

Världens samlade militärutgifter uppgår för närvarande till ca 800 miljarder dollar. Det är de rika i-länderna som svarar för merparten av dessa ofantliga, ofattbara försvarsanslag. USA närmar sig t. ex i rask takt samma utgiftsnivåer för militären som rådde under Koreakriget och Vietnamkriget.

Samtidigt som vi i i-världen oavbrutet ökar våra militärutgifter lider och dör miljontals människor i tredje världen av svält.

I dag gläds vi i i-länderna åt att oljepriserna sjunker. Det sänker inflationen och stärker våra nationella ekonomier. Men måste vi inte stanna upp och fundera en stund? Vi skall dock vara på det klara med att de sänkta oljepriserna medför sänkta inkomster för de oljeproducerande länderna, och bland dem finns länder som är mycket fattiga och vars ekonomi nu sargas svårt – Mexico, Venezuela och andra.

Många av länderna i tredje världen saknar inte bara möjligheter att försörja sina invånare utan har dessutom gigantiska låneskulder till banker och stater i i-världen. Det rör sig i dag om astronomiska belopp, och det enda moraliskt riktiga är ju att avskriva dessa skulder, eftersom de ändå aldrig kommer att kunna återbetalas.

Allt fler länder inser detta, men framför allt USA motsätter sig de här förslagen, uppenbarligen i syfte att använda de fattiga staternas skuldbörda som ett politiskt påtryckningsmedel. Detta måste fördömas och motarbetas. Skulderna måste avskrivas. De skuldsatta staterna måste utan inblandning från USA och andra själva få bestämma över sin egen samhällsutveckling.

Vi i den rika världen måste också ta vårt gemensamma ansvar och medverka till en massiv resursomfördelning till den tredje världen – och det finns att ta av, det vet vi.

Tag bara rustningskostnaderna – 5 % av världens årliga rustningskostnader skulle räcka till för att endera ge

- 100 miljoner barn möjlighet att gå i skola,
- 200 miljoner undernärda barn extra matransoner,
- 300 miljoner sluminvånare människovärdigare bostäder,
- 500 miljoner människor nog med jord för att försörja sig eller
- 700 miljoner människor skriv- och läsundervisning.

Herr talman! Världen behöver nedrustning och en ny ekonomisk världsordning. Länder som Sverige kan och måste spela en framträdande roll i detta arbete. Länderna i den tredje världen sätter sin lit till att vi också kommer att göra det. Det är vår plikt att leva upp till dessa förhoppningar.

Anf. 6 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag är naturligtvis glad men alls inte överraskad av den eniga uppslutning som har kommit till uttryck från oppositionens talesmän – uppslutningen kring den svenska utrikespolitiken. Förklaringen till denna eniga uppslutning är enkel och hållfast. Det har sedan många år, även om tonläget i debatten en och annan gång har kunnat tyda på motsatsen, alltid rått en enighet kring de grundläggande principerna i svensk utrikespolitik. Jag vill också gärna, som flera gjort, betona att denna enighet inte får

undertrycka debatten. Tvärtom förutsätter enigheten debatt. Det är bara om argumenten prövas mot varandra, vägs mot varandra, som man kan nå en enighet byggt på övertygelse. Och det är den enda som håller, om den verkligen skulle prövas.

Alla är också medvetna om att enigheten är ett styrkebälte för Sverige då det gäller att hävda Sveriges intressen antingen det är i bilaterala förhandlingar eller i olika internationella organ.

Konkret har denna enighet kommit till många uttryck, nu senast inför förhandlingarna om gränsdragningen i Östersjön. Regeringen skall ta hela ansvaret för vad som har förekommit där, men vi samrådde med oppositionen i förväg, och vi drog gemensamt upp riktlinjerna inför de förhandlingarna. I en ganska besvärlig förhandlingssituation – det är en sådan vi står mitt i – har denna enighet utan tvivel stärkt den svenska positionen. Det är alldeles självklart att vi för oppositionen skall redovisa vad som har förekommit under den senaste förhandlingsomgången. Det kommer att ske nu på fredag i utrikesnämnden. Det är lika självklart – det törs jag svara redan nu på Ingemar Eliassons fråga – att vi då statsministern gjort sitt besök i Sovjetunionen också lämnar en lika öppen redovisning för vad som har förekommit där.

Jag skall inte frestas att ge mig in i en strid om ord – jag tyckte att Carl Bildt inbjöd till en sådan. Han påtalade att jag hade skiftat uttryckssätt. Jag hade i ett anförande på en TCO-konferens talat om ett starkt försvar. Nu har detta ändrats till det gamla uttrycket "ett efter våra förhållanden starkt försvar". Om detta är bara att säga att allt i livet är relativt. Det är klart att försvarets styrka måste sättas i relation till någonting, till den uppgift försvaret har, till hotbilden eller till de ekonomiska förutsättningarna. Men, herr talman, för enighetens skull är jag beredd att härnäst övergå till uttrycket ett starkt försvar, så behöver vi inte bråka på den punkten.

Sedan till Ingemar Eliassons frågor. Han frågade först vad uttrycket i deklARATIONEN att våra åtgärder, vår vilja och beslutsamhet har mötts av respekt egentligen innebär. Det innebär att man vid de samtal vi haft med företrädare för olika nationer har betygat denna respekt för vår vilja och beslutsamhet. Jag skall gärna erkänna att de rapporter vi har fått av överbefälhavaren tyder på att något land eller eventuellt några länder inte i handling har visat denna respekt. Därmed har jag preciserat vad jag menar. Att vår beslutsamhet och vilja har mötts med respekt är emellertid alldeles klart. Man förstår utomlands att vi är beredda att ta till alla till buds stående medel för att hävda vår territoriella integritet.

Den andra frågan som rörde överbefälhavarens rapporter utgår jag från var närmast en retorisk fråga från Ingemar Eliasson till mig. Det är helt självklart att sådana rapporter skall tillhandahållas och att det är en fördel att vi får dem. Vi skall iakttä alla den öppenhet som vi hittills har gjort. Jag hoppas naturligtvis att innehållet i rapporterna skall bli annorlunda i fortsättningen, men öppenheten skall vi bevara.

Jag vill gärna säga att jag delar den otålighet som alla har gett uttryck åt då det gäller utvecklingen i Sydafrika. Under denna helg har jag haft många samtal med olika ledare från södra Afrika och från annat håll, med Desmond Tutu, Allan Boesak och många andra. Alla deras uttalanden har andats en

stark oro, nämligen för att den punkt är väldigt nära då det inte längre finns någon fredlig väg bort från apartheid. Flera har sagt att situationen snart kan vara den som man har upplevt på så många andra håll i världen där utvecklingen har varit liknande. De styrande slår vakt om sina positioner med ett allt brutalare våld. De moderata demokratiska ledarna för befrielse-rörelsen tappar greppet om de allt otåligare, framför allt ungdomarna.

Världssamfundet reagerar för långsamt. Därför måste vi som i grunden har samma uppfattning tillsammans bemöda oss om att göra det som fortfarande kan åstadkomma en fredlig väg bort från apartheid. Detta får vi tillfälle att prata mer om, men det är nödvändigt att vi gör det och att vi finner den rätta vägen.

Alla har här varit inne på sambandet mellan fred och frihet. Carl Bildt talade om vår hemvist i den västliga frihetstraditionen. Ja visst, där hör vi otvivelaktigt hemma. Men det ställer särskilda krav på oss också när vi umgås och diskuterar med dem som inte hör hemma i den frihetstraditionen.

Olof Palme sade i ett av sina mera bekanta tal: "Att förena fred och frigörelse är ett stort dilemma i dagens värld. Den uppgiften löser man inte med enkla slagord eller med spelteoretiska övningar. --- Det krävs förnuft men också moraliska värderingar som grund för handlandet."

Den fråga som vi måste ställa oss är: Vad är det för krav som denna uppgift ställer på oss? Jag tror att det bl. a. handlar om följande.

Först och främst är vi inte och kan vi inte vara ideologiskt neutrala. Vi sätter inte likhetstecken mellan diktatur och demokrati, och det har vi visat i vårt ställningstagande till händelser i Östeuropa liksom i andra delar av världen. Visst skall vi ha något slags strategi för demokrati, som Carl Bildt talade om. Men en av dem som jag talade med under helgen sade: Kom ihåg! Mitt folk har aldrig upplevt demokrati. Vad vi har upplevt är fattigdom, förtryck och tortyr, och ibland har detta stötts och t. o. m. utövats av länder som kallar sig demokratier.

Jag tror alltså inte på – det har ingen heller uttalat sig för – en demokratisk strategi som innebär att man förenar ett solidariskt stöd med villkor.

Däremot tror jag på det goda exemplet. Alla som vi talade med sade: Sverige är ett föredöme för oss alla, dels därför att man inom landet har skapat sådana förhållanden som vi gärna vill ta efter, dels för att man solidariskt har ställt upp för andra. Jag tror alltså på det goda exemplets makt. Är det detta man menar med en strategi för en demokratisk utveckling kan det vara ett sätt att så småningom övertyga andra om demokratis överlägsenhet.

Anf. 7 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag vill gärna passa på tillfället att framföra ett ord av tacksamhet till Sten Andersson. Jag tycker att han har introducerat en annorlunda anda och en annorlunda attityd i vår utrikespolitiska debatt och icke minst i det utrikespolitiska umgänget mellan regering och opposition. Det är ett givande och ett tagande, som gör att vi förhoppningsvis når fram till någorlunda eniga slutsatser och någorlunda eniga bedömningar.

Jag noterar med stor tillfredsställelse att den diskussion som vi litet från och till har fört under ett antal år om det, enligt min mening, olyckliga

70-talsuttrycket "ett efter våra förhållanden starkt försvar" i dag har avslutats. Nu talar vi om ett starkt försvar. Det är en förstärkning av vår säkerhetspolitiska doktrin. Det är en ytterligare markering av enigheten. Jag hälsar den med tillfredsställelse.

Jag hade egentligen inte, herr talman, tänkt gå in i någon polemik med Lars Werner om det sovjetiska nedrustningsförslaget. Det kanske ligger i sakens natur, som partisituationen är, att ledaren för det kommunistiska partiet skall stå i talarstolen och säga att allt vad det sovjetiska kommunistpartiet har föreslagit är bra, medan jag, som inte företräder den närhet till Sovjetunionen som Lars Werner gör, kanske har en litet mer nyanserad och kritisk bedömning. Det fanns positiva inslag, och dem skall man ta fasta på. Men det finns också väldigt mycket av yvig retorik och av propaganda i det som kommer från Moskva, och det tror jag att även Lars Werner ytterst inser.

Det finns en formulering i utrikesdeklarationen där regeringen och utrikesministern säger att den säkerhetspolitiska debatten skall föras med ansvar och omdöme. Jag tycker det är väldigt viktigt. Ingemar Eliasson tog i det sammanhanget upp – jag avstod från att göra det i mitt anförande – en artikel som skrevs häromdagen av en ledande socialdemokrat som är företrädare på säkerhetspolitikens område, en ledamot av utrikesnämnden, utrikesutskottet och försvarskommittén. I artikeln attackerade skribenten överbefälhavaren för dennes ämbetsutövning. Det tycker jag nog var att passera den gräns som bör finnas. Visst skall vi ha partipolitisk polemik och visst skall vi diskutera fritt, men att attackera ÖB för att denne öppet till oss, till regering, riksdag och allmänhet rapporterar om främmande kränkningar av Sveriges territoriella integritet är fel. Det är att säga att det inte är brottslingen som har fel, utan att det är den som påpekar brottet som skall straffas. Det kan icke vara den position som skall vara Sveriges. Jag skall inte besvåra utrikesministern med att fråga vad han tycker om detta. Jag förutsätter att hans åsikt är given i den frågan.

Vi har spänt över ett vitt fält. Karin Söder har understrukt betydelsen av relationerna med Norden. Jag skulle gärna ha velat se att det hade varit möjligt för statsministern att innan han åkte till Moskva markera den nordiska samhörigheten med korta besök i Helsingfors, Oslo och Köpenhamn. Våra kontakter är nära. De blir kanske inte så mycket närmare på grund av detta. Men gesten har sin betydelse också i det utrikespolitiska umgänget.

Jag skulle också vilja passa på att föreslå att man i den allmänna intensifiering av den europeiska kontaktverksamhet som diskuteras inte glömmer bort att det finns betydelsefulla regeringar i Bonn, i Paris och i London. Utrikespolitik för oss som individer och som partiföreträdare betyder partirelationer, men det finns också nationella relationer, och dem får vi aldrig glömma bort. Där är Västeuropa ett område som ofta försumrats.

Anf. 8 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet de svar som utrikesministern gav på mina frågor.

Om respekten för vår uttalade vilja att försvara vårt territorium vill jag först säga att vi har en gemensam syn därvidlag. Jag förutsätter också att vi har lagt in samma betydelse i ordet respekt. Det är nu en sak om vi möts av förståelse för att vi gör så gott vi kan för att skydda vårt territorium, att man tycker att det låter beslutsamt och bestämt och att det uttalas respekt för vår inställning. Men den respekt som vi slutgiltigt eftersträvar är att den eller de som kränker vårt territorium upphör med det. Vi är inte nöjda med vad vi får erfara förrän vi kan konstatera att kränkningarna inte längre fortgår. Jag vill gärna att utrikesministern bekräftar att denna definition av vad vi menar med respekt i detta sammanhang är ömsesidig.

Jag är naturligtvis också glad över det svar som utrikesministern gav om att ÖB:s rapporter skall fortsätta att avges. Vi har också där en gemensam syn att en öppen debatt är av värde och att den när den sker i seriösa former inte skadar trovärdigheten av vår säkerhetspolitik. Svaret är det jag vill ha. Skribenten i fråga är väl i motsvarande grad bekymrad, men nu har saken förvandlats till en uppgörelse inom det socialdemokratiska partiet, och med iakttagande av takt och ton skall vi naturligtvis inte avlyssna hur det avlöper.

Det tredje jag vill notera är den försäkran som utrikesministern gav att vi skall få en redovisning av vad som har förevarit och framkommit vid statsministerns besök i Moskva. Jag tycker att statsministern kunde ta den möjlighet som finns att här i parlamentet avge en sådan rapport i de delar detta är möjligt.

Utrikesministern sade däremot ingenting om möjliga dagordningspunkter, och det vore bra om han ville återkomma till det. Jag förutsätter att en del av de frågor vi här har berört, Afghanistan, gränskränkningar och gränsdragning i Östersjön är självklara. Men jag förutsätter också att judarnas situation i Sovjet, familjeåterföreningsfallen och det faktum att vi på vår sida inte anser Raoul Wallenberg-frågan slutgiltigt uppklarad också blir föremål för diskussioner och överläggningar mellan regeringscheferna.

Herr talman! Till slut Sydafrikafrågan. Utrikesministern plågas som alla andra av den oro och otålighet som vi alla känner inför vad som där pågår. Vi befinner oss på långt avstånd och på den både geografiska och politiska motpolen till apartheidregimen, men vi måste ändå göra vad vi kan. Sydafrikalagen, som jag berörde i mitt anförande, har blivit ett opinionsbildande instrument som vi fortsättningsvis också kan lyfta fram som ett vapen i denna opinionsbildning. Här har nu utrikesutskottet uttalat att man förutsätter att inga dispenser kommer att ges till investeringar i Sydafrika under de omständigheter som nu gäller. Jag skulle gärna se att utrikesministern på regeringens vägnar försäkrade att utrikesutskottets och riksdagens vilja därvidlag också kommer att bli regeringens vilja och beslut.

Anf. 9 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Först skulle jag vilja ansluta mig till vad som har sagts här tidigare om betydelsen av statsminister Carlssons resa till Sovjetunionen. Men resultatet av en sådan resa är självfallet beroende av hur man utnyttjar den.

Jag vill också instämma i att en öppen dialog och en öppen kritik tillsammans med det som man är överens om är den bästa grunden för ett

fruktbart samarbete. Jag utgår liksom flera talare tidigare från att man tar upp också de känsliga frågorna, t. ex. frågan om Sovjets judar, frågan om Raoul Wallenberg, frågan om dissidenter och problemet med kränkningar av vårt territorium, samtidigt som man för en konstruktiv förhandling om gränsdragningen i Östersjön. Jag hoppas att klimatet är sådant att man kan föra diskussionen med ett stort mått av öppenhet.

Därutöver skulle jag vilja ta upp frågan om en demokratisk utveckling i världen. Jag drog fram några förslag som skulle kunna hjälpa de länder som kämpar för att bli demokratier, t. ex. ett FN-universitet, där man kan få stöd för utvecklandet av en konstitution som leder mot en demokrati. Jag skulle gärna vilja höra utrikesministerns syn på ett sådant stöd för de här länderna.

Jag delar den uppfattning som har framförts, att det finns oerhörda svårigheter när demokrati skall genomföras i länder som aldrig upplevt demokrati. Vi har ett ansvar att medverka i deras strävan dels att skapa bättre förutsättningar för sina medborgare när det gäller levnadsstandard och annat – det gör vi genom biståndsarbetet –, dels att få till stånd en demokratisk ordning. Vi har ett ansvar att i Förenta nationerna och i andra sammanhang hjälpa dem till dessa möjligheter.

Jag har också i andra sammanhang fört fram frågan, om vi inte på nordisk basis skulle kunna medverka i ett sådant arbete. Vi har upplevt hur man från länder i Latinamerika har besökt oss här i riksdagen för att diskutera hur man skall kunna lägga grunden för en mer demokratisk konstitution. Här har vi alltså stora möjligheter att hjälpa till.

Jag skulle vilja ta upp också en annan fråga som har med mänskliga rättigheter att göra. Det pågår ett stort antal krig i världen – 35–40 kan man räkna till. I krigssituationer är det en grupp som drabbas särskilt hårt, och det är barnen. Ofta dödas föräldrarna; ibland finns bara modern kvar – fadern har omkommit i kriget. Barn rycks upp från sina miljöer, från hem och familj. I vissa länder tas också barnen ut som soldater. Våld riktas mot dessa barn i allt större utsträckning, i form av tortyr, dödsskjutningar och kidnappningar. Det är vår uppfattning att barnen måste få ett bättre skydd i dessa situationer.

Det pågår inom FN ett konventionsarbete när det gäller barns skydd och barns rättigheter. Jag skulle gärna vilja fråga utrikesministern om han delar min uppfattning att vi måste stärka barnens skydd i det här avseendet och om man från regeringens sida är beredd att medverka till att vi får en sådan konvention att barnen i en krigssituation blir, som man skulle kunna uttrycka det, en skyddad zon.

Detta leder lätt tankarna till situationen i Mellanöstern och Beirut – vi har i många år dagligen fått besked om vilka grymheter som begås där. Det är ett område där vi måste arbeta vidare, där vi har ett speciellt ansvar.

Men det finns också andra situationer där människors fri- och rättigheter kränks – jag tänker då på flyktingsituationen i allmänhet. När vi nu har talat om nordiskt samarbete är det väl bara att konstatera att fyra länder vid Nordiska rådets session i Köpenhamn ändå lyckades komma överens om hur vi här i Norden på ett mer enhetligt sätt skall ta hand om flyktningarna. Det innebär inte att Sverige inte skulle ha ett nationellt ansvar. Även i det sammanhanget är det viktigt att barnens skydd sätts i första rummet. Ett sätt att följa maningen "Rör inte min kompis" är att visa att vi inte kan acceptera

främlingshat och några former av rasism.

Jag frågar för det första utrikesministern om regeringen kan överväga att på ett obundet sätt medverka i någon form av FN-universitet för att stödja utvecklingsländerna när det gäller att främja demokrati samt mänskliga fri- och rättigheter. Vilken är för det andra regeringens inställning till speciella insatser i det konventionsarbete som pågår inom FN för att skydda barn i krig?

Anf. 10 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Låt mig bara ge ett par korta svar på frågor som jag har fått.

Först gäller det definitionen på ordet respekt, Ingemar Eliasson. Självklart blir vi inte nöjda förrän man i handling visar oss respekt, dvs. inte kränker vårt territorium. Vad vi syftar till i deklarationen är att visa att omvärlden hyser respekt för vår vilja och beslutsamhet. Det har i ett säkerhetspolitiskt sammanhang stor betydelse. Definitionsmässigt är vi således överens.

Vad så gäller dagordningen vid Ingvar Carlssons besök i Sovjet vill jag framhålla att vi aldrig här i riksdagen brukar diskutera dagordningen för sådana besök. Däremot är det självklart att vi efteråt öppet och i allt skall tala om vad som har diskuterats under samtalen. Om jag skall gissa något så är det att ni inte blir besvikna över den rapport som avges.

Anf. 11 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag skall något återknyta till det som Sten Andersson sade i sitt första inlägg om den västliga frihetstraditionen. Anledningen till att jag inte gjorde det i min första replik var att jag i dessa förkylningstider, åtminstone min personliga, råkade snyta mig så att jag fick näsblod. Därmed dränktes den västliga frihetstraditionen i detta. Jag hoppas att det skall vara ett övergående fenomen.

Det är bra att vi kan diskutera i dessa termer. Sverige är en del av den stora och rika västliga frihetstraditionen. Det är det som ger mycket av vår politik dess moraliska resning och styrka. Det är det som ger den globala roll som Sverige har en alldeles speciell färg.

Jag efterlyste en strategi för demokratisk utveckling i framför allt svensk biståndspolitik. Jag tycker att vi har ett ansvar som sträcker sig längre än det goda exemplets makt som Sten Andersson talade om. Vi har ett ansvar att hjälpa dessa nationer och folk med landsbygdsutveckling eller ekonomisk utveckling. Men vi försöker också hjälpa dem till en demokratisk samhällsutveckling. Det är ett av målen för vår biståndspolitik. Därför bör vi också ha en formulerad strategi för hur vi skall uppnå denna demokratiska samhällsutveckling. Vi måste också vara beredda att reagera när stater som vi hjälper med finansiella och andra insatser anser att vi kränker de värderingar, de medborgerliga fri- och rättigheter samt den demokrati som vi håller så högt och som vi är övertygade om är den enda långsiktiga vägen till framgång, utveckling och välstånd för den fattiga delen av vår värld. Därför måste vi gå längre än bara det goda exemplets makt; det räcker inte i alla fall.

Läg mig ta två konkreta exempel. Vi har inlett ett biståndssamarbete med Zimbabwe, mycket på grund av att vi vill stödja en demokratisk utveckling där. Jag tror det var riktigt och viktigt att Sverige gjorde det. I dag håller

Zimbabwe på att utvecklas till en enpartistat, och det är något som inte är förenligt med de demokratimål som vi har satt upp för det svenska biståndet. Det skall vi påtala, och vi skall försöka att även med vår biståndspolitik gynna en utveckling mot mer av pluralism och frihet också i Zimbabwe.

Vi skall vara medvetna om att detta också har sin betydelse när det gäller att lösa förkrampningen i Sydafrika, den som vi har talat så mycket om i denna debatt.

Det andra exemplet är Nicaragua, där vi nu har ett snabbt expanderande bistånd – ett alltför expanderande bistånd, tycker vi från moderat sida. Regeringen har sagt att vi går in för att stödja oberoende demokrati. Samtidigt ser vi hur utrymmet för demokratin i Nicaragua snävas in hela tiden. Den oberoende pressen får svårare att över huvud taget komma ut, och när den kommer ut är den censurerad intill oigenkännlighet.

Andra länder har försökt gå in och stödja den oberoende opinionsbildningen inne i Nicaragua, och jag tycker att det vore ett föredömligt exempel som Sverige kunde ge inom ramen för vår biståndspolitik, om vi på samma sätt i Nicaragua kunde visa att vi är beredda att leva upp till vad vi talar om – om frihet, om fred och om den styrka som vi anser ligger i denna position.

Frihet och fred är självfallet inte någonting som gäller bara i fjärran områden. Det är inte bara en fråga om Sydafrika, Centralamerika och länderna borta i Asien. Vi får aldrig glömma att vi har ett närområde. Det är ibland lättare att tala om dem som är fjärran, därför att problemen verkar enklare med avståndet, men vi har en skyldighet gentemot oss själva och våra europeiska broderfolk att också uppmärksamma det förtryck som finns intill våra knutar, i vår egen världsdal.

Till sist några få ord om Ingvar Carlssons besök i Moskva och våra relationer till Sovjetunionen. Jag förutsätter att vi i sedvanliga former får en dialog både före och efter det besöket. Jag delar Sten Anderssons inställning att kammaren kanske inte är det lämpligaste av fora för den typen av detaljerade diskussioner. Jag vill bara säga att jag tror inte att man skall fixera sig vid detta besök.

Det är betydelsefullt när Sveriges statsminister besöker ena supermaktens huvudstad, icke minst mot bakgrund av det som har inträffat, men det är också betydelsefullt att Sveriges statsminister kan besöka Washington, att han kan besöka Bonn, Paris, London, Helsingfors, Oslo och Köpenhamn. Vi får inte agera på ett sådant sätt som skapar intryck av att vi står och faller med ett besök i Moskva.

Jag tror inte heller att vi skall göra oss några överdrivna förväntningar om vad detta besök kommer att innebära. Jag tror inte att det besöket kommer att medföra några förändringar av Sveriges utrikespolitik eller av vår gemensamma tolkning av Sveriges nationella intressen. Jag gör mig inte heller några större illusioner om att det kommer att innebära avgörande förändringar av Sovjetunionens politik, vare sig globalt eller i det nordiska området. Jag tror att vi får leva med de problem även i fortsättningen som vi har levt med under senare år.

Vi skall försöka att föra en dialog, att tala klarspråk, att skapa respekt för våra intressen på samma sätt som vi skapar respekt för deras intressen. Men vi står och faller icke med detta besök, så betydelsefullt som det dock trots allt är.

Anf. 12 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har inte heller den här gången några stora invändningar mot de svar som utrikesministern gett på mina frågor. Det var möjligen ett olyckligt ordval att tala om dagordningspunkter. Jag tolkar i alla fall svaret så att den överläggning som Ingvar Carlsson kommer att ha i Moskva används för att ta upp sådana frågor som rör relationerna mellan våra båda stater och som jag exemplifierade i mitt anförande. Jag skulle bli mycket besviken, och jag tror att det gäller både många här i kammaren och den breda allmänheten, om så inte blev fallet.

En fråga gick utrikesministern förbi, och jag tar mig därför friheten att upprepa den. Också beträffande Sydafrika drivs vi av samma ambitioner och ängslan och oro. Frågan är hur det tar sig uttryck. Vi är numera överens om att Sydafrikalagen skall behållas och har varit överens om att den skall förstärkas. Vi har också i utrikesutskottet nått en bred enighet om att tillämpningen av den lagen nu bör vara sådan att inga dispenser ges under de omständigheter som råder i Sydafrika.

Jag ber utrikesministern på regeringens vägnar, även om det möjligen inte är hans bord, försäkra att regeringen kommer att följa det uttalande som görs från utskottets sida.

Anf. 13 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag kan i och för sig förstå att utrikesministern inte omedelbart ville svara på mina propåer om ett FN-universitet och en FN-kommissarie för mänskliga fri- och rättigheter, men jag tillåter mig att ta det som ett tyst medgivande av att man i varje fall funderar vidare på de här frågorna och även på det nordiska samarbetet när det gäller att verkligen stödja och hjälpa de länder som vill finna en annan form än diktatur för sin styrelse. Jag tror att vårt ansvar är stort. Inte minst det som utrikesministern berättade om sina samtal under det gångna veckoslutet ger vid handen att man vill ha sådana länders stöd som är oberoende som de nordiska länderna. Här har små länder lärt sig att samarbeta på ett för medborgarna mycket fint sätt, vilket har hjälpt oss att leva fredligt tillsammans, att öka vår levnadsstandard och att finna en form för samlevnad som är en utomordentlig garanti också för fred och frihet.

Jag utgår, som sagt var, ifrån att vi kan återkomma till den här diskussionen på ett konstruktivt sätt och att detsamma gäller frågan om tillvaratagandet av barns rättigheter i krig.

Jag skulle också vilja ta upp det som sägs i regeringsdeklarationen om FN:s situation rent allmänt och det finansiella läget. Vi har verkligen här ett ansvar, som jag sade i mitt huvudanförande, för att komma dem till mötes – inte så att vi skall ta över andras bördor men så, att vi skall använda FN-instrumentet på ett sådant sätt att vi medverkar till att vidmakthålla och öka dess respekt för att man skall känna att FN är det instrument som står till förfogande och inse att utan FN skulle man stå sig ganska slätt i den internationella situationen. Vi har också föreslagit förstärkningar när det gäller vissa FN-organ. Den diskussionen är mycket viktig att föra vidare, inte minst i dagens finansiellt mycket svåra läge.

Herr talman! Jag skulle också vilja ta upp en fråga som jag nämnde tidigare

och som jag tycker är mycket alarmerande. Jag tog upp frågan om kärnvapenhotet, och på den punkten uppfattar jag det som att vi är mycket eniga i kampen, men det gäller också de kemiska stridsmedlen. Här måste vi försöka åstadkomma en överenskommelse om totalförbud. Jag tvekar inte att säga att ett oerhört hot här ligger framför oss, vars konsekvenser vi i dag inte kan överblicka. Jag skulle gärna vilja höra utrikesministerns syn just på den frågan.

Anf. 14 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Under den senaste tiden har vi många gånger fått höra att Sveriges röst i världen inte får tystna. Arbetet för fred, frihet och rättvisa måste fortsätta. Detta är en maning som gäller hela svenska folket och alla demokratiska partier och folkrörelser.

Vi inom moderata samlingspartiet må ha en något annorlunda uppfattning om utvecklingens drivkrafter än Socialistinternationalen. Vi tror mer på den enskilda människans insatser och ansvar, mer på marknadsekonomis betydelse för framåtskridandet. Vi ser med oro på den statsstyrda planushållningens misslyckande såväl i ett nära grannland som Polen som i krisernas Afrika.

Med detta mot socialismen annorlunda synsätt förenar vi en strävan att i allt internationellt arbete hävda rättens och människovärdets centrala roll.

Den nödvändiga och välkomna nyrealism som har fört närområdet och de militära säkerhetsproblemen i förgrunden för debatten får samtidigt inte innebära att andra frågor glöms bort. Handelspolitiken och u-landsfrågorna måste förbli en viktig del av svensk utrikespolitik.

Till det mest tragiska i den aktuella världsbilden hör de många krigen och konflikterna i det vi kallar tredje världen.

I Pakistan finns jordens största ansamling av flyktingar. Fyra miljoner afghaner har flytt den sovjetiska invasionen. Inne i Afghanistan drabbas civilbefolkningen av stora lidanden. Ändå bryts inte motståndet. Det internationella samfundet måste återigen engagera sig till förmån för Afghanistan. Sovjetunionen måste möta ett sådant internationellt tryck att de militära och politiska kostnaderna blir sådana att ett tillbakadragande ter sig nödvändigt. De diskussioner som nu förs i FN-regi lider av den allvarliga svagheten att gerillarörelserna inte är representerade.

I Kambuchja fortsätter den vietnamesiska ockupationen. Den stora inflyttningen av vietnameser ger en antydning om att ockupanterna strävar efter någon form av de facto kolonisering av landet.

De inbördes stridigheterna i länder som Etiopien, Uganda, Moçambique och Angola omöjliggör det mesta av utvecklingsarbetet och förstärker befolkningens lidande. I Sydafrika fortsätter apartheidförtrycket. I Centralamerika fortsätter kraftmätningen mellan demokratiska och icke-demokratiska krafter.

Men, herr talman, utvecklingen i världen uppvisar också många ljusa och hoppfulla drag. Demokratien har gjort stora landvinningar under senare år. Duvalier har störtats på Haiti och Marcos på Filippinerna. Förhoppningarna riktas nu mot Chile om ett avskaffande av diktaturen där.

Land efter land på den sydamerikanska kontinenten har under senare tid

valt civila och demokratiska regimer – Argentina, Brasilien, Uruguay, Bolivia och flera av länderna i Centralamerika.

Till de hoppfulla och positiva dragen hör också det enastående ekonomiska framåtskridandet i en lång rad av utvecklingsländerna.

Framför allt är det länder i Sydostasien som kan notera en utomordentlig ekonomisk utveckling. Men också länder i Latinamerika har byggt upp en betydande industriell bas. Indien har en stark utveckling såväl inom jordbruket som inom industrin. När många u-länder kämpar med skuldproblematiken finns det anledning att notera att jordens två folkrikaste länder, Indien och Kina, är s. k. kreditvärdiga.

Utvecklingsländerna är i dag ännu mindre än tidigare en enhetlig grupp. Flera u-länder rycker fram som jämbördiga parter med industriländerna när det gäller industriell styrka och expansionskraft. Detta faktum kommer säkert att påverka de globala handelsförhandlingar som nu förestår inom GATT.

Påtagligt är att de länder som det går bra för har valt marknadsekonomiska lösningar på utvecklingsproblemen. De länder som å andra sidan har satsat på en socialistisk planhushållning kämpar med stora svårigheter – stagnation och tillbakagång präglar deras situation. Särskilt svår är krisen i Afrika, där torka och missväxt förvärras av en omöjlig jordbrukspolitik.

Herr talman! När Sverige engagerar sig i världen, när vi stöder etablerade regimer eller befrielse rörelser med bistånd tar vi också ett ansvar, ett ansvar för att vårt bistånd inte underlättar för regimerna att fortsätta en felaktig jordbrukspolitik med tvångskollektivisering av bönder t. ex., att vårt bistånd inte leder till ökat lidande och nöd och att det inte är förknippat med tvångsarbete.

När det gäller stöd till befrielse rörelser har Sverige också ett ansvar för den politik som förs efter det att dessa nått framgång. Är rörelsernas syften demokratiska, kommer de att stödja ett flerpartisystem med allmänna val, kommer ett förtryck att efterföljas av ett annat? Dessa frågor måste ställas. Vi kan inte handla i blindo. Vi bistår i syfte att stödja en demokratisk utveckling och framåtskridande för de fattiga. Tyvärr lär oss det senaste decenniet att utvecklingen i många av programländerna för svenskt bistånd föga motsvarat våra förhoppningar, oavsett om det gäller demokratisk eller ekonomisk utveckling.

Revolutionernas historia lär oss att en koalition av harm som förenat olika grupper lätt upplöses när den gemensama fienden är besegrad. Herre på täppan blir ofta den bäst organiserade och mest skrupelfria – tillika minst demokratiska – gruppen. Utvecklingen i Nicaragua efter Somozas fall är ett exempel härpå.

Sverige kan självfallet inte påtvinga något land respekt för mänskliga rättigheter och en parlamentarisk demokrati, men vi kan med större intresse verka för en demokratisk utveckling, och vi kan utforma vår biståndspolitik så att den på ett bättre sätt stöder de demokratiska krafterna. Det finns en berättigad kritik ute i världen mot Sveriges beredvillighet att blunda för de diktatoriska dragen hos den tredje världens regeringar, så länge dessa bara förklarar sig vara progressiva, dvs. ofta i realiteten marxistiska eller socialistiska. Selektivt patos är i längden inte trovärdigt. Vi måste hävda

rättens och människovärdets centrala roll i alla sammanhang, såväl när det gäller näraliggande länder som de baltiska staterna och fjärran liggande länder som Vietnam, Chile och Sydafrika.

Herr talman! Sveriges starka engagemang mot apartheid, stödet till frontstaterna, av vilka få leds av demokratiska regimer, stödet till ANC och SWAPO liksom stödet till grupper inne i Sydafrika som arbetar mot apartheid aktualiserar just dessa svåra frågor: Gör vi vad vi kan för att medverka till att apartheidförtrycket ersätts av ett fredligt, demokratiskt samhälle? Gör vi vad vi kan för att främja mångfalden och pluralismen så att inte ett förtryck ersätts av ett annat?

Från moderat håll anser vi att stödet till de demokratiska krafter som inne i Sydafrika verkar mot apartheid måste öka. Vi vill också genom ett särskilt anslag ge stöd till en demokratisk utveckling i frontstaterna.

Sverige kan inte ensamt reformera världen men vi kan åtminstone rannsaka det vi själva gör, och det är därför som vi vill att en strategi för en demokratisk utveckling utarbetas inom u-landspolitiken. Det har redan berörts här tidigare i debatten, och som Carl Bildt sade räcker det inte att vi själva går före med gott exempel – utrikesministern var inne på den tankegången. Vi menar att vårt land med sin omfattande biståndspolitik och med sina omfattande relationer med tredje världen har ett större ansvar än så.

Herr talman! I maj firar vi Europadagen, då ett västligt Europa förstärker sin enighet och sitt samarbete. Ett nytt Europa håller på att ta form – inte ett Europa utan supermaktsnärvaro, men med större självmedvetenhet, med större utvecklingskraft och med medborgare som i ökande utsträckning känner sig som européer. Med detta Europa måste Sverige stärka sina band ekonomiskt, kulturellt och socialt. Många av det moderna samhällets problem löses bäst i samverkan med Europas länder. Dit hör terrorism, främlingshat, missbruksproblem, integritetsfrågor förknippade med dataanvändning, och etiska frågor som hör samman med den nya gentekniken. Europeiska lösningar är nödvändiga också på miljöområdet.

Inom Europarådets ram bedriver 21 europeiska stater ett unikt samarbete för att främja medborgarnas rättigheter genom internationella avtal. Det europeiska samarbetet och de löften det innehåller för framtiden har stor betydelse för en fredlig utveckling i vår del av världen. Det är att hoppas att de östeuropeiska länderna så småningom kan inlemmas i detta samarbete. Det europeiska arvet är ett arv för frihet och demokrati. Må det snart omfatta hela Europa.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 15 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Många människor i Sverige har ett internationellt engagemang – vill bidra till ansträngningarna att skapa en fri, fredlig, demokratisk och rättvis värld för alla.

Detta är inte en ny svensk företeelse. Denna vilja har funnits länge och hos många. Den ideologiska utgångspunkten och strävan att förändra har varit

uppenbar. Opinionsbildning inom och utom Sverige har oftast varit det främsta medlet i vårt engagemang för en god och rättvis sak.

Men inte heller när saken förts till framgång har resultatet alltid blivit det vi hoppats på och arbetat för.

Så t. ex. har drömmen om frihet och ekonomisk och social rättvisa för människor som kämpade mot kolonialismen i bl. a. stora delar av Afrika förblivit en dröm, också långt efter det att kolonialmaktens flagga halats för sista gången. Nya härskare har många gånger utnyttjat sin nyvunna makt, främst för egen vinning. Förtrycket och fattigdomen i dessa länder har vuxit. Miljötillgångar och naturresurser – oundgängligen nödvändiga för kommande generationer – har plundrats och skövlats. Att göra detta konstaterande är inte att önska att kolonialtiden hade förlängts, ens med en enda dag.

Men besvikelsen finns där hos många, även i vårt land. Till den bidrar också de uppenbara svårigheter som föreligger att i många fattiga länder med diktatoriska regimer eller enpartiregimer åstadkomma en varaktig förbättring för de många människorna med hjälp av biståndsinsatser.

Herr talman! Vi ställde upp – somliga tidigare, andra senare, men efter hand allt flera och alltmer helhjärtat – för dem som förde kampen mot de USA-stödda korrupta regimerna i Vietnam och Cambodja. När dessa regimer slutligen föll upplevde vi detta som en framgång. Men vår tillfredsställelse med sakernas utveckling varade inte länge. De förskrämda båtflyktningarna, som valde att i ömkliga farkoster och trots hotet att plundras och dödas av pirater flydde från Vietnam, gav en tydlig bild av att detta land var långt från demokrati. De röda khmerernas folkmord på den egna befolkningen – ett svåröverträffat utslag av grymhet och vidrighet – skakade oss svårt.

När den feodala monarkin föll i Etiopien och då en folklig resning i Iran tvingade shahen att fly från sitt land, var vi många som uppriktigt hoppades på en bättre framtid för dessa båda länder. Vår besvikelse är stor och vår förtvivlan djup över det oräkneliga antal människor som deporterats, mördats, avsiktligt svälts till döds och tvingats ut i förödande krig. Detta konstaterande gör jag utan att för den skull på minsta sätt önska de fallna kejsardömena i Etiopien och Iran tillbaka.

Herr talman! När många av oss i Sverige hjälpt och hjälper till att inom Sverige och utanför vårt land bilda opinion mot förtryckarregimer av alla slag har det skett utifrån en önskan om en värld präglad av frihet, demokrati och ekonomisk och social rättvisa. De bittra erfarenheter vi fått av att ett förtryck kan följas av ett annat ger oss heller ingen anledning att ompröva vår hållning mot förtrycket. Men erfarenheterna ger oss skäl att inte inge oss själva och andra förhoppningar som kan visa sig ogrundade och då förstärka besvikelsen och missmodet. Erfarenheterna kan också ge oss skäl att noga pröva de krafter och de metoder för motstånd mot förtrycket som vi vill ge vårt aktiva stöd. Ayatollah Khomeini visade sig inte vara en upphöjd humanistisk filosof, lika litet som de röda khmererna var det kambodjanska folkets befriare.

Det är med utgångspunkt, herr talman, i överväganden av detta slag som jag vill säga något om den oro jag känner för det som händer och kan hända i Sydafrika. Min utgångspunkt är given. I artionden har rasförtrycket i

Sydafrika för mig, för andra liberaler och för demokrater av alla slag framstått som en särskilt vidrig form av förtryck. Apartheidsystemet – denna grymma, ovärdiga anakronism – måste bort. Det är en stor glädje att allt fler människor i Sverige inte bara delar denna uppfattning utan aktivt engagerar sig i opinionsbildning och bojkottaktioner mot apartheid. När detta engagemang nu är stort och fortsätter att växa, växer emellertid också riskerna för besvikelse. Besvikelsen kan ha olika grund, beroende på vad som händer eller inte händer i Sydafrika.

En uppenbar fara är att det kommer att hända alldeles för litet av det vi vill skall hända. Även om inga tvivel kan råda om vad den slutliga utgången blir för apartheidsystemet, kan vägen till dess fall vara lång. Regimen i Sydafrika har ännu många maktmedel till sitt förfogande. De militära och polisiära styrkor som den kan mobilisera är stora och välutrustade. Det sätt på vilket människor i Sydafrika skiljs åt på grundval av hudfärg försvarar avsevärt möjligheterna till en framgångsrik folklig resning. De svartas bostadsområden, de s. k. townships, är ofta belägna på ett fält som är lätt att bevaka och som ligger en eller flera mil från de vitas städer. Ett fåtal bepansrade fordon med kulsprutor är ofta allt som behövs för att hålla värnlösa människor inneslutna i dessa townships. Om apartheidregimen vidhåller att den med vapenmakt skall försvara sina maktpositioner mot folkmajoriteten saknar den inte medel för detta.

En annan fara som avtecknar sig är därför också vad som händer om början till en revolution ändå inträffar. Väljer regimen i ett sådant läge att slå tillbaka med full kraft, kan blodsutgjutelsen bli fruktansvärd. Händelserna kan resultera i en vit militärdiktatur som med brutala medel tar och behåller makten i Sydafrika under lång tid.

Om apartheidsystemet skulle – som vi innerligt hoppas och genom bl. a. ett ekonomiskt sanktionssystem verkar för – falla samman inom en nära framtid finns ändå faror, om också av andra slag.

Kampen mot apartheid är i nuläget inom Sydafrika ett starkt förenande band mellan människor av alla slags hudfärger – däribland lyckligtvis också många vita. Inom denna majoritet har av alla tecken att döma ANC en bred folklig förankring. ANC förtjänar av detta skäl vårt fortsatta stöd. Förhoppningsvis har motståndsrörelsen också den inre sammanhållning och den styrka som behövs för att upprätthålla ordning och nationell enighet när apartheidregimen faller.

Som på många andra håll i Afrika finns det också i Sydafrika – ett land lika stort som Frankrike, Västtyskland, Östtyskland och Polen tillsammans – betydande olikheter mellan etniska grupper, stammar, religioner och politiskt olikttänkande. Vi kan därför varmt önska, men inte med säkerhet räkna med en lugn och oblodig utveckling i Sydafrika, inte ens efter det att apartheid har avskaffats. Inte heller vet vi om den regim som då, efter apartheidregimens fall, lyckas överta makten kommer att se som ett övergripande mål att verka för demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Men vi hoppas det.

Herr talman! Våldet är redan mycket påtagligt och omfattande i Sydafrika. Apartheidregimen utnyttjar det för sina syften. Regimens våld skapar ett motvåld, som i sin tur leder till ännu mera våld från polis och militärer.

Våldets onda spiral når allt högre höjder.

Det är inte svårt att förstå att människor som förtrycks, förödmjukas och utsätts för våld drivs att svara med samma mynt. Snarare har vi anledning att förvånas över det tålmod de förtryckta i Sydafrika under lång tid har visat och alltjämt visar, när deras fredliga kamp möts med batonger och skjutvapen. Ändå måste vi från svensk sida med fasthet avstå från att sympatisera med våldet – även om det gäller en upptrappning av ett i sig starkt förståeligt våld. Än mindre tillkommer det oss i Sverige att uppmana till eller på andra sätt engagera oss för en sådan upptrappning. Det framstår för varje dag som alltmer nödvändigt att med fredliga medel bryta med apartheidsystemet för att det växande hotet om ett fruktansvärt blodbad på oskyldiga människor skall avlägsnas för gott. Våldsspiralen måste kunna brytas.

För att få detta att ske är det vår plikt att på alla de sätt som står oss till buds medverka till att det fredliga trycket mot apartheidsystemet växer i styrka. Internationellt samordnade, villkorade och verkningsfulla ekonomiska sanktioner är, tillsammans med en aktiv opinionsbildning, det sannolikt största bidraget vi kan ge till en sådan utveckling.

Inom Sydafrika förs också en aktiv kamp med fredliga medel som förtjänar vårt fulla stöd. Hit hör bl. a. demonstrationer, strejker, konsumentbojkotter och civil olydnad, dvs. vägran att efterfölja myndigheters beslut som har apartheid som grund eller som syfte. Till dem som för denna kamp inom Sydafrika hör bl. a. anhängare till Förenade demokratiska fronten, UDF, kyrkorna, fackföreningarna, det liberala partiet, PFP, och en bred ungdomsrörelse.

Samtidigt härmed vill jag kraftigt understryka att det inte tillkommer oss i Sverige att uttala oss om hur de som inom Sydafrika för kampen skall göra detta eller med vilka medel de skall föra sin kamp.

Herr talman! Jag har med detta anförande velat understryka

1. att det är vår skyldighet att protestera och kämpa mot förtryck, fattigdom och kränkningar av mänskliga rättigheter, var detta än förekommer.
2. att denna skyldighet också gäller när vi inte med säkerhet kan förutse att efterföljarna till den förtryckarregeri vi vänder oss mot själva kommer att visa respekt för kraven på frihet, social rättvisa och mänskliga rättigheter.
3. att vi bör uppmärksamma och påtala att det också bland dem som kämpar mot en förtryckarregeri kan finnas de som är beredda att för egna syften själva använda förtryck och kränka grundläggande mänskliga rättigheter.
4. att det för utvecklingen i Sydafrika, nu och framöver, finns faror av många slag och att vägen till ett från apartheid befriat och demokratiskt styrt Sydafrika kan visa sig lång.
5. att varna för den besvikelse som många i Sydafrikafrågan starkt engagerade människor kan komma att uppleva, om utvecklingen i landet på kort och lång sikt inte blir den som flertalet av oss önskar och arbetar för och, slutligen.
6. att svensk Sydafrikapolitik skall präglas av ett bestämt avståndstagande från våld av alla slag.

Anf. 16 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Skotten i Stockholm tystade Olof Palmes röst i världen, de får aldrig tysta Sveriges röst i världen. Vi måste inse, utan att förfalla till övermod, att vårt land har en roll att spela i världen, ett ansvar att ta. Många tycker ibland att vi gör oss litet väl breda, att vi är för mycket av världssamvete, men nog upplever vi i dag starkare än någonsin att vi verkligen har mycket att ge världen. Vi är en liten nation bland många andra små nationer. Vi är neutrala, och det innebär att vi inte går någons ärenden, varken östs eller västs. Vi har en objektivitet, som gör oss pålitliga när det gäller internationell rådgivning och hjälp till konfliktlösningar. Vi har byggt upp ett samhälle i frihet och demokrati, visserligen med skavanker, men vår grundläggande gemensamma strävan är klar. Vi har byggt upp ett avancerat nätverk av kunskande när det gäller freds- och nedrustnings- samt biståndsfrågor. Vi får aldrig stänga oss inne med våra ideal och våra kunskaper. Vi får aldrig regla dörrarna för vår vilja och vårt engagemang. Världen behöver vår röst. Med ödmjukhet, men också med auktoritet, skall vi föra ut våra uppfattningar. Att dela med sig av det goda man själv uppnått är ju en gammal god kristen sed. Det är inte bara världen som behöver Sveriges röst, vi behöver själva de internationella samtalen och det internationella engagemanget för att växa som människor. Att stanna och lyssna på oss själva leder till inkräkthet, det ger inget av utveckling och mognad. Därför vill jag i denna utrikespolitiska debatt framför allt understryka vårt internationella ansvar, vikten av att skärpa och fördjupa det arbetet, att gå ut med ännu större iver och kraft. Vi är många som har mycket att säga och mycket att ge: politiska kvinnoförbund, partier, fredsorganisationer, ideella organisationer av olika slag, ungdomsorganisationer.

Vårt fördjupade ansvar måste gälla kvinnorna i världen. De är på många sätt de mest utsatta, de mest förtryckta. Vi får ständigt på olika sätt inblick i deras situation, hur de kämpar för drägligare villkor, för demokrati och frihet. I april kommer Sveriges centerkvinnor att runt om i landet genomföra en solidaritetsvecka under mottot "Världen angår oss" och med sikte på just världens kvinnor. I mötesmaterialet säger vi bl. a.:

"Kvinnors värld ser inte ut som männens värld. De förändringar som har uppnåtts i kvinnans ställning sedan andra världskriget har varit ytterst ojämna och i stort sett blygsamma. Varken inom ekonomin, utbildningen, hälsovården eller politiken har kvinnorna nått full jämställdhet med männen – – i något land."

I apartheidens Sydafrika är kvinnornas situation dubbelt svår, diskriminerade som de är genom både ras och kön. En svart kvinna har inte rätt att gifta sig med vem hon vill, inte rätt att leva med sin man under hela äktenskapet, inte rätt att äga eller hyra hus i eget namn, inte rätt att behålla hus eller hem om hon blir skild eller änka, inte rätt att fritt välja utbildning eller arbete, inte rätt till fri skolgång och fri läkarvård för sina barn.

I de svarta reservaten dör vartannat barn innan det fyllt fem år. Fortfarande tvingas tusentals svarta kvinnor arbeta långt från sina hem och sina egna barn – som barnsköterskor och hembiträden åt de vita.

Förtryck finns i många former. En form av förtryck är när kvinnorna i byarna i u-länderna inte får utbildning eller annan hjälp så att de ens blir

medvetna om sitt eget värde. Kalavati, en indiska, just färdig med sin doktorsavhandling i socialantropologi, berättar:

”Förr levde jag alltid i en känsla av att jag var en del av någon, av min far, av min bror, och att de bestämde allt. Det var under mina studier som det långsamt gick upp för mig att jag var något själv också. – Det är en utveckling som måste komma hos alla kvinnor om det skall ske en verklig förändring. De måste få hjälp att inse sitt värde, att växa inifrån.” De behöver vårt stöd.

Jag har tidigare här i kammaren berättat om FN:s tredje kvinnokonferens, som hölls i Nairobi i juli i fjol med 161 deltagande nationer. Kvinnor från hela världen kunde där genom seminarier, utställningar, filmvisningar, studiebesök och samtal utbyta erfarenheter och delge varandra kunskaper. Där kunde vi också konstatera hur gemensamma kvinnors värderingar är, vare sig vi kommer från i-länder eller u-länder. Den officiella FN-konferensen i Nairobi antog en plan fram till år 2000, en plan för jämställdhet, utveckling och fred. Den innehåller 372 paragrafer, och bland dem finns många som är oerhört viktiga, t. ex. följande:

Det får inte finnas några diskriminerande lagar gentemot kvinnor när det gäller utbildning och anställning, självbestämmande- och äganderätt.

Kvinnor skall finnas på beslutsfattande positioner i samhället, både nationellt och internationellt.

Kvinnor skall ha tillgång till den nya tekniken.

Kvinnors arbete inom jordbruket, familjen och den internationella sektorn skall erkännas och jämföras med vilket betalt arbete som helst.

Ensamstående mödrar och kvinnor som ansvarar för sina familjer måste jämföras med män i samma situation.

Familjeplanering och den primära hälsovården måste byggas ut.

Förtryck mot kvinnor är särskilt allvarligt, eftersom det i stor utsträckning innebär förtryck också mot barn. Karin Söder har tidigare varit inne på barnens situation i världen. Barn drabbas hårt i krigssituationer. Vi vet att de också används ute på slagfälten, för att röja minfält och för att övas i olika stridsmoment.

Vi har från centerpartiet i en motion begärt att arbetet på en internationell konvention till skydd för barns rättigheter skall ges hög prioritet. En sådan konvention anser vi, som Karin Söder sade, bör kompletteras med bestämmelser om en neutral fredszon för barn.

Även på andra sätt exploateras barn: hårt arbete deformerar deras kroppar, skadar deras ögon och hindrar deras skolgång. Detta är oacceptabelt. Här har vi stora arbetsuppgifter framför oss.

I år är det FN:s fredsår över hela världen. Det ger oss nya möjligheter att intensifiera vårt nedrustningsarbete.

Att stoppa kärnvapenproven, att förhindra en upprustning i rymden och att få till stånd ett heltäckande förbud mot kemiska vapen anser jag vara våra viktigaste uppgifter i dag i nedrustningsarbetet. Det är signifikativt att Olof Palme den sista dagen han levde just skrev under ett krav på provstopp.

Sverige har länge drivit ett aktivt arbete för att få till stånd ett provstoppsavtal.

Vid NPT:s granskningskonferens 1985 intog USA och Storbritannien en annan ställning än övriga deltagande länder när det gällde provstoppsfrågan.

Vid ett besök på brittiska utrikesministeriet som jag gjorde i vintras förklarade man sig inte alls vara mot ett provstoppsavtal, men regeringen anser inte att man i dag kan övervaka efterlevnaden av ett sådant avtal. Alla vet att vi här i Sverige har en helt annan uppfattning, nämligen att vi klarar en övervakning med det seismologiska system som vi har tagit fram. USA säger mer rakt på sak att gamla laddningar måste kunna provas.

Även om vi inte känner Sovjets bakomliggande motiv kan vi konstatera Sovjets beredvillighet till tillfälliga stopp. Sovjets senaste utspel innebär att man stoppar proven så länge USA inte företar nya prov.

Detta innebär, som jag ser det, att Sovjet håller på att göra USA till den verkliga boven i dramat. Hur länge skall USA acceptera den rollen? Nog är det dags för ett mer positivt amerikanskt utspel i denna fråga och även att Frankrike och andra kärnvapenländer slutar med kärnvapenproven.

Arbetet vid Stockholmskonferensen, som just nu har uppehåll, ger anledning till förhoppningar om resultat. Konferensen syftar till en ökad trygghet i Europa, och arbetet omfattar förtroendeskapande och säkerhetskapande åtgärder av olika slag. Det finns en konstruktiv förhandlingsvilja bland de deltagande länderna som bådär gott. Reagan har uttalat sina förväntningar på en överenskommelse, och det ökar självfallet trycket på de västallierades arbete. När årets session öppnades deltog bl. a. både Västtysklands och Frankrikes utrikesministrar, vilket visar den betydelse dessa länder fäster vid konferensen. Från Sovjets sida har också visats förhandlingsvilja.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja ta upp en fråga av historisk karaktär som är något av ett kuriosium, litet udda men också ganska rolig.

Vi möter ofta i internationell litteratur begreppet Tocqueville-deklarationen. Det var år 1835 som Alexis de Tocqueville med stor framsynthet utpekade USA och Ryssland som framtidens världsmakter. I sin bok säger han att dessa två länder kommer att hålla var sin halva av världen i sina händer.

Tocqueville har fått mycket beröm för sin utsago och sitt namn förevigat genom deklarationen som bär hans namn.

Nu kommer det som jag tycker är så pass intressant att jag vill ha det inskrivet i riksdagens protokoll. Jag skulle kunna tänka mig att det också är något som kan glädja den sittande talmannen.

1984 tillägnades ambassadör Gunnar Hägglöf en festskrift, *Diplomati och historia*. Där har minister Krister Wahlbäck skrivit en artikel om Tocqueville, Geijer och supermakterna.

Krister Wahlbäck anser att Tocqueville inte alls var den förste som gjorde denna förutsägelse om supermakternas dominans. Den som formulerade detta tidigare och ännu mer skarpsynt var Erik Gustaf Geijer. När han installerades som professor i historia i Uppsala den 27 mars 1817 höll han en föreläsning om Europas världsvälde. Där drog han upp det perspektiv för framtidens världspolitik som Tocqueville 18 år senare gav spridning åt. Detta faktum har förbisetts i den internationella litteraturen och av allt att döma även av Geijerforskningen här hemma.

I en föreläsning 1833 skisserade Geijer också kolonialväldenas upplösning.

Det är således Erik Gustaf Geijer som egentligen borde ha upphovsrätten till en av vår tids mest bemärkta spådomar om maktförhållandena i

världspolitiken. Det står i alla fall helt klart i dag att Erik Gustaf Geijer var utomordentligt framsynt.

Jag gör nu en innovation och säger: Geijerdeklarationen från 1817 om supermakternas dominans har till fullo förverkligats i världen.

Prot. 1985/86:99

19 mars 1986

Utrikesdebatt

Anf. 17 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det har de senaste veckorna efter statsminister Olof Palmes död talats mycket om samförstånd här i Sverige. Man har talat om värdet av vårt öppna samhälle, om våra gemensamma värderingar, om vikten av att motverka upptrappning av våld, att agera på ett riktigt sätt mot våld osv. Man har också talat om samförstånd i mera diffusa termer och över ett ganska brett spektrum. Olof Palme har lyfts fram av alla som något slags symbol, även av sådana som inte alls har varit överens med honom eller delat hans politiska uppfattning.

Det är bra att dessa gemensamma värderingar lyfts fram, att värdet av dessa saker tas fram. Men talet om samförstånd får inte bli en oidentifierbar sörja, där skillnaderna i synsätt och andra sådana grundläggande uppfattningar om hur ett bra samhälle skall se ut, vem som skall ha kontrollen, vem som skall bestämma i realiteten och hur de gemensamt producerade resurserna skall användas och fördelas, sopas under mattan, så att man till slut inte urskiljer var den ena eller den andra uppfattningen finns och var gränserna går. Det finns skilda grundläggande uppfattningar och de bör få komma fram. Det gäller också Sveriges roll i världen; vår betydelse, våra utrikespolitiska relationer och hur vi som nation skall lösa våra säkerhetspolitiska och försvarspolitiska problem. Låt oss inte glömma bort detta, utan verkligen lyfta fram de grundläggande, avgörande skiljaktigheterna, så att inte alla profiler suddas ut. Det vore fel, och det skulle inte gagna arbetet och kampen för en rättvisare ordning, varken på det inrikespolitiska eller det utrikespolitiska planet. Det senare diskuterar vi här i dag.

Skillnaderna när det gäller utrikespolitiken har klart manifesterats i debatten i dag. Naturligtvis speciellt från moderat håll, där inläggen av de moderater som hittills uppträtt i debatten, Carl Bildt och Margaretha af Ugglas, klart visar en annan syn på dessa frågor. De är inte överens om den stora huvudlinjen i den svenska politiken när det gäller t. ex. biståndet. Det har också tydligt manifesterats de senaste veckorna under arbetet i utrikesutskottet, där det är ett ständigt filande och ständiga försök från moderat håll att vrida uttalanden och utskottsbetänkanden i en riktning som tunnar ut det som bör vara det viktiga och det som bör lyftas fram i en politik som bär arbetarrörelsens prägel – och det är väl vad vi skall ha i det här landet.

Det visar sig i synen på sådana områden som har varit berörda tidigare i debatten, t. ex. hur vi skall se på kampen i södra Afrika. Skall vi jämställa rörelser som UNITA i Angola t. ex., stödd av Sydafrika och bakom dem USA, med Angolas regering och deras kamp för nationell självständighet?

Det visar sig i synen på en av de andra frontstaterna, Moçambique på den andra afrikanska kusten. Man är benägen att skära ned svenskt bistånd, att så mycket som möjligt försöka påvisa felaktigheter, dvs. vad man från moderat håll kallar icke-demokrati. Det är ständiga angrepp, ständiga försök att vrida uttalanden och att föra fram kritik mot de här staterna, som kämpar med

ryggen mot väggen och kniven på strupen mot Sydafrikas aggression.

Man får en annan uppfattning när man hör talen. Då låter det som om alla skulle vara överens om att kampen mot apartheid i Sydafrika måste genomföras och att alla är för det. Men när man kommer till de konkreta åtagandena, till att ta ställning till vem man skall stödja, ta ställning till hur vi skall agera när det gäller våra egna svenska företag t. ex., då kommer skiljaktigheterna fram. Är det samförstånd om den politiken vi skall ha? Är det samförstånd också med president Reagans politik i Centralamerika vi skall ha? Vi vet att USA-kongressen i dagarna sitter och debatterar ytterligare stöd till Contras. 100 miljoner dollar vill Reaganadministrationen ge till anhängarna av den gamla Somozaregimen. De går in för att störta regimen i Nicaragua. De gör allt det som Sydafrika gör i frontstaterna. De gör allt för att destabilisera landets inre struktur, slå sönder viktiga installationer, döda folk, försöka åstadkomma upplösning, kaos, och på det sättet få bort regimer som de ogillar. Är det sådant vi skall ha samförstånd om? Är det den politiken som vi från svenskt håll skall stödja? Det är en fråga som man gärna skulle vilja ställa till socialdemokratin och dess företrädare, i detta fall utrikesutskottets ordförande Stig Alemyr i första hand, om det är vad vi menar med de senaste veckornas tal om samförstånd, ett ord som har varit så flitigt använt.

Jag anser också att den biståndsdebatt vi kommer att ha och så småningom också den försvars- och säkerhetspolitiska debatten kommer att ge tillfälle till klarlägganden i dessa frågor om vad det egentligen är som vi skall vara ense om efter de omskakande händelserna under denna vårmånad.

Den svenska utrikespolitiken kopplad till säkerhets- och försvarspolitik har berörts i flera av de tal som hållits tidigare i dag, och som vanligt har det enligt min uppfattning skett på ett ganska tydligt plan. Man talar om ett starkt svenskt försvar, man talar om vikten av att Sverige har en självständig profil, man säger att vi skall vara alliansfria, att vi skall slå vakt om vår självständighet, osv. Också i den debatten finns det typiska högerargument – att den egentligen enda riktiga lösningen på de problemen är ökade militärutgifter. Vi känner igen de signalerna.

Ändå vet vi att Sveriges oberoende och självständighet på många plan inte kan säkras med ökade militära kostnader. Debatten om det sårbara samhället börjar så småningom tränga igenom. Vi kanske snarare skall debattera det sårbara samhället än tala om enighet om militärutgifternas storlek i vårt land.

Hur skall vi tackla problemen med det ökade teknikberoendet, som har resulterat i embargopolitik från den ena stormaktens – USA:s – sida? Det innebär att man går in i våra handelsförbindelser och säger till oss: Så och så får ni göra, så och så får ni inte göra!

Hur skall vi tackla problematiken med det ökade beroendet på andra områden, speciellt kanske när det gäller försvarsindustrin, vikten av elektronik i de försvarssystem som vi själva bygger upp, osv.?

Hur skall vi tackla problemen i det svenska samhället för att göra det motståndskraftigt och starkt när det gäller viktiga försörjningsområden som t. ex. energiområdet? I dag har vi fått höra – man vill nästan sätta kors i taket – att försvarsutskottet enligt har efterfrågat vad som skall göras på elförsörj-

ningens område från beredskapssynpunkt. Det är ju bra att försvarsutskottet börjat intressera sig också för den delen av den svenska beredskapen.

Hur löser man krisen inom sjukvården från beredskapssynpunkt och för att åstadkomma ett starkt samhälle, som så att säga skall stå bakom vår självständighet och vårt nationella oberoende? På vad sätt kan vi bygga upp en avskräckningskompetens, som det talas så mycket om i den svenska försvarsdebatten, dvs. en kompetens som skall avhålla en presumtiv angripare från att ge sig på oss därför att det kostar så mycket, om man vet att man kan slå ut viktiga funktioner på sjukvårdens område? Inom någon vecka kommer det kanske att finnas tiotusentals eller hundratusentals sårade och lemlästade människor som skall tas om hand. Hur kommer våra militära förband, som kostar så många miljarder, att fungera när *den* viktiga biten av underhållskedjan klickar?

Man kan i den här debatten ta upp många andra sådana detaljer som i allra högsta grad har med Sveriges utrikespolitiska situation att göra men som ofta sopas under mattan. Man säger: Vi har löst det där så bra, vi har planerat för ett starkt totalförsvar, osv. Vi har inte det.

Också här kan man fråga: Vad är det vi skall åstadkomma samförstånd om? Är det högerns linje vi skall vara ense om och tillsammans öka en militär kompetens som bygger på ett alltmer sårbart och vacklande civilt samhälle? Jag kan inte tänka mig att ett sådant samförstånd skulle vara i Olof Palmes anda – jag är helt övertygad om motsatsen.

Som alltid i de utrikespolitiska debatterna har det talats om olika regioner. De viktiga kofliktområdena har berörts: Sydafrika, Centralamerika, osv. Utrikesministern har talat om dessa områden på ett i många fall bra sätt. Även vår partiledare, Lars Werner, har kommenterat situationen i dessa områden. Själv skall jag återvända till förhållandena i vår egen världsdal, Europa, förhållanden som också utrikesministern berörde i sitt anförande. Det är naturligtvis viktigt att göra det, inte minst med tanke på det jag nyss sade om teknikberoende m. m. Det finns anledning för oss att försöka delta i ett samarbete med de europeiska industrinationerna som kan gynna oss som industrination. Men det finns enligt vår uppfattning också en fara i detta genom att vi riskerar att dras in i ett teknologisamarbete som ofta har en militär anstrykning. Också det omtalade Eureka projektet, som det säkert är bra och viktigt för oss att vara med i, riskerar att drivas över till militär forskning. Om våra svenska företag ges möjlighet att gå in i ett sådant tekniskt samarbete kan det vara svårt för dem att dra sig ur det. Därför måste det finnas en hård kontroll och styrning från det svenska samhället och dess regering.

Det finns också andra aspekter att anföra på situationen i Europa. Förhållandena i den europeiska staten Turkiet har inte berörts av någon under den här debatten och således inte heller av utrikesministern. Vi i vårt parti är kritiska mot den syn som regeringen har antagit på utvecklingen i Turkiet. Vi är mycket kritiska mot att Sverige och de andra staterna har dragit tillbaka sitt motstånd mot den turkiska regeringens representanter i Europarådet. Vi anser inte att utvecklingen i Turkiet har gått mot ökad demokrati. Vi vet att tortyr fortfarande förekommer och att grupper av människor undertrycks. Det gäller särskilt den stora kurdiska gruppen. Det

vore därför bra om vi också i detta fall kunde visa litet av vår avsky och kritik mot den sista kvarvarande militärdiktaturen i Europa.

Anf. 18 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! När den första debattrundan mellan regeringens företrädare utrikesministern och företrädare för partiledningarna är slut är det en tradition här i riksdagen att vi andra avstår från att göra heltäckande beskrivningar av hur vi ser på världspolitiken. Vi väljer ut en och annan punkt, därmed icke förnekande vikten av andra problem. Vi brukar inte heller eftersträva att polemisera med varandra. Men nu har Oswald Söderqvist ställt en direkt fråga till mig, som jag gärna skall svara på.

Han frågade hur långt samförståndet skulle gå och om vi skulle ha samförstånd om precis allting. Det är klart, herr talman, att det alls inte är möjligt. Jag är helt på det klara med att ledamöterna i Sveriges riksdag har skilda uppfattningar på många olika områden. Så är det också mellan de politiska partierna i riksdagen. Självfallet ser vi olika på förhållandena i t. ex. Nicaragua.

När vi talar om samförstånd är det dock klart att vi skall försöka att inte göra olikheterna i våra åsikter större än de är. Det finns ingen anledning att skapa motsättningar när sådana inte råder eller att förstora dem som finns. Men det är rimligt och naturligt att man i en öppen och klar debatt talar om var man står. Mot bakgrund av den debatten skall vi respektera varandra, men självklart också göra klart för oss och för andra när vi inte är överens. Jag har alltid eftersträvat, sedan jag fick det här riksdagsuppdraget, att söka vara ödmjuk i debatten om utrikespolitiken. Problemen är nämligen svåra, och det finns ofta inga färdiga lösningar. Vi måste söka oss fram till lösningar, och det är ofta en både lång och svår väg.

Margaretha af Ugglas valde i sitt anförande att huvudsakligen tala om bistånd. Jag tvingas att ställa en fråga till Margaretha af Ugglas, ty hon gjorde ett uttalande som jag upplevde som ganska häpnadsväckande. Hon sade att det är en utbredd kritik i världen mot Sveriges politik att blunda inför odemokratiska drag i vissa delar av världen.

Jag skulle vilja veta vad Margaretha af Ugglas grundar detta påstående på, att det är en utbredd kritik i världen. Det är, herr talman, det enda polemiska inlägget jag gör i detta anförande.

Regeringsdeklarationen talar om de små staternas roll och situation. Det är viktigt att vi i världen får en dialog och ett system där små staters rätt att existera respekteras – självfallet skall vi försöka påverka dem om de utvecklas i odemokratisk riktning. Det är ett grovt brott mot denna princip när de båda supermakterna hanterar problemen som de gör. Sovjet i Afghanistan och Förenta Staterna i Nicaragua. Det finns anledning för oss att från riksdagens talarstol skarpt fördöma såväl Sovjetunionens invasion i Afghanistan som Förenta Staternas orimliga ingripanden i Nicaraguas försök att bygga upp en ny stat och en fri stat.

Vi har under den senaste tiden upplevt något av en öppning i det låsta läget mellan supermakterna. Det kanske är rimligt att hysa en försiktig optimism, men det går trögt framåt. Stockholmskonferensen, som nu om någon månad samlas igen för att försöka komma fram till ett slutdokument, har haft det

väldigt besvärligt. Hittills har mycket litet uppnåtts. Jag har haft tillfälle som medlem av den svenska nedrustningsdelegationen att både i Stockholm och i Genève följa diskussionerna. Jag vill gärna säga att jag ofta har varit både upprörd och förtvivlad när jag har stött på oviljan och tricksandet från stormakternas sida. Det har funnits tillfällen då man har varit mycket nära lösningar, överenskommelser om formuleringar. Man har lurpassat på varandra, och i sista sekunderna har man sagt nej och därmed blockerat ett arbete som pågått länge.

Jag tror att man ändå kan säga att det just nu finns grund för optimism, och jag hoppas att de kemiförhandlingar som skall pågå i Genève nästa vecka skall kunna leda till framsteg mot en överenskommelse om effektivt förbud mot användande av kemiska stridsmedel.

De svenska förhandlarna, både i Genève och i Stockholm, spelar en stor roll. De är mycket skickliga och entusiastiska, och jag har ibland frågat dem hur de orkat hålla på när arbetet varit så trögt. I Stockholm har vi ett svenskt ansvar att se till att det blir resultat, och våra diplomater spelar här en mycket viktig roll för att nå ett slutdokument. I Genève har vi med vår stora kunskap på många områden också möjlighet att göra stora insatser, och med stor skicklighet arbetar vårt folk där, bl. a. för att nå en överenskommelse på kemiområdet.

Herr talman! Kommer järnridån genom Europa att alltid finnas? Knappast någon önskar det. Vår generation av politiska ledare måste känna ansvaret inför de kommande generationerna och öppna gränserna mellan det som nu är två i många avseenden från varandra isolerade världar. Europarådet ägnar nu frågan om kontakterna med Östeuropa stor uppmärksamhet. En särskild kommission av kända europeiska statsmän arbetar med öst-väst-relationerna, och Europarådets session i vår kommer att ägna ett par dagar eller i varje fall någon hel dags debatt åt relationerna Västeuropa-Östeuropa. Det är värdefullt att notera att ganska bra kontakter numera upprätthålls i vissa avseenden med Jugoslavien och att kontakterna med Ungern också håller på att förbättras.

Jag har tidigare beklagat, och jag upprepar det i dag, att en av Europas demokratier inte är medlem i Europarådet, nämligen Finland. Det skulle vara värdefullt för Europa och europeiskt samarbete om Finland fann det rimligt och förenligt med sin utrikespolitik att söka medlemskap i Europarådet.

Utrikesutskottet arbetar nu med frågan om Sveriges relationer till den gemensamma marknaden. Det vidgade samarbetet på bl. a. forskningens område hälsas med stor tillfredsställelse. Det är viktigt för Sverige, så långt som det är möjligt inom ramen för vår alliansfria utrikespolitik, att ha nära samarbete med den nu utvidgade gemensamma marknaden. Det kan också leda till ett i förhållande till supermakterna förstärkt Europa. Det bör vara ett övergripande mål för alla europeiska politiker att onödiga politiska och ekonomiska gränser i Europa avskaffas.

Herr talman! I morgon kommer utrikesutskottet att justera årets biståndsbetänkande, och vi kommer att diskutera detta om fyra veckor i kammaren. Men redan under denna utrikesdebatt finns det anledning att erinra om sambandet mellan fattigdom och sociala motsättningar i de fattiga länderna

och den politiska oron i världen. Våra egna biståndsinsatser är viktiga, men det behövs mycket större, samlade insatser av hela industrivärlden, om den nu negativa utvecklingen i tredje världen skall kunna vändas. Sverige har en stor uppgift i olika internationella fora att påminna om det gemensamma ansvaret. Det kan bli aktuellt att bistånd lämnas till andra länder än de som Sverige nu samarbetar med. När diktaturer faller blottas en obeskrivlig nöd hos befolkningen, som förtryckts och misshandlats.

En stor händelse var det i världens historia när diktaturerna störtades i Filippinerna och Haiti. Vissa tecken tyder också på att terrorregimen i Chile snart kan komma att falla. Det är viktigt att den amerikanska administrationen nu tycks ändra sin inställning till den chilenska diktaturen. Om det skall bli möjligt att bygga stabila demokratier i sådana områden kan internationellt bistånd bli nödvändigt. Det är väsentligt att de nya ledarna för de från tyrannerna befriade folken visar respekt för de grundläggande mänskliga rättigheterna. Det får inte bli så, som det tyvärr har hänt i många länder, att nya statssystem byggs upp utan rimlig respekt för dessa rättigheter.

Sverige spelar en viktig roll i många olika sammanhang i försvaret för de mänskliga rättigheterna. Vår politik mot apartheid är en del av detta. Ett annat exempel är de diskussioner vi för med Vietnam och andra länder som tar emot svenskt bistånd. Även här spelar Europarådet en stor roll. Kraftiga påtryckningar från Europarådet har medverkat till förbättring av förhållandena i Turkiet. Där återstår dock mycket att göra. Behandlingen av fackföreningsrörelsen och de fackliga ledarna i Turkiet kan under inga omständigheter godtas. Turkiets medlemskap i Europarådet kan inte förenas med nuvarande politik i det avseendet.

Kriget Iran–Irak kan knappast få ett slut genom någon sidas militära seger. Det finns endast en väg ut ur kriget: vapenvila och förhandlingar, troligen genom Förenta nationernas förmedling. De skador kriget redan förorsakat är ofattbart stora. Kriget är ett exempel på det vansinne som vi upplever i vår tid.

Som representanter för ett litet folk kan vi inte ge svar på alla mänsklighetens ödesfrågor, men den senaste tidens händelser har visat att man i världen fäster avseende vid vad vi säger. Låt oss fortsätta med en aktiv utrikespolitik för fred och rättvisa!

Anf. 19 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag tror att jag kan lösa Stig Alemyrs problem i fråga om mitt uttalande som han citerade. Jag sade faktiskt, och det står i mitt manus, att det finns en *berättigad* kritik ute i världen mot Sveriges beredvillighet att blunda för de diktatoriska dragen hos den tredje världens regeringar. Det där med berättigad var naturligtvis mitt värdeomdöme. Utrikesutskottets ordförande kan väl ändå inte vara omedveten om att det har funnits och finns kritik gentemot sådana drag i svensk utrikespolitik som vår välvillighet gentemot Castro, vissa inslag i vår Vietnampolitik och ett och annat uttalande om Khomeini. Men vad jag framför allt syftade på i den här meningen var den tystnad som jag många gånger har påtalat här i kammaren: tystnaden när det har gällt övergrepp mot mänskliga rättigheter i de svenska programländerna. Det var framför allt det jag åsyftade. Men jag upprepar att det jag sade var att

det fanns en berättigad kritik ute i världen. Att jag sade att kritiken var berättigad var naturligtvis ett värdeomdöme från min egen sida.

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

Utrikesdebatt

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag anser inte att det är någon bra tradition, som Stig Alemyr här påpekade, att utrikesutskottets ledamöter i en sådan här andra debatt-runda i utrikesdebatten inte skall gå i polemik. Jag accepterar inte det, det är helt absurt. Vad skall vi då gå upp och debattera om, om vi är ense och så att säga bara gör till intet förpliktande, stora statsmannalika oratoriska uttalanden? Det kan ju partiledarna få hålla på med, så kan vi debattera sakfrågorna och lyfta fram de frågor där det inte bör finnas samförstånd, Stig Alemyr.

Vi skall inte ha något samförstånd med högern och Margaretha af Ugglas i dessa viktiga frågor! Det är detta det handlar om, och det bör debatteras öppet utan att man på något sätt lägger locket på. Vi kommer ju, som här har sagts, senare att ha en biståndsdebatt, och då kommer dessa frågor åter att tas upp. Det gäller bl. a. den oerhört viktiga frågan om demokratimålet, som vi ju har haft olika uppfattningar om inom utrikesutskottet, vilket kommer att visa sig i debatten.

Jag vill påstå att vi från Sverige och andra västeuropeiska länder inte kan gå ut och säga till tredje världens länder vad vi fordrar av dem i fråga om demokrati för att vi skall acceptera deras handlande. Vi har alldeles för ofta, det har jag uttryckt tidigare, från Sveriges och andra högindustrialiserade länders sida visat upp en besserwissermentalitet mot tredje världens folk och stater när dessa har försökt att bygga upp sina egna samhällen. Det har inte bara gällt detta med demokrati, utan det har också varit fallet i fråga om vilka tekniker som skall användas, hur ekonomin skall hanteras osv. Vi, med vår historia och det stora försprång vi har, kan inte utan vidare överföra europeiska värderingar till tredje världens länder och säga: Gör som vi, annars accepterar vi inte ert system. Detta är högerens uppfattning, och den kommer i vilket fall som helst aldrig jag eller mitt parti att ställa upp för. Och det tycker jag inte heller att socialdemokratin skall göra.

Jag tycker att det var en bra markering som gjordes av Stig Alemyr när det gäller Turkiet. Det är viktigt att vi håller debatten om den sista militärdiktaturen i Europa levande, att vi inte på grund av ekonomiska intressen eller av andra skäl godtar en förbättring av diktaturens ansikte utan att det finns något reellt bakom. Förtrycket fortsätter i Turkiet. Stig Alemyr har själv nämnt fackföreningarnas besvärligheter och förtrycket mot deras ledare. Det finns också andra synpunkter i fråga om Turkiet som är viktiga att framhålla.

Anf. 21 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Man behöver inte övertolka mitt inlägg när jag säger att vi inte brukar polemisera mot varandra. Jag har inte uttalat mig om huruvida det är bra eller dåligt. Jag hävdar att vi i dessa andra debattrundor brukar välja ut några ämnesområden, och dessa leder sällan till någon polemik mellan talarna.

Den debatt som Oswald Söderqvist nu försöker dra i gång om demokrati-frågorna skall vi ha om en månad. Jag förutspår – jag kan inte säga mera – att det i det betänkande som justeras i morgon kommer att vara en mycket bred

enighet om vårt sätt att se på demokratiutvecklingen i de länder som mottar bistånd. Men betänkandet blir offentligt först om några dagar, och vi debatterar det om en månad.

Margaretha af Ugglas gjorde ett klarläggande. Till detta vill jag bara säga att vår politik när det har gällt Cuba, Vietnam och andra länder aldrig ett ögonblick har gett avkall på kravet att det biståndspolitiska mål som kallas demokratimålet också skall realiseras i en viss takt.

Vi kan inte – på den punkten instämmer jag med Oswald Söderqvist – när vi använder europeiska värderingar utgå från att vi skall få omedelbara resultat. Traditionerna i de länder det gäller är inte sådana. Men målet att arbeta för en demokratisk utveckling måste vara klart. Detta framförs också alltid från företrädare för svensk socialdemokrati i kontakterna med de länder som vi samarbetar med. Var det detta som Margaretha af Ugglas menade med talet om den berättigade internationella kritiken, är det ändå inte klart varifrån denna kritik kommer, utan det är väl närmast så att Margaretha af Ugglas tror att det finns en sådan kritik.

Anf. 22 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt dra i gång någon demokratidebatt här. En sådan kommer vi, som sagts, att föra när vi diskuterar biståndsbetänkandet. Jag är övertygad om att det då kommer att vara ganska stor enighet i dessa frågor. Men Stig Alemyr vet lika väl som jag att förtjänsten för detta inte kan tillskrivas moderata samlingspartiets representanter i utrikesutskottet. Under andra förhållanden skulle överensstämmelsen inte ha varit så stor.

Jag vill också säga att jag fortfarande tycker att det inte är någon bra utgångspunkt att förutsätta att man inte skall föra en debatt när olika frågor tas upp i kammaren. Jag accepterar inte en sådan inställning.

Beträffande Turkietfrågan, där jag i vissa repliker har kommit i tidsnöd, vill jag än en gång påpeka att det är viktigt att alla partier i riksdagen, framför allt de som står för arbetarrörelsens ideal, inte låter sig förblindas av den nuvarande turkiska regimens försök att framställa sig som om den har ett demokratiskt ansikte. Vi skall inte förrän vi har fått verkliga belegg för att frihet skapats godta det landets representation i Europarådet, som Stig Alemyr sade, enligt dettas statuter. Jag anser att så inte är fallet för närvarande.

Anf. 23 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag utgår ändå från att såväl socialdemokrater som kommunister här i kammaren skulle hälsa med tillfredsställelse om diktaturen i Chile avskaffades i morgon dag, dvs. att ni inte menar att detta är något som man bör vänta med 10, 20 eller kanske 100 år, tills förhållandena i Chile har blivit precis likadana som i Sverige.

Anf. 24 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Margaretha af Ugglas har alldeles rätt: vi hoppas att diktaturen i Chile skall falla i morgon dag.

Anf. 25 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Det är omöjligt att i ett anförande ge ens en ytlig sammanfattande bild av det svenska arbetet och de svenska förhoppningarna när det gäller avspänning och nedrustning i världen. Jag väljer i stället för den svepande överblicken att något grundligare fördjupa mig i ett ämne.

Det kan finnas anledning att just i år rikta blicken mot förhållanden som mera omedelbart rör vår egen säkerhet. Det nordiska området har genom sin speciella geografiska och politiska struktur ansetts vara ett lågspänningsområde. Små stater med olika säkerhetspolitiska system, havsområden och den kontinentala landmassan gränsar här till varandra på ett sätt som ger en annorlunda förutsättning än den omedelbara konfrontation som kan tyckas möjlig där de militära maktblocken omedelbart gränsar till varandra.

Men det stormaktsstrategiska intresset för det nordeuropeiska och nordatlantiska området har ökat. Rustningarna i vår omedelbara närhet är större än tidigare. De behöver för den skull inte vara riktade mot oss.

Men, som 1984 års försvarskommitté konstaterar i sitt säkerhetspolitiska betänkande, har hotbilden också påverkats av den militärtekniska utvecklingen. Ökade räckvidder för taktiskt och strategiskt flyg, kryssningsrobotar, utvecklingen av undervattensteknologi och den ökade strategiska och operativa rörligheten har medverkat inte bara till att prestanda har ökat utan också till att numerären på de trupper som finns tillgängliga för snabba insatser är högre.

Utän tvivel har kapaciteten för snabba och överraskande angrepp ökat. Men samtidigt har utvecklingen givit större möjligheter att upptäcka – eller om man så vill, större svårigheter att dölja – anfallsförberedelser.

Det moderna samhället har en ökad sårbarhet även för begränsade men skickligt genomförda och mot väsentliga strukturer riktade anfall. De risker den sammantagna tekniska och strategiska utvecklingen inneburit för att vi tidigare än förut skulle kunna komma att beröras av en eventuell konflikt i vår del av världen, är andra hot som försvarskommittén pekar på.

Denna beskrivning av vår verklighet är högst aktuell. Försvarskommittén och senare regering och riksdag har till uppgift att dra de slutsatser och fatta de beslut som detta innebär för vårt försvar.

Jag vill i stället i dag peka på det omedelbara sammanhang denna delvis förändrade bild har för att understryka betydelsen av en annan oss närliggande företeelse, nämligen de förhandlingar inom den europeiska säkerhetskonferensens ram som under sommaren skall slutföras i Stockholm.

Positiv fred, dvs. en fred grundad på förtroende, respekt och vänskap, härskar inte mellan Europas båda maktblock. Avsikten bakom doktriner och politiska deklarationer kan aldrig bevisas eller motbevisas. Så länge förtroendet ännu är lågt måste överenskommelser kunna verifieras.

Historien har visat att man inte börjar ett krig i förvisningen om att det kommer att bli ett långvarigt och förödande utnöttningskrig. I kärnvapenåldern är ett sådant beslut än mera otroligt. En förutsättning för att krig utbryter är att någon är, eller tror sig vara, tillräckligt militärt överlägsen för att snabbt kunna vinna ett krig utan att behöva möta en jämbördig motståndares hela militära kraft.

De stora militära maktblocken hyser i dag sannolikt en stor osäkerhet om hur deras eget och motståndarens komplicerade maskineri skulle fungera. Kärnvapenavskräckningen med dess hot om den totala förintelsen utgör en effektiv och ytterligare återhållande faktor.

Utvecklingen innehåller dock ett antal möjligheter som antyder att ett snabbt första slag – vilket inte behöver vara med kärnvapen – skulle kunna avgöra det fortsatta förloppet i en snabbt inledd konflikt. Ett modernt samhälle kan lamslås utan omfattande förödelse och utan stora militära insatser. Den militära teknologiska utvecklingen, som möjliggör ett lamslående av motståndarens försvar och kommunikationssystem, t. ex. genom telekrigföring eller möjligheten av en snabb besättning av vitala poster och baser eller kommunikationscentra, är en destabiliserande faktor.

Från säkerhetspolitisk synpunkt är det därför viktigt att i nedrustningssammanhang diskutera, arbeta med och formulera förslag till förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder av en typ som minskar möjligheterna för ett överraskande anfall.

Det är ett svenskt intresse att inom Stockholmskonferensens ram kunna uppnå överenskommelser, inte bara om ökad information och ökad öppenhet beträffande militära dispositioner, utan även om restriktioner för vissa typer av verksamhet. Viktiga för vår egen säkerhet är övningar med och dimensionering av specialförband av typ landstigningsförband och luftlandsättningsstrupper. Kontroll av eller begränsningar i den typen av aktiviteter vore intressanta för oss. Våra ansträngningar bör också inriktas på att söka vinna gehör för någon form av restriktionsåtgärder, t. ex. "manövertak" av restriktiv karaktär för sådana i offensiv planering viktiga specialtrupper.

Regelbundet utbyte av årliga militära aktivitetskalendrar skulle också vara en åtgärd som minskar risken för överraskande anfall eller användandet av militära övningar som politiska påtryckningsmedel. Ett sådant informationsutbyte, liksom ökad öppenhet om fredstida militära dispositioner, kan med fördel utformas så att ökad klarhet och detaljrikedom i förhandsinformationen ger större frihet vid genomförandet av militära övningar. Det kan utformas på ett sätt som ger resp. land större möjlighet att genomföra övningar med den storlek och inriktning som passar landet i fråga utan att detta behöver ge upphov till ökad oro i omvärlden.

Åtgärder av dessa olika slag förordas i det gemensamma förslag som de alliansfria staterna lagt fram i Stockholm. Detta förslag utgör en betydande del av det förhandlingsunderlag som Stockholmskonferensen för närvarande arbetar med.

Förhandlingarna i konferensen befinner sig nu i ett känsligt och kritiskt skede. De olika grupperingarna inom konferensen, NATO, Warszawapakten och de alliansfria staternas kanske något mindre homogena grupp, har till synes skärpt sina positioner – grävt ned sig i skyttegravarna, om liknelsen tillåts, och det kan tyckas att man backat från positioner av mera framstegsvillig karaktär, som man tidigare intagit.

Oroande är t. ex. de uttalanden från sovjetiskt håll som kan antyda en vilja att krypa ur den del av förhandlingsmandatet som gäller med markoperationer funktionellt sammanhängande marina övningar. Vi upplever också som

negativt den motvillighet att diskutera någon form av restriktioner för militära övningar och aktiviteter som för närvarande visas av NATO.

För svensk del är det ett vitalt intresse att också sådana marina operationer som landstigningsövningar kan innefattas i informations- och föransmälningrutiner. Det är också ett starkt intresse att uppnå överenskommelser om begränsningar av åtminstone vissa typer av övningar, inte minst sådana som kan utgöra språngbräda till offensiva operationer med i luften och över havet snabbt rörliga enheter.

När Stockholmskonferensen inleddes för två år sedan var det en svensk förhoppning att man skulle uppnå sådana resultat att man redan vid uppföljningskonferensen i Wien kommande höst skulle kunna gå vidare för att försöka komma fram till ett nytt förhandlingsmandat som även innefattar nedrustningsåtgärder. Kan inte Stockholmsmandatet fyllas med ett adekvat innehåll, minskar möjligheterna att i en senare omgång utöka mandatet.

De mera erfarna förhandlare som i många år sysslat med den här typen av arbete kanske bedömer den nuvarande skyttegravssituationen litet mer optimistiskt än den som inte har varit med så länge. Det är ett förhandlings-taktiskt spel. Det sakliga underlaget föreligger, och förberedelserna är tillräckligt långtgående för att man den dag när viljan finns skall kunna komma fram till en överenskommelse med ett mycket konkret och substansiellt innehåll.

Det är inför Wienmötet utomordentligt nedslående att de konferenser i Ottawa och Budapest som behandlat dels respekten för Helsingforsavtalet vad gäller de mänskliga rättigheterna, dels möjligheterna till ett ökat kulturellt samarbete mellan Europas länder båda fått slutföras utan att man ens kunnat enas om någon form av slutdokument. Desto viktigare är det att resultatet i Stockholm blir så påtagligt och så konkret att det under Wienförhandlingarna kan bidra till att dra de övriga områdena med sig. Annars minskar naturligtvis möjligheterna till ett vidare mandat för förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder ytterligare.

Ingen kritik kan riktas mot det mycket noggranna, engagerade och konstruktiva arbete som från den svenska delegationens sida lagts ned och fortsatt pågår för att uppnå ett gott resultat i Stockholm. Vad jag här i dag vill vädja om är att vi som har skyldighet att arbeta som understödjare, beslutsfattare, opinionsbildare och folkupplysare antingen vi tillhör den politiska oppositionen, regeringen eller regeringspartiet koncentrerar våra ansträngningar till dels Stockholmskonferensen, dels förberedelserna inför Wienmötet.

I tidigare utrikespolitiska debatter och nedrustningsdebatter har jag ibland känt mig ganska ensam när det gällt att mera noggrant fördjupa sig i Stockholmskonferensen och dess arbete. Det känns därför i dag väldigt glädjande att utrikesministern i sin utrikespolitiska deklaration mera omfattande och mera programmatiskt än tidigare har ägnat sig åt arbetet inom ESK, förhoppningarna inför Stockholmskonferensens avslutande och förberedelserna för Wienmötet. Jag har på känn att det finns ett betydande mått av god vilja och beredskap inom regeringen att, om så skulle verka behövt, också ta initiativ till olika politiska och praktiska åtgärder på det internationella planet för att de veckor som återstår skall användas till det yttersta för

att uppnå ett konkret och påtagligt resultat.

Konferensen har ett mandat som rymmer stora möjligheter – utrikesministern citerade det i sitt anförande. På dess bord ligger förslag som, om de antas, kan betyda väsentliga steg framåt. Det är bara 17 veckor kvar av Stockholmskonferensens utmätta tid. Låt oss samla oss för att använda dem väl!

Anf. 26 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall tala om nedrustningsfrågor och vill inleda med att teckna en bakgrund.

Den djupt tragiska händelsen med Olof Palme har lagt en mörk grundton över det dagliga livet i Sverige. Vem hade kunnat tro att våldet fanns innäslat och dolt i den svenska tryggheten? Vi blev alla chockade i djupet av vårt innersta när det debuterade.

Men när chocken börjat släppa och vi förstår vad som verkligen hänt, märker vi och känner den inre samling som är på väg: Vi skall inte ge vika för våldet, utan vi skall slå vakt om det öppna samhället. Utrikesministern var den förste att deklarerat detta i dagens debatt, och många andra har gjort det.

En blick ut i världen utanför den svenska horisonten ger en världspolitisk parallell till dagens svenska situation, fast naturligtvis av en annan dimension. Vem kan undgå att gripas av de dagliga rapporterna från olika hörn av världen om våld och mänskligt lidande?

Vem kan t. ex. undgå att engageras i den färgade befolkningens kamp mot apartheid i Sydafrika, en kamp som nästan dagligen avsätter sig i rapporter om mord och övergrepp från herrefolkets sida?

Vem kan undgå att känna starkt för det polska folkets kamp för de mest grundläggande av mänskliga rättigheter?

Vem kan undgå att känna fruktan inför de växande arsenalerna av kärnvapen i världen, inför spänningen mellan stormakterna, som tar sig uttryck i en ständigt stigande rustningsspiral?

Vem kan undgå att uppröras över det vansinne som gör att världens nationer satsar 20 gånger mer resurser på förberedelser att döda och förintä än på att hjälpa jordens fattiga till ett människovärdigt liv?

Våld och fruktan för våld är en del av miljoner människors vardag. Våldet förgiftar allt liv inom och mellan stater, mellan styrande och styrda, mellan individer. Vi möter det ständigt, i massmedias reportage och glimtar. Ibland går det också in i vår egen verklighet.

Inför detta massiva utbud av våld är det viktigt att vi inte tillåter oss att bli avtrubbade. Både för våldets offer och för vår egen skull måste vi fortsätta att reagera.

När Sverige som nation, i FN och i andra internationella sammanhang, reagerar och protesterar händer det att människor här hemma tycker att vi spelar rollen av ett beskäftigt världssamvete, och vi ställs ofta inför frågan: Är det till någon nytta att vår lilla nation bedriver en aktiv utrikespolitik?

Det man då gör är att ifrågasätta värdet av våra protester och av vårt envisa hävdande av FN-stadgans principer om de små staternas rätt och individens frihet och integritet. Man ifrågasätter också vårt tålmodiga kompromissande, våra förslag till nedrustning och vår strävan att hjälpa de fattiga folken.

Det finns bara ett svar på dessa beaktiga påpekanden och frågeställningar: Sverige är en del av världen. Vi är beroende och berörda av det som händer runt omkring oss. Vi är världsmedborgare. När vi hävdar de små nationernas rätt till frihet, hävdar vi också principer som är livsviktiga för oss själva.

Skulle vi dra oss undan och tystna, är det inte säkert att någon annan för vår nedlagda talan. Skulle vi välja att isolera oss politiskt till förmån för en rent ekonomiskt inriktad intressepolitik, skulle vi inte förstärka utan försvaga vår säkerhet.

I FN-arbetet och andra internationella sammanhang är inte heller de små nationernas arbete för fred, likaberättigande och rättvisa utan betydelse. Även de brutalaste regimer har ofta en känslighet för opinionstryck och kan tvingas till eftergifter.

Jag tror att det är viktigt att vi ger den uppväxande generationen den känslan i arv att vi är en del av en världsgemenskap och att det är viktigt att arbeta för fred och internationellt samförstånd.

I det stämmingsläge som vår nation befinner sig i just nu har jag ansett det viktigt att inleda synpunkter på vår nedrustningspolitik med en sådan här, mera principiell, deklaration.

Sedan de första atombomberna detonerade över de japanska städerna Hiroshima och Nagasaki och brutalt avslöjade den fruktansvärda förödelse detta vapen kan åstadkomma, har mänskligheten latent legat under det tryck som hotet av ett allt förgörande kärnvapenkrig utgör. Fem stater i världen är i dag officiellt i besittning av kärnvapen: USA, Sovjet, Storbritannien, Frankrike och Kina. Även Indien har detonerat en kärnvapenladdning, men har sedan dess inte gått vidare med produktion av kärnvapen. Helt dominerande på kärnvapensidan är de båda supermakterna USA och Sovjet. Detta gäller bedömningen av såväl kvalitet som kvantitet. Den sammanlagda förstörelsestyrkan av världens alla kärnvapen är tillräcklig för att utplåna allt mänskligt liv på jorden 50 gånger om. Ett annat mått: En modern kärnvapenbestyckad ubåt har i dag i sina vapen en sprängkraft som är större än sprängkraften hos alla granater och annan ammunition som avfyrades under andra världskriget. Med kännedom om dessa siffror förstår vi att kärnvapenhotet är en fruktansvärd realitet för hela mänskligheten.

För att kunna utveckla och göra kärnvapnen mera sofistikerade utför kärnvapenstaterna provsprängningar. För att få den stigande kurvan på kärnvapenrustningarna i världen att plana ut och förhoppningsvis börja peka nedåt arbetar Sverige efter "de små stegens princip". Detta innebär, att då det inte finns realistiska möjligheter till snabba och definitiva genombrott i nedrustningsförhandlingarna, tar vi varje chans att uppnå delmål, som, även om de är små, kan bana väg för mera genomgripande genombrott.

Till sådana delmål hör förslaget, som är av mycket stor betydelse, om ett fullständigt stopp för prov med alla kärnvapen. Förslaget har i olika nedrustningssammanhang flera gånger varit uppe på dagordningen, bl. a. i FN, men aldrig tidigare vunnit kärnvapenmakternas gehör.

Som en sista officiell livsgärning signerade Olof Palme ett förslag från den s. k. femkontinentsgruppen om ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Det var en vädjan som riktades till supermakternas ledare, Sovjets regeringschef Gorbatsjov och president Reagan. Båda har svarat med förbluffande

snabbhet, och svaren håller nu på att analyseras. Enligt vad som läckt ut av denna analys uppehåller sig de båda ledarna vid frågan hur man skall kunna kontrollera att alla kärnvapenmakterna verkligen följer ett avtal om provstopp. Det finns dock anledning för Sverige att följa upp detta initiativ så långt det är möjligt, då ett stopp för kärnvapenprov skulle betyda ett definitivt genombrott i nedrustningsförhandlingarna.

I nedrustningsarbetet har Sverige enträget arbetat för att stärka kontrollmöjligheterna då det gäller aktiviteterna på kärnvapensidan. Till de svenska initiativen på detta område hör bl. a. det av dr Ola Dahlman initierade arbetet att skapa ett seismologiskt världstäckande datareglerat nät för att upptäcka och registrera sprängningar med kärnvapen runt om i världen. Redan nu har detta seismologiska världsnät en förbluffande och för kärnvapenmakterna besvärande effektivitet. Det är värt att notera detta svenska initiativ.

Jag går nu över till att kort beröra Stockholmskonferensen, så att Anita Bråkenhielm inte skall behöva känna sig ensam.

Stockholmskonferensen har nyligen avslutat sin nionde session. Målet för konferensen är att den skall avsluta sitt arbete i tid inför ESK:s uppföljningsmöte i Wien i början på november och då kunna presentera ett förslag till säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder i Europa. Det var ett uppdrag som följde med från Madrid.

Det är alltså meningen att Stockholmskonferensen skall lämna ifrån sig ett slutdokument, och under de tre år som konferensen arbetar här i Stockholm kommer inga andra arbetsresultat att lämnas ut till offentligheten.

Med detta arbets sätt, som alltså konferensen fattat beslut om, är det naturligt att allmänheten börjar undra över vad konferensen egentligen sysslar med och varför det inte kommer fram några resultat. "Har konferensen kört fast, och mal den på tomgång?" är den vanliga frågeställningen.

Detta är en naturlig reaktion, inte minst med tanke på den väldiga publicitet Stockholmskonferensen fick vid öppnandet. Denna publicitet berodde till stor del på att Stockholmskonferensen vid den tidpunkten var det enda internationella forum där USA och Sovjet kunde mötas vid förhandlingsbordet. I det kalla krig som då rådde mellan de båda supermakterna hade alla andra förhandlingsdörrar stängts undan för undan.

Konferensstarten i Stockholm var också den faktiska inledningen till den period av "töväder" i relationerna mellan USA och Sovjet som rått sedan dess och som fått till följd mötet mellan president Reagan och regeringschef Gorbatjov i november 1985. Det initierades alltså under Stockholmskonferensens start.

Sedan den – låt mig säga – häftiga starten med massmediabevakade möten mellan supermaktens utrikesministrar har publiciteten tonats ned, men detta betyder inte att konferensen slagit av på ambitionerna eller takten. Tvärtom, det är ett intensivt förhandlingsarbete på gång hela tiden både i formella arbetsgrupper och i informella kontakter. Takten är nu på högvarv, för det verkar vara en klar vilja från de deltagande nationerna att man skall få fram ett positivt resultat av Stockholmskonferensen och att man skall vara färdig i tid till mötet i Wien.

Gruppen av neutrala stater spelar en viktig roll som medlande part mellan

de båda militärblocken, och Sverige som värmdnation känner ett särskilt ansvar för att konferensen skall lämna ett gott resultat. Detta ansvar måste dock hela tiden balanseras mot att Sverige också har att företräda de svenska intressena när det gäller att skapa avspända förhållanden inom Sveriges närområden, och då speciellt kring Östersjön.

Stockholm som konferensort har i dag ett bra namn bland konferensdeltagarna, och många delegationer har spontant uttryckt en önskan om att en eventuell uppföljningskonferens efter Wienmötet också skulle lokaliseras till Stockholm. Jag vill påstå att den svenska konferensledningen, både på den administrativa och på den politiska sidan, starkt bidragit till detta lyckade resultat genom en öppen attityd och generositet.

Som ett slutomdöme om dagsläget vill jag säga att Stockholmskonferensen kan betraktas med en viss dämpad optimism.

Jag fäster också stort avseende, om jag ser på vårt närområde, vid de diskussioner om en kärnvapenfri zon i Norden som har startats och som fick något av en nystart i samband med konferensen i Köpenhamn i november förra året. De flesta deltagare i konferensen ställde sig bakom tanken att det nu var rätt tidpunkt att göra förnyade framstötter för att nå resultat i överläggningarna om den kärnvapenfria zonen. Det är viktigt att regeringarna i resp. länder håller den här tanken levande och avvaktar de rätta ögonblicken för initiativ.

Jag vill avsluta, herr talman, med följande. Jag lyssnade med intresse till utrikesministerns deklaration. Trots statsminister Olof Palmes tragiska bortgång och den sorg och förstämning den skapat tyckte jag att deklarationen hade en ljus grundton. Den präglades också av den kampvilja som vi alla känner när vi möter orättvisorna i världen, när vi ser svårigheterna för de små nationerna att freda sin integritet och när vi ser stormakterna använda det reella maktspråk som kapprustningen innehåller.

Detta ger mig anledning att upprepa vad Ingemar Eliasson redan sagt: Satsar regeringen, och då särskilt utrikesministern, på dialog, samarbete och generositet i kontakterna med oppositionen i arbetet för de livsavgörande frågorna om fred och nedrustning i världen, ställer vi i folkpartiet upp.

Anf. 27 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Förlusten av Olof Palme har gett dagens utrikesdebatt en särskild prägel. Utrikesministern har i utrikesdeklarationen framhållit Olof Palmes bidrag till det internationella arbetet för fred och nedrustning.

Vi har under de gångna veckorna fått oräkneliga bevis på den uppskattning hans arbete rönt. Överallt har vi mött samma uppmaning – fortsatt, fullfölj Olof Palmes insatser, Sveriges röst behövs mer än någonsin!

Utrikesministern har tidigare i dag i huvuddrag redogjort för det aktuella läget på nedrustningsområdet. Jag skall i mitt anförande utveckla den svenska synen på några centrala nedrustningsfrågor och ta upp vissa mer principiella aspekter på den politik vi bedriver.

Kärnvapenmakterna, och särskilt de två stora, gör allt som står i deras förmåga för att sätta den politiska ramen för arbetet för nedrustning. De driver på kapprustningen, och de kan blockera inte bara bilaterala utan också internationella förhandlingar.

Under de senaste tio årens bistra internationella klimat har framgångarna på nedrustningsområdet varit praktiskt taget obefintliga. Vapenutvecklingen har hela tiden gått snabbare. Kapprustningen riskerar att föras in på än mer livshotande vägar – jag tänker då bl. a. på rymdrustningarna.

Sedan något år tillbaka har de frusna internationella förbindelserna börjat tina upp. En politisk dialog har återupptagits. Supermakterna förhandlar i Genève. Också i de multilaterala förhandlingsorganen, t. ex. nedrustningskonferensen i Genève och Stockholmskonferensen, finns positiva tecken.

Detta ställer ökade krav på vår svenska nedrustningspolitik. Vi kan aldrig slå oss till ro i förhoppningen att problemen kommer att lösas av kärnvapenmakterna. Det är ju kärnvapenmakterna som är problemens upphov. Men det är vi alla som blir kärnvapenkrigets offer. Därför måste vi envetet hävda vår rätt att ställa krav. Vi måste fortsätta att bidra med väl underbyggda nedrustningsförslag, som bygger på god teknisk sakkunskap.

Kärnvapenfrågorna är och måste förbli det viktigaste i vår nedrustningspolitik. Kärnvapen är som vapen unika genom att de hotar mänsklighetens själva överlevnad.

Den nukleära vintern har de senaste åren blivit ett välkänt begrepp. Om så bara 1 % av alla kärnvapen kom till användning skulle, enligt flera rapporter, den nukleära vintern kunna utplåna allt mänskligt liv på jorden.

Det förefaller som om den vetenskapliga världen är på väg att bli alltmer enig om att detta fruktansvärda perspektiv är en möjlig eller sannolik konsekvens av ett kärnvapenkrig. FN:s generalsekreterare kommer nu att utse en särskild expertgrupp, med svensk medverkan, för att fortsätta studierna av dessa frågor.

Det finns inget militärt försvar mot ett kärnvapenkrig. Det enda försvar som är möjligt är att med *politiska* medel förhindra att kriget någonsin bryter ut. Därför försvarar vi folkrätten och ger vårt stöd, t. ex. i FN, för fredliga lösningar av internationella konflikter. Därför är nedrustningspolitiken en central del av vår säkerhetspolitik.

Ibland hävdas det att det är politiska system och inte vapen som ger upphov till krig. Fortsatta rustningar skulle vara det bästa sättet att garantera freden. Men detta resonemang bygger på en felsyn. Vapnen är i sig ett utomordentligt allvarligt hot mot freden.

För det första: Utvecklingen av militär teknik och doktrin ökar risken för fatala misstag och felbedömningar.

På det *konventionella* vapenområdet betonas snabbhet, rörlighet och överraskning. Anfall på en punkt skall kunna besvaras med motanfall långt inne på motståndarens territorium. Det militära tänkandet – både i öst och i väst – påminner i mycket om rena motsatsen till vad vi vill uppnå med de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som diskuteras vid Stockholmskonferensen.

Utvecklingen på *kärnvapensidan* – större träffsäkerhet, multipla strids-spetsar, möjliga genombrott inom ubåtsjakt, rymdvapen, "launch-on-warning", beroendet av datorer, m. m. – förstärker misstron och skulle kraftigt öka nervositeten i ett krisläge. Avgörande beslut kan komma att fattas inom sekunder eller minuter. Vilka verkliga möjligheter har de politiska ledarna då att få situationen under kontroll?

För det andra: Kapprustningen urholkar det *politiska* förtroendet mellan kärnvapenmakterna. När det begynnande 1970-talets avspänning inte följdes av militär nedrustning, växte spänningarna och misstron.

Kommer då dagens begränsade avspänning att följas av verklig nedrustning? Supermakterna har nyckeln. De kan välja att söka säkerhet genom nedrustning. De kan välja att kasta sig in i en rymdvapentävlan, att bygga ut missilarsenalerna i Europa, att fortsätta med kärnvapenproven och att blockera varje framsteg i de internationella förhandlingarna. Då kommer också det politiska förtroendet att äventyras.

Det tillfälle som nu erbjuds måste tas till vara.

President Reagan och generalsekreterare Gorbatsjov uttalade sig vid sitt novembermöte för 50-procentiga reduktioner av supermakternas kärnvapenstyrkor. Visst vore det utmärkt om reduktioner av denna storleksordning kunde genomföras. Men det är viktigt att veta att även sådana mycket stora reduktioner endast marginellt skulle minska kärnvapenhotet. Kärnvapnen finns i ett sådant övermått att de arsenaler som lämnas kvar kan förstöra inte bara alla tänkbara militära mål utan allt mänskligt liv.

Kraftiga kvantitativa reduktioner måste förenas med att effektiva begränsningar läggs på den kvalitativa vapenutvecklingen. Då kan 50-procentiga minskningar bli ett etappmål på vägen mot det självklara målet att alla kärnvapen avskaffas.

Förslaget om en *kärnvapenfrysning* är därför fortfarande i hög grad aktuellt. Denna uppfattning delas i stort av Världssamfundet. Vid höstens generalförsamling i FN ökade för fjärde året i rad röststödet för den svensk-mexikanska resolutionen i ämnet.

Ingen enskild åtgärd skulle vara viktigare för att få stopp på den kvalitativa kapprustningen än en överenskommelse om ett *fullständigt provstoppsavtal*. Det är en fråga som Sverige har drivit sedan Alva Myrdals dagar, dvs. i mer än 20 år. Jag kan garantera Rune Ångström att vi kommer att fortsätta att driva den till dess vi har nått målet ett stopp för alla kärnvapenprov.

Från sovjetisk sida har uttryckts en större villighet att godta långtgående kontrollåtgärder. Expertgruppen om seismisk verifikation av ett provstopp fortsätter sitt arbete. Kontrollen av ett provstopp är i dag inte ett tekniskt problem. Problemet är *politiskt*. Bara en stark folklig opinion kan övervinna det politiska motståndet mot ett provstoppsavtal.

Provstoppfrågan står i centrum för femkontinentsinitiativet för kärnvapennedrustning. För två veckor sedan uppmanades supermakterna igen att upphöra med sina provsprängningar, åtminstone fram till nästa toppmöte. Att följa denna uppmaning vore en viktig politisk signal ägnad att stärka både förtroendet mellan kärnvapenmakterna och världens förtroende för kärnvapenmakterna.

Herr talman! I nedrustningskonferensen i Genève pågår som bekant sedan en tid förhandlingar om *kemiska vapen*. Grundvalen för förhandlingarna är ett utkast från bl. a. Sverige. Man är nu inne på svåra tekniska frågor om kontroll av ett avtal, definitioner av kemiska vapen och om hur existerande kemiska vapen skall förstöras. Arbetet går långsamt, men det finns ändå god anledning till optimism.

Här i Stockholm går förhandlingarna om *förtroende- och säkerhetsskapan-*

de åtgärder in i sitt sluteskede. Om alla de deltagande staterna uppåddar nödvändig politisk vilja borde nu finnas goda förutsättningar för att nå ett tillfredsställande resultat. Men detta kräver att det halvår som nu återstår utnyttjas effektivt.

Militär öppenhet är mycket väsentlig för att stärka förtroende och säkerhet i Europa. Men ingen kan förneka att återhållsamhet är lika väsentlig. Därför måste Stockholmskonferensen också fatta beslut om militära restriktionsåtgärder. En överenskommelse i Stockholm måste peka framåt mot nästa fas i konferensen, där konkreta nedrustningsfrågor tas upp.

Kaprustningen till havs ger ytterligare exempel på hur vapenutvecklingen undergräver politiskt förtroende och hur teknik och doktrin ökar risken för att kärnvapen kommer till bruk.

De stora sjömakterna har flottstyrkor som snabbt kan förflyttas över jordklotet, flottstyrkor som opererar utanför andra länders kuster och ibland kränker dessas territorialvatten. Detta skapar spänning och driver på kaprustningen.

Kärnvapenstaterna har mer än 7 000 strategiska kärnvapen på ubåtar. De har dessutom ca 6 000 taktiska kärnvapen ombord på olika fartyg. En fjärdedel av världens kärnvapen finns alltså ombord på fartyg av olika slag. De förs med på rutinuppdrag, och ingen stat kan i dag veta vilka vapen som finns utanför dess kuster. De ökande marina aktiviteterna skärper risken för både avsiktliga konfrontationer och oavsiktliga incidenter till havs.

Förmodligen är risken för att ett kärnvapenkrig bryter ut till sjöss större än på land. Förutom risken för olyckshändelser och misstag har experter pekat på att de återhållande politiska faktorerna kan få svårare att göra sig gällande. Frestelsen att, utan några direkta civila förluster, med ett taktiskt kärnvapen slå ut t. ex. ett hangarfartyg värt 15–20 miljarder kronor skulle kunna bli stor. Men vad skulle bli nästa steg när kärnvapentröskeln väl passerats?

Den FN-studie om marin kaprustning som Sverige tagit initiativ till är nu färdig. Vid vårens möte med FN:s nedrustningskommission kommer dessa frågor att stå i centrum. Nedrustningskommissionens uppgift blir att identifiera möjliga nedrustnings- och förtroendeskapande åtgärder och att diskutera i vilka fora åtgärderna bör behandlas.

Arbetet för nedrustning handlar om vår säkerhet och vår överlevnad. Särskilt folken i många u-länder ser nedrustning som en överlevnadsfråga också därför att den är nödvändig för att frigöra resurser till kampen mot svält och fattigdom.

Intresset för sommarens FN-konferens i Paris om *nedrustning och utveckling* är stort. Förväntningarna är också höga – från u-länderna och från freds rörelserna.

Sverige förbereder deltagandet i Paris bl. a. i en referensgrupp med folkrörelsedeltagande. Vid konferensen kommer vi att kunna dra nytta inte minst av den svenska studie av sambandet nedrustning/utveckling som har genomförts.

Herr talman! 1986 är de stora möjligheternas år. Vi måste alla, som Olof Palme sade i sin sista intervju, ge vårt konstruktiva bidrag så att de uppenbara möjligheterna också blir verklighet.

Sveriges bidrag är och kommer att förbli både tungt vägande och konstruktivt. Världen förväntar sig detta av oss – det har vi fått många bevis på under de gångna veckorna.

Ingen bör tvivla på att Sverige med oförminskad kraft kommer att föra en aktiv politik för fred och nedrustning. Det måste vi göra tills kärnvapenmakterna går från vackra ord till verklig handling.

Anf. 28 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Denna debatt blir ett exempel på vad Stig Alemyr sade, nämligen att var och en väljer att tala om ett visst ämne, och det kommer då upp olika frågor. Jag valde att tala om den europeiska säkerhetskonferensen därför att vi befinner oss i ett skede där det är bråttom med att ta ställning i olika sammanhang. Jag vill gärna ställa ett par frågor till Maj Britt Theorin, som företrädare för regeringen när det gäller nedrustningsarbetet.

Arbetet för att minska de politiska konflikthanledningarna som kan leda till krig måste gå hand i hand med ansträngningarna att, under det att en stabilitet bevaras, uppnå en så låg rustningsnivå som möjligt. ESK har en unik möjlighet i detta sammanhang, därför att konferensen kombinerar åtgärder för att öka öppenhet, förtroende, människors möjligheter att lära känna varandra över gränserna, kulturellt samarbete, respekt för mänskliga rättigheter och annat som grundlägger förtroendet med ökad öppenhet på det militära området.

Men vad händer om det nu inte blir någon överenskommelse om några restriktionsåtgärder i Stockholm? Vilka restriktionsåtgärder skall vi vara beredda att acceptera? Skall vi tubba på kravet i mandatet att de skall vara militärt betydelsefulla? Hur skall vi förbereda oss inför Wienmötet? Vad skall vi ha beredskap för om det inte finns några militärt betydelsefulla åtgärder över huvud taget i våra överenskommelser?

Vi måste ligga långt framme i beredskapen här, också för olika alternativ. Givetvis måste vi arbeta för och hoppas på att vi får överenskommelser på alla områden, när det gäller observation och information, men också någonting som innebär restriktioner.

Och vad händer om t. ex. Sovjet framhärdar i sin vägran att diskutera de marina övningar som har funktionellt samband med markövningar? Vad gör vi då? Skall vi ge avkall på mandatet och ändå försöka hitta på något nytt i Wien? Eller skall vi göra Wienkonferensen till en konferens där vi fortsätter med Stockholmskonferensens mandat?

Och vad händer om vi inte kommer någonstans på de andra områdena?

Jag skulle vilja veta litet *grand om* hur Maj Britt Theorin ser på dessa mycket viktiga frågor.

Anf. 29 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis centrala frågor som Anita Bråkenhielm tar upp. Vi sitter båda i den delegation som har att bedöma hur vi skall gå fram med vårt fortsatta arbete. Än så länge – och det kommer att gälla intill den sista stunden – kommer vår ambition att vara att uppfölja det mandat som vi har, bl. a. när det gäller de militärt betydelsefulla restriktionsåtgärderna.

Den erfarenhet som jag har och som de före mig har haft i internationella förhandlingar är att det är först i slutskedet, kanske t. o. m. i de sista skälvande minuterna, som man syr ihop den överenskommelse som vi så gärna hade velat se klarare konturer av än vad vi hittills har kunnat göra. Vi kan nog med ganska god tillförsikt se fram mot att Stockholmskonferensen kommer fram till ett fullt acceptabelt och gott resultat, inte minst därför att Stockholmskonferensen är ett av de få fora där supermakterna nu har ett intresse av att se ett resultat. Vi har kunnat skönja, inte minst under det senaste året, hur man från extrema ytterlighetsståndpunkter har närmat sig varandra, visat en kompromissvilja och lyssnat, inte minst till de neutrala och alliansfria staternas förslag. Jag tror nog, Anita Bråkenhielm, att vi med tillförsikt och med goda ansträngningar skall kunna komma fram till ett gott resultat.

Regeringen är naturligtvis i full gång med förberedelsearbetet för Wien. Det får vi återkomma till i andra sammanhang, när det är tid att redovisa det.

Anf. 30 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Jag delar naturligtvis till fullo Maj Britt Theorins förhoppningar. Jag har också möjlighet att följa arbetet inifrån, åtminstone till den del som det redovisas i nedrustningsdelegationen och i delegationens direkta arbete i konferensen.

Jag skulle också vilja att Maj Britt Theorin, under den relativt korta tid som är kvar, hjälper till genom att använda sin mycket goda talang att berätta för människor vad det handlar om och att föra ut budskapet om hur viktigt detta är. Det är inte minst viktigt i vårt näraliggande perspektiv, för vår egen säkerhet och när det gäller sambandet mellan de krav som ställs på vårt eget försvar och vår egen beredskap i framtiden. Hon kunde också ägna litet grand av sin tid i både nationella och internationella sammanhang åt att tala om det som är så oerhört viktigt i den europeiska säkerhetskonferensen, nämligen hoppet om att vi i framtiden skall kunna öppna några luckor, fönster och dörrar mellan folken, att vi skall kunna få en ökad respekt för de mänskliga rättigheterna och att vi skall få en grund för den typ av säkerhet som bygger på vänskap, förtroende och kännedom om varandra, i stället för bara på bajonetter och andra vapen.

Anf. 31 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Får jag först säga att det inte är rimligt att vi här i kammaren skulle offentligt redogöra för en svensk strategi i ett besvärligt läge vid Stockholmskonferensen. Det är ganska rimligt att det är en fråga som får göras upp i delegationen och i en något mer sluten församling. Vi skall inte på det viset spela någon i händerna som kan ha nytta av vad Sverige skulle vilja avslöja.

Låt mig tacka så mycket för vänligheten om min förmåga. Jag vet inte om det är bekant för Anita Bråkenhielm, men jag ägnar ganska mycket av min tid åt att runt om i Sverige och även internationellt tala för den svenska nedrustningspolitiken och den svenska säkerhetspolitiken. Jag har så gott som varje gång tagit tillfället i akt att understryka betydelsen av vad som sker i Stockholm. Inte minst finns det internationellt ett stort intresse av att veta

vad som sker vid Stockholmskonferensen. Jag har alltid utnyttjat tillfället att tala om detta.

Jag tror nog att svenska folket är ganska medvetet om att man inte här och nu, vid konferensen, kommer att få se några konkreta nedrustningsresultat. Det tror jag att vi har lyckats att pedagogiskt förklara. Däremot är deras förväntningar väldigt stora på att vi skall ha kommit så långt med de förtroendeskapande åtgärderna att de med rätta kan kräva att de konkreta nedrustningsfrågorna för Europas folk vid det fortsatta arbetet kommer in i förhandlingarna. Det som är viktigt i arbetet, och här håller jag med Anita Bråkenhielm, är att man i det svenska arbetet förenar den välmeriterade kunskap som vi alltid har satt bakom våra förslag med ett starkt engagemang. För det starka engagemanget behöver vi ett folkligt stöd. Tyvärr, skulle man kunna säga, lyckades inte Alva Myrdal trots många års ansträngningar att uppnå det provstopp som hon redan 1962 förordade så starkt.

Vi har inte givit upp. Vi är lika envetna. Och vi plockar fram både kunskap och teknik för att bevisa att de argument som man har gömt sig bakom under några år, att det är tekniska problem som hindrar ett provstopp, inte är hållbara. Vi vet nu att det bara beror på bristen på politisk vilja. Det är med hjälp av en stark folklig opinion som den politiska viljan skulle kunna förändras. Så måste arbetet för nedrustning, för förtroende mellan människorna, för kontakt och för överlevnad gå hand i hand. Kunskap och engagemang skall vi använda oss av, och kan vi göra det gemensamt utan någon splittring i den svenska riksdagen blir vi dubbelt starka.

Anf. 32 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Utrikesministern framhöll i sin utrikespolitiska deklaration FN:s viktiga roll för bl. a. miljön. Jag instämmer i det omdömet och skall i mitt anförande uppehålla mig kring några miljöfrågor med utrikespolitisk anknytning.

Utrikespolitik är en ung företeelse i det mänskliga samhället sedd i utvecklingshistoriskt perspektiv. Vårt släkte homo har, enligt vad som hittills är känt, funnits till under 2–3 miljoner år.

Under de inledande närmare 2 miljoner åren företräddes släktet homo av arten homo habilis, efterföljd av homo erectus, i sin tur upphovet till homo sapiens – vår tids människa, som funnits till de senaste 500 000 åren.

Övervägande delen av denna långa tid levde dessa tre människoarter som samlar-jägar-folk. Med gles spridning bredde de ut sig över jorden, och det svaga befolkningstrycket gjorde att man ej förbrukade naturkapitalet utan livnärde sig på dess överflöd.

För ca 10 000 år sedan inträffade en dramatisk förändring. Enligt en hypotes var orsaken en brist på jaktbart vilt. Denna första resurskris i mänsklighetens historia utlöste övergången till jordbruk och så småningom till fast bosättning. Befolkningsstillväxten tog fart. Från beräknade 5 miljoner för 10 000 år sedan steg världsbefolkningen till ca 130 miljoner vid tiden för Kristi födelse.

Med jordbruket följde utveckling av hantverk, handel, kommunikationer och nya boendeformer inom byars och städers ram. Trycket på naturkapitalet ökade i takt med denna förändring för att med explosiv kraft ta fart i och

med industrialismens genombrott.

Herr talman! Med det mänskliga samhällsbyggandets förändring ökade människans förmåga till planering. Längre inskränkte sig denna till rummets dimensioner medan tidsperspektivet förblev kortsiktigt. Den materiella kulturens snabba landvinningar förblindade människans förmåga och vilja att se in i framtiden och utläsa konsekvenserna av sitt handlande. Följderna härav blir alltmer uppenbara för dagens generationer i form av naturförstörelse av såväl lokalt, regionalt som globalt omfång.

Grunden för människans och djurens existens är växternas förmåga att genom fotosyntes producera energirika ämnen. För denna process krävs tillgång till solenergi, koldioxid, väte och syre ur vatten, samt ett flertal mineralämnen i små mängder. Vid fotosyntesen avgår till luften syre och vatten. Varje förändring av växttäcket utbredning innebär således en påverkan på de i fotosyntesen ingående ämnenas förekomst i sina respektive cykler. Med detta följer också en klimatpåverkan.

Det genom växternas transpiration avgående vattnet påverkar luftens fuktighetshalt, därmed den atmosfäriska värmetransporten, bl. a. från lägre till högre breddgrader – vindarnas uppkomst och styrka, trajektoriernas riktning, inversionsskiktets höjd, instrålningens styrka och därav beroende marktemperatur.

Vid fotosyntesen bildas det för människan och djuren nödvändiga syret.

Förändringar i atmosfärens koldioxidhalt påverkar temperaturklimatet genom den s. k. växthuseffekten.

Herr talman! Denna snabbkiss av växternas betydelse för vår livsmiljö ger en antydning om hur angeläget det är för oss människor att i samverkan vårda växtriket på sådant sätt att vi inte underminerar vår egen existens. Medvetenheten härom ökar och stimuleras ej minst av Förenta nationernas miljöorgan.

Arbetet på att skydda vår biosfär befinner sig ännu i inledningsskedet. Bristen på kunskap om orsakssammanhangen gör att de flesta åtgärdsprogram präglas av tveksamhet rörande resultatet och otillräcklig långsiktighet i planeringen. Exempel härpå kan hämtas bl. a. från Tunisien.

Distriktet Sidi Bou Zid nordost om Gafsa var en gång en viktig del av det romerska väldets afrikanska kornbod. Bergen var då ännu skogklädda, dalbottenarna fruktbara och vattentillgången god. Vid tiden för frigörelsen från Frankrike 1956 låg bergen kala, vind- och vattenerosion var omfattande, marken var förtorkad, och ökenbildning hotade. Med brunnsborring och konstbevattning fick ett framgångsrikt svenskt SIDA-projekt bilden att förändras genom att skapa välmående jordbruksområden. Dock var problemen inte över. Med ett ökande antal brunnar började grundvattnet att sjunka, och brunnarna måste sänkas allt djupare. Som motåtgärd skapades en konstgjord sjö genom att man byggde en damm. Därmed har grundvattensänkningen stoppats för tillfället inom ett begränsat område. Fortfarande åstadkommer den hastiga ytavrinningen våldsamma översvämningar, som man sökt bemästra genom att bygga ett antal fångstdammar. Dammarnas varaktighet är dock begränsad, då de fylls igen av de slamrika ytvattensflödena. Ett mödosamt återskapande av ett vegetationstäckande är den kvarstående åtgärden att tillgripa för att nå ett varaktigt resultat.

Herr talman! Delar av Matabeleland i Zimbabwe går in i sitt femte år av ihållande torka. Inom Sahelområdet följer den ena torkkatastrofen på den andra. Verkningarna härav söker internationella hjälporganisationer häva, bl. a. genom borring av brunnar. Metoden är kortsiktig, ifrågasatt och en möjlig orsak till en än större katastrof i framtiden.

Utnyttjande av grundvatten kräver kännedom om hur snabbt detta återbildas. Sker uttaget hastigare än återbildningen innebär detta en grundvattenssänkning. Särskilt inom Sahelbältet finns grundvattenstillgångar som har bildats under fuktigare klimatförhållande för bortemot 10 000 år sedan. Något nytt grundvattenstillflöde sker ej. Pumpas vattnet upp töms förrådet på samma sätt som när en malmkropp blir utbruten. Så länge pumpningen pågår utnyttjas vattnet av nomader eller till konstbevattnade odlingar. Nomaderna förändrar sitt vandringmönster, blir stationära i närheten av brunnen och ökar sitt djurantal. Följden blir överbetning och ökenbildning i en allt vidare cirkel kring vattenfyndigheten. När denna slutligen är tömd blir katastrofen fullständig.

Ett långsiktigt utnyttjande av grundvattenstillgångarna i speciellt arida och semiarida trakter kräver en betydligt ökad kunskap om dessa källors storlek och eventuella påfyllnadshastighet under olika årstider.

I skenet av dagens vetande framstår klart de betydande kunskapsluckor som finns och som lägger hinder i vägen för människans rätta utnyttjande av biosfären.

Herr talman! Vår kännedom om hur växterna genom sin transpiration påverkar klimatet är alltför bristfällig. Samma gäller för koldioxidecykeln, syrecykeln och kvävecykeln. Det krävs:

- ett vetande nödvändigt för att klarlägga konsekvenserna av den av människan och hennes husdjur åstadkomna förändringen av jordens växttäckte,
- ett vetande nödvändigt att ha tillgång till för att kunna återvinna ett överexploaterat, förnyelsebart naturkapital,
- ett vetande nödvändigt för att förklara de allvarliga följderna av att hugga ner jordens regnskogar eller urskillningslöst odla upp jordens savannområden,
- ett vetande nödvändigt för att finna rätt metod att hjälpa jordens fattigaste folk till en utveckling mot en högre livskvalitet.

De forskningsuppgifter som ligger framför oss att lösa är av den storleksordningen att de kan fullföljas endast genom ett effektivt internationellt samarbete mellan institutioner, stater och FN. Detta innebär att avtal måste träffas, konventioner upprättas och juridiska regelsystem åstadkommas till skydd för folkrätten. Utrikespolitiken får en ny dimension att arbeta med.

Efterkrigstidens erfarenheter av hjälp till utvecklingsländerna har påskyndat klarläggandet av stora globala naturmiljöproblem. Det är problem som är gränsöverskridande och därför solidariskt måste lösas av världssamfundet.

Sverige skall försätta på den väg som man slog in på med miljökonferensen i Stockholm. På det internationella fältet skall vi stödja och påverka utvecklingen inom organisationer som UNDP och UNEP, europeiska samarbetsorgan på miljöområdet, liksom inom Nordiska rådet, samt inom

vårt land forma vår verksamhet på miljöområdet så att den blir till stöd och stimulans i våra motsvarande förpliktelser på det internationella fältet. SAREC har här en central uppgift att fylla. Vi moderater hälsar med tillfredsställelse att den av oss önskade utredningen om SAREC:s verksamhet lett till ett förslag i årets budgetproposition om en betydande höjning av dess anslag, avsett bl. a. till forskning rörande avskogning och ökenutbredning.

Anf. 33 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill rikta de närvarande kammarledamöternas uppmärksamhet på att meddelande om kvällssammanträde nu har anslagits.

Anf. 34 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag skall i dag som många gånger tidigare tala om det orättfärdiga brott mot folkrätten som ett av våra grannländer begår mot ett annat av sina grannländer. Jag tänker på Sovjets invasion av Afghanistan, och jag tänker på de brott mot mänskliga rättigheter som de sovjetiska trupperna ständigt begår mot civilbefolkningen i landet. Jag tänker också på de miljoner afghanska flyktingar som genom kriget har tvingats lämna sina hem och gårdar och nu bor i flyktingläger i Pakistan och Iran.

Jag har tagit upp den här frågan många gånger. Det gläder mig att det är flera talare som har gjort det i debatten i dag. Det är, herr talman, en fråga som man inte vill ha monopol på, och helst vill man se åtminstone utrikesutskottets ledamöter i salen när man talar om den. Det är viktigt att så många som möjligt deltar i den här opinionsbildningen.

Herr talman! I november förra året fick FN:s generalförsamling och säkerhetsrådet genom den Moskvatrogna afghanske ambassadörens försorg ta del av en deklaration som det likaledes Moskvatrogna revolutionära rådet i den "demokratiska" afghanska republiken utfärdat strax innan. Där står mycket som kan få även den mest förhårdade läsare att spärra upp ögonen och häpna. Jag skall bara ge några få exempel.

Där står att en av de viktigaste uppgifterna för den afghanska republiken är "att försvara landets oberoende, nationella suveränitet och territoriella integritet". Det är i sanning ett underligt påstående av en regim som saknar allt stöd hos den stora majoriteten av folket, en regim som sitter vid makten just därför att man offrat landets oberoende och nationella suveränitet för en stormakts påtryckningar, en regim som bara kan hålla sig kvar vid makten så länge den skyddas av främmande trupper och en regim som i realiteten enbart har kontroll över de större städerna i landet.

Det afghanska folket däremot har nu år efter år genom mujaheddin på sina egna villkor fört sin modiga kamp till försvar för sitt lands oberoende, nationella suveränitet och territoriella integritet. För detta folk liksom för oss och en stor majoritet av FN:s stater betyder tesen om landets oberoende och suveränitet detsamma som ett Afghanistan fritt från sovjetryska trupper.

"Nationens ekonomi och kultur blomstrar och demokratiseringen av det sociopolitiska livet fortsätter", står det vidare i deklarationen. Det är inte enbart ett underligt påstående; det är cyniskt.

Vid Sovjets invasion 1979 hade Afghanistan ca 15 miljoner invånare; i dag

är befolkningen decimerad med en tredjedel. Hundratusentals människor har dött i gerillastrider, Gud allena vet hur många som är fängslade och torterade för sin frihetskamp, och över fyra miljoner har tvingats fly till grannländerna. De flyr därför att deras hem och byar förstörts och därför att försörjningssituationen ständigt förvärras. De flyr därför att inkräktarna inte respekterar deras egen kultur eller religion. Men Karmalregimen försöker lura omvärlden med påståenden om att ekonomin och kulturen blomstrar! Vi tror det inte. Vi vet tvärtom att sanningen är precis den motsatta.

I dokumentet heter det vidare: "Vadhelst som är bäst skall användas för att tjäna våra barn." Men samtidigt med det här dokumentet fick FN en beställd rapport om de mänskliga rättigheterna i Afghanistan, sammanställd av en opartisk österrikisk jurist. Den rapporten berättar bl. a. att sedan 1982 tvångsrekryteras 15-åringar till armén. Vi måste fråga: Är det att tjäna barnen när man tvingar pojkar att bli soldater och bära vapen för att skydda en marionettregering? Svaret kan bara bli nej.

FN-rapporten berättar också om hur Karmalregimen släpper ner s. k. leksaker från helikoptrar. De liknar pennor, instrument, radioapparater och fåglar. Men de är inga leksaker. De innehåller små bomber som exploderar och allvarligt skadar den som rör den falska leksaken. Vi måste fråga: Är det att tjäna barnen när man avsiktligt skadar dem med bomber i form av leksaker? Det finns bara ett svar: Nej.

Rapporten berättar också om hur främmande soldater plundrat och bränt by efter by, våldtagit kvinnor och låst in barn i hus som de sedan bränt ner. Är det att tjäna barnen? Nej och åter nej blir svaret. Det våld och den terror som pågår i Afghanistan är ett av vår tids allra grymmaste brott mot mänskligheten. De har sitt upphov i Sovjets ockupation av ett land som tidigare alltid varit ett fritt land och vars invånare inte vill låta underkuva sig av någon främmande herre. Det finns bara ett sätt att få slut på våldet och terrorn. att Sovjets trupper tas bort från Afghanistan.

Herr talman! Jag har bara tagit några få exempel för att understryka hur oändligt viktigt det är att vi fördömer Sovjets invasion och att vi visar vår solidaritet med ett tappert men lidande folk som aldrig tidigare fallit offer för inkräktare. Afghanistan, liksom Sverige, var ett neutralt land och ville så förbli. Vi har samma granne. Vi har särskilda skäl att hjälpa där vi kan. Vi gör det genom anslag till FN och flyktingkommissariatet. Vi gör det också genom särskilda biståndsanslag till Svenska Afghanistankommittén, som bedriver en omfattande humanitär och medicinsk hjälp inne i landet i alla de delar som inte behärskas men terroriseras av Karmalregimens och Sovjets trupper. Det är viktigt för vår egen självrespekt att vi fortsätter att ge den hjälp vi kan så länge den behövs.

Anf. 35 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Sverige krympte när Olof Palme dog. Hans unika förmåga att nå ut till breda opinioner i många länder, hans personliga lyskraft gjorde Sverige större i FN och i andra internationella sammanhang.

Reaktionen runt om i världen på Olof Palmes död har övertygande demonstrerat hans storhet och hans mycket speciella position i världspolitiken. De här i landet som angrep och förlöjligade Olof Palmes internationella

engagemang har nu goda skäl till eftertanke. Vi som delade Olof Palmes åsikter och värderingar strävar nu vidare i den färdriktning han har angivit.

I en intervju med tidskriften Afghanistan-Nytt den 7 februari fördömde Olof Palme Sovjets invasion i Afghanistan "därför att den är en folkrättslig kränkning av ett litet lands nationella oberoende... Det handlar om småstaternas bekymmersamma läge i en värld som är delad av två supermakter med enorm teknologisk överlägsenhet på det militära området. Den situationen kräver en solidaritet mellan de små staterna när någon av dem kränks."

Småstaternas rätt att hävda sitt oberoende mot de stora och mäktiga är en bärande princip för svensk utrikespolitik. Den borde vara självklar för oss alla här i landet. Men den var det inte under Vietnamkrigets år. Då fick Olof Palme utstå häftig kritik för sin konsekventa hållning. Och den tycks inte vara självklar i dag heller, när man exempelvis här i riksdagen föreslår att vi skall minska vårt stöd till Nicaragua.

En liten stats rätt att hävda sitt oberoende mot supermakterna är självfallet grundläggande också för svensk säkerhetspolitik och den alliansfrihet vi bestämt oss för.

I intervjun sade Olof Palme vidare att invasionen av Afghanistan kom att utgöra den officiella slutpunkten för avspänningspolitiken och följdes av en period av snabb upprustning i USA. Men hans slutsats blev: "Avspänning måste man bedriva i alla fall. För att kunna överleva över huvud taget i denna värld. Där tycker jag att jag har varit konsekvent. Jag förordade varmt avspänningen trots Vietnamkriget och på samma sätt måste världen överleva trots Afghanistankriget. Men det är klart att de två sakerna betingar varandra. En fortsatt avspänning skall gagnas av ett slut på kriget i Afghanistan. Men också på så sätt att det är lättare att avveckla kriget i ett avspändare läge."

Denna strävan att främja avspänning är också grundläggande för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Den har tagit sig många uttryck och har varit vägledande för svenskt agerande bl. a. i FN. Vi har utvecklat stor aktivitet i nedrustningsfrågorna, vi har ställt upp som medlare i mellanstatliga konflikter, vi har deltagit med trupp i de flesta av FN:s fredsbevarande operationer. Svensk politik gentemot Östeuropa har också byggt på övertygelsen att det är under perioder av avspänning som Östeuropas folk har de största möjligheterna att steg för steg frigöra sig från det kommunistiska diktatorsystemet.

När man i framtiden analyserar den utrikespolitik som Olof Palme gav sin högst personliga prägel kommer följande två övergripande realpolitiska målsättningar att framstå som centrala:

- att hävda de små staternas oberoende och
- att i alla lägen bedriva avspänningspolitik.

Många har genom åren feltolkat Olof Palmes starka internationella engagemang. Det var i hög grad ett utslag av hans patriotism och hans ambition att främja Sveriges intressen på lång sikt. Detta glöms lätt bort när man nu talar om det som först möter ögat – hans heta vilja att bistå de förtryckta i Sydafrika och i andra länder och hans aktiva solidaritet med frihetsrörelser och kampen för social rättvisa i andra länder.

Herr talman! Ett viktigt inslag i den utrikespolitiska debatten i vårt land under det närmaste året blir den säkerhetspolitiska bedömning som läggs till grund för 1987 års försvarsbeslut. De analyser som blir styrande för vårt framtida försvar har hittills i allför hög grad formulerats av ensidiga partsintressen.

Sedan något år pågår i våra massmedia en systematisk och uthållig bearbetning av den svenska opinionen. Resultatet hittills av denna media-kampanj är att många fler svenskar än tidigare nu säger sig vara positiva till ökade försvarsutgifter. Det är ungefär var tredje tillfrågad som tycker att försvarsanslagen skall höjas.

Argumenten är de traditionella: Hoten från vår omvärld beskrivs som allvarligare än på mycket länge. Man påstår att vårt försvar har försvagats och att vi därför kan komma att tvingas till eftergifter österut eller nödgas söka skydd hos NATO.

Dessa synpunkter har okritiskt förmedlats även av utländsk press. Bilden har spritts av ett Sverige som nedrustar och blir alltmer sårbart för östliga påtryckningar.

Ingemar Eliasson och Carl Bildt har tidigare här i debatten upprörts över att jag i Svenska Dagbladet skrivit att detta intryck förstärks av överbefälhavarens "orakelmässiga" rapporter om ubåtskränkningar.

Ja, jag tror faktiskt att det förhåller sig så. Men, säger Bildt och Eliasson, ÖB är ju ålagd av regeringen att lämna dessa rapporter. Ja, visst. Men jag är av uppfattningen att man kanske bör se över formerna för ÖB:s rapportering, så att vi slipper de effekter som jag har påtalat. Det är inte bra att vi på det sätt som nu sker skapar extra dramatik kring dessa frågor. Verkligheten är dramatisk nog. Självfallet anser jag att vi skall slå vakt om största möjliga öppenhet. Vi bör som jag ser det göra allt vad vi kan för att undvika att vår neutralitetspolitik börjar ifrågasättas utomlands.

Carl Bildts påstående tidigare här i dag att jag i Svenska Dagbladet angripit ÖB Lennart Ljung är ingenting annat än struntprat. Däremot har jag ifrågasatt några av de åsikter ÖB och Bildt framfört. Det tycker jag bör vara tillåtet.

Krav på kraftiga anslagshöjningar till försvaret har framförts. Moderaterna vill fram till 1997 ha 25 nya miljarder utöver kompensation för inflationen. Det är skyhögt över de nivåer övriga partier anser rimliga.

Hur hållbara är då de argument som har framförts?

Den hotbild som en enig försvarskommitté beskrev i sitt säkerhetspolitiska betänkande (SOU 1985:23) pekar inte på någon ökad krigsrisk. Tvärtom understryks stabiliteten i såväl Central- som Nordeuropa. En militär öst-väst-konflikt i Europa förefaller i dag mer osannolik än på länge. Ett isolerat angrepp på Sverige anses ännu mer osannolikt.

Om krig trots allt skulle utbryta i Europa gör man bedömningen att vi riskerar att dras in i ett tidigt skede. Detta antagande har i debatten grovt missbrukats för att suggerera fram bilden av en ökad krigsrisk.

Det är ju en ganska vanlig uppfattning hos många svenskar att det största hotet kommer från öster. Det kan då vara av intresse att en enig försvarskommitté konstaterar att NATO:s samlade rustningskostnader är avsevärt mycket större än Sovjets och har så varit under lång tid. Att västs

samlade militära resurser är större än östs bör rimligen hos åtskilliga här i landet påverka bedömningen av hotet mot vårt lands frihet och oberoende.

Antalet sovjetiska arméförband i vår närhet som är fulltaliga i fredstid är i dag lägre än vad det var för 10–15 år sedan. Utrustningen har självfallet moderniserats, men beredskapen tycks vara lägre.

Sverige har inte nedrustat. Under de senaste 15 åren har försvaret kompensrats för prisökningarna. Anslagen har legat på en ungefär oförändrad real nivå och uppgår nu till ca 26 miljarder.

Försvarseffekten uppstår genom de satsningar som under en följd av år görs i materiel och personal. Under ingen tidigare 15-årsperiod har så stora reala resurser satsats på vårt försvar.

Men en sådan jämförelse över tiden är egentligen inte särskilt meningsfull. I stället bör man naturligtvis ställa vårt försvars styrka i relation till det militära hotet i vårt närområde. Jämförelser av detta slag är svåra att göra. De ökningstal för Sovjets rustningstakt som västliga bedömare under lång tid uppgivit reducerades drastiskt av samma bedömare för något år sedan.

Försvarskommittén skriver: "De senaste bedömningarna från det amerikanska underrättelseorganet CIA pekar på att Sovjetunionens försvarsutgifter efter 1976 ökat i en relativt måttlig takt, uppskattad till ca 2 % om året."

Det faktiska innehållet i olika länders försvarsanslag varierar starkt, och det är därför vanskligt att veta vad det är man jämför. Mest meningsfullt torde det vara att ställa våra försvarskostnader i relation till andra västeuropeiska länders. Det framgår då att Sverige sannerligen inte i någon mening åker snålskjuts.

Aktuell NATO-statistik anger Sveriges försvarsutgifter 1983 till 3,2 % av BNP. Det är i nivå med motsvarande andelar i Västtyskland, Holland och Belgien. Frankrike och England ligger klart högre, men Norge (3,1), Danmark (2,4) och flertalet andra NATO-länder ligger lägre. Sverige satsar betydligt mer än övriga neutrala: Schweiz (2,1), Finland (1,6) och Österrike (1,4). Även när man jämför försvarsutgifterna i kronor per invånare ligger Sveriges utgifter bland de högsta i Västeuropa.

Genom vår stora värnpliktsarmé, våra yrkesskickliga officerare och flera lyckade satsningar på egna vapensystem får vi troligen ut större försvarseffekt av de militära anslagen än många andra länder. De två försvarsbeslut som styr utvecklingen under de senaste tio åren – 1977 och 1982 – fattades av borgerliga riksdagsmajoriteter och innebar inte någon nedrustning.

Föreställningarna om en försvagning av vår neutralitetspolitik är daligt förankrade i verkligheten. Trots det ökade stormaktsintresset för havet norr om Norge är det utmärkande för läget i Norden fortsatt stabilitet och lågspänning.

Vår säkerhetspolitiska kurs stakar vi själva ut både när det gäller territorialhavets integritet, högteknologiberoendet och andra blindskär som kan komma i vår väg. Vår förmåga att undvika eftergifter österut eller NATO-anpassning västerut är i dag inte sämre än tidigare.

Vår förmåga att agera internationellt för att värna de små staternas intressen och främja avspänning har naturligtvis försvagats genom Olof Palmes död, men vår vilja att göra en aktiv insats är obruten. Det är i kampen för Afghanistan och Nicaraguas självständighet och för frihet i Sydafrika

som den främsta frontlinjen går för vår egen svenska frihet och vårt oberoende.

Det lärde oss Olof Palme, och det får vi aldrig glömma.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 36 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Fru talman! I den av Sture Ericson angripne Carl Bildts ställe vill jag bara stillsamt påpeka att man kan beskriva saker och ting på olika sätt.

Sture Ericson säger att en större del av svenska folket vill ha högre försvarsanslag men att detta är resultatet av en kampanj. Man kan också säga att det är resultatet av upplysning.

Han säger att argumenten är att hoten ökat, osv. Man kan också säga att verkligheten är att hoten ökat, osv.

Han säger att det påstås att Sverige nedrustar. Sanningen kan vara att Sverige inte har rustat lika snabbt som vår omvärld.

Han säger att ÖB:s rapporter undergräver trovärdigheten i vår säkerhetspolitik. Man kan också säga att vår oförmåga att avvärja ubåtskränkningarna undergräver trovärdigheten i utrikespolitiken.

Han säger att försvaret aldrig har fått så stora reala resurser som i dag. Ja, försvaret kostar väldigt mycket pengar, så påståendet kan vara rätt när man ser på pengarna. Men man kan också säga att 30 anfallsbrigader har blivit 20, att 22 jaktdivisioner har blivit 11 och att 24 ubåtar har blivit 12 – det är också en form av beskrivning av reala resurser.

Detta skulle egentligen inte vara någon försvarsdebatt – det är en utrikespolitisk debatt. Det skulle vara glädjande om den i dag samfällt manifesterade enigheten om målinriktningen och viljan, samförståndet kring säkerhetspolitiken, skulle kunna omfatta också försvarspolitik. Vi lär återkomma till detta. Det är möjligt att Sture Ericson för närvarande är ganska ensam utanför det samförstånd som har manifesterats från många andra håll i dag.

Anf. 37 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Hur det förhåller sig med detta får vi se så småningom.

Carl Bildt angrep mig i debatten tidigare i dag, i en replik med utrikesministern, utan att jag hade möjlighet att försvara mig. Att jag då helt kort redovisar vad saken egentligen gällde må vara mig förlåtet. Att det inte blir någon debatt med Carl Bildt beror kanske på att han inte befinner sig i lokalen just nu – men det är inte mitt fel.

De fakta som jag redovisade bestrids inte – såvitt jag förstår – av Anita Bråkenhielm, utan hon ville bara peka på en del andra fakta.

Det är ett faktum att Sveriges försvarsutgifter inte alls ligger lägre än omgivningens. Snarare är det så att vi per capita har mycket höga försvarskostnader i det här landet. När det nu framförs förslag om mycket drastiska höjningar, i varje fall på längre sikt, må det vara en ledamot tillåtet att peka på fakta som tyder på att dessa höjningar kan ifrågasättas och kanske inte är helt nödvändiga.

Det är faktiskt ganska intressant att det inte fördes fram några argument om att de fakta som jag lämnat var felaktiga. Moderaterna har alltid under detta århundrade krävt högre försvarsutgifter. Det ligger litet grand i definitionen på en högerman att vilja ha högre försvarsutgifter. Dessa krav framförs självfallet också av ÖB och andra militära chefer. De gör det helt enkelt därför att alla verkschefer gör så – man kräver mer pengar till den verksamhet som man har ansvar för. Det gör att vi i debatten får en koppling: de högre militärcheferna och moderaterna argumenterar på samma sätt – i alla lägen behöver försvaret förstärkas.

Anita Bråkenhielms inlägg var bara en ytterligare argumentering för den hållning som moderaterna intar. Då tycker jag det är viktigt att vi från socialdemokratiskt håll försöker peka på faktorer som gör att den automatiska höjning som föreslås från moderaterna kan ifrågasättas. Vi ligger på en ganska rimlig nivå i dag.

Anf. 38 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Fru talman! Jag har inte på något sätt ifrågasatt Sture Ericsons rätt att dra de slutsatser han vill av det sätt på vilket han ser verkligheten, och även vi har naturligtvis rätt att dra de slutsatser som vi finner befogade med anledning av vårt sätt att se verkligheten. Jag försökte bara påpeka att man mycket lätt kan beskriva precis samma verklighet på olika sätt utan att man direkt kan beslås med osanning.

Den som angrep Sture Ericson i debatten var ju ursprungligen Ingemar Eliasson. Sture Ericson var inte inne i kammaren just då, och jag har full förståelse för att det känns hårt att inte kunna gå upp i ett replikskifte när man blir angripen. Min avsikt var inte heller att göra något angrepp i Carl Bildts ställe, utan jag ville å partiets vägnar belysa att man kan se samma verklighet på olika sätt, och man kan ha större eller mindre vilja att försöka beskriva en verklighet tendentiöst.

Jag tycker inte att vi skall ifrågasätta verkschefers, överbefälhavarens eller andras vare sig vilja eller kompetens att beskriva sitt verksamhetsområde på kanske det mest korrekta sättet.

Anf. 39 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att jag då är överens med Anita Bråkenhielm om att verkligheten är den att NATO:s rustningar under en lång följd av år har varit avsevärt mycket större än Warszawapaktens, att det är ett faktum att beredskapen i Leningrads militärområde under de senaste 10–15 åren har sänkts och inte höjts, att de svenska försvarsutgifterna ligger på en nivå som i förhållande till jämförbara länders är hög samt att försvarskostnaderna i de nordiska länderna runt omkring oss ligger väsentligt lägre. Det har skett en viss höjning i Norge och Finland under de senaste åren, men nu i veckan har den moderata regering, den hoyreregering som sitter i Norge bestämt sig för att dra ner försvarskostnaderna med ett par hundra miljoner. Hoyreregeringen gör tydligen den bedömningen av sitt lands säkerhetspolitiska läge, att man kan kosta på sig en sänkning.

Det finns alltså en lång rad fakta som jag redovisade. Då säger Anita Bråkenhielm att detta är tendentiöst. Ja, det är möjligt att hon upplever

verkligheten som tendentiös i den meningen att den inte stärker den tro hon har på högre försvarsutgifter. Och det är alltid svårt att debattera med troende.

Definitionsmissigt vill moderaterna ha högre försvarsutgifter. Definitionsmässigt vill ÖB ha större resurser för sin verksamhet. Definitionsmässigt sammanfaller moderaternas och de militära myndigheternas önskemål och har så gjort under hela detta århundrade. Det är ingen sensation att jag har pekat på detta militärmoderata komplex och hävdad att vi bör se upp med det, för ingenting säger att vi i alla lägen måste höja våra militära kostnader.

Förste vice talmannen anmälde att Anita Bråkenhielm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 40 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Det årtionde som ligger närmast bakom oss har präglats av stora ekonomiska problem i hela den industrialiserade världen. Vi har fått uppleva stora budgetunderskott, vi har upplevt problem med handelsbalans, problem med arbetslöshet, oljechocker osv. Det här är saker som är väl bekanta för oss i Sverige, för vi har minsann fått vår beskärda del av alla dessa bekymmer. Men det gäller för de flesta industriländer, att de har brottats med likartade problem.

Vad som kanske kommit väl mycket i skymundan i den allmänna debatten är att de länder som drabbats hårdast av de internationella ekonomiska problemen är de redan fattiga länderna. Dels drabbade naturligtvis oljekrisen också de fattiga länderna – de som inte har egen olja – och den drabbade dem ofta hårdare, eftersom oljeimporten vanligen är ekonomiskt besvärligare och viktigare för dessa länder. Dels innebar den allmänna nedgången i världshandeln särskilt stora problem för de fattiga länder som försökte få in en fot på i-landsmarknaderna. Men till detta kom att de rika länderna som ett resultat av sina egna ekonomiska problem införde olika typer av protektionistiska åtgärder, som särskilt drabbade fattiga länder, och dessutom skar ned sina biståndsanslag.

Sverige utgör inget undantag i fråga om den här utvecklingen. Även vi har visat en hårdnande attityd mot fattiga länder som vill komma in på i-landsmarknader. Sedan socialdemokraterna återkom i regeringsställning har det också vid flera tillfällen funnits starka tendenser att skära ned biståndsanslagen. Vid ett tillfälle försökte de direkt och öppet frångå enprocentsmålet, och i andra sammanhang har de dubbelbokfört redan tidigare beslutade anslag och räknat in dem i enprocentsmålet ytterligare en gång.

De redan fattiga länderna är alltså den ekonomiska krisens stora förlorare. Deras förlust och de påfrestningar de varit utsatta för har förvärrats ytterligare genom att rika länder har vältrat över en del av sina problem på dem. Denna politik från de rika ländernas sida har, vill jag påstå, varit mycket kortsiktig och oklok.

Karin Söder sade i sitt anförande för några timmar sedan att vi lever i en enda värld. Hon använde den formuleringen i ett nedrustningssammanhang, men den gäller i lika hög grad i ett ekonomisk sammanhang. Också

u-länderna är en del av världsekonomin, och deras ekonomiska utveckling påverkar hela världsekonomin, även om deras ekonomiska tyngd inte är så stor. Det är faktiskt de fattiga länderna som har den viktigaste tillväxtpotentialen i världsekonomin. Det är de som har stora, otillfredsställda konsumtionsbehov. Det är i samband med att de tillfredsställer dessa behov som de största tillväxtmöjligheterna i dagens världsekonomi skapas. I den utsträckning fattiga länder kan stärka sin ekonomi, t. ex. genom att exportera mer till oss, ökar också deras efterfrågan. Erfarenheten visar att denna ökade efterfrågan i stor utsträckning riktar sig mot produkter som industrialiserade länder framställer.

Det är alltså i allra högsta grad ett gemensamt intresse för industrialiserade länder och fattigare länder att de senare får möjligheter att utvecklas. Därför har vi all anledning, inte bara av humanitära skäl och rättviseskäl utan också av egenintresse, att medverka till att de fattiga länderna får rimligare handelsvillkor, får del av den teknikutveckling som i huvudsak sker i i-länderna, får möjligheter till nödvändig kapitalförsörjning, osv.

Fru talman! För ett antal år sedan talade man ofta och gärna om en ny ekonomisk världsordning. Det är en formulering som man inte längre hör särskilt ofta. Den har på något sätt blivit inaktuell, kanske beroende på att de rika ländernas intresse har svalnat högst betänkligt. Det är väl riktigt att man inte löser dessa problem genom att försöka skapa något slags enhetlig ekonomisk världsordning, som skall fungera efter ett av politiker fastlagt mönster. Men problemen kvarstår, och behovet av att förändra spelreglerna på världsmarknaden när det gäller handelsflöden, kapitalflöden och teknologiflöden är inte mindre. Det finns anledning för Sverige att i UNCTAD och i andra handelsrelaterade förhandlingar gå i spetsen för lösningar som ger de fattiga länderna bättre villkor. Nu är u-länderna naturligtvis långt ifrån en enhetlig grupp. Spännvidden när det gäller ekonomiska förutsättningar och utvecklingsnivå är kolossalt stor, större än spännvidden mellan industriländerna. De som i första rummet kan dra nytta av bättre handelsvillkor, bättre tillgång till teknologi och kapital är naturligtvis de mest utvecklade av de fattiga länderna, de som ibland brukar kallas för nyindustrialiserade länder, NIC-länder, och länder som är på väg att komma i den situationen. Vi har också en mycket stor grupp länder som tillhör de allra fattigaste, länder som nästan helt saknar industriell bakgrund och där huvuddelen av befolkningen är analfabeter och lever på ett primitivt jordbruk. Dessa länder har ingen sked, om manna skulle falla över dem i form av gynnsammare villkor i världsekonomin. Det är till dessa länder som vi har anledning att koncentrera våra biståndsinsatser, och det bör vara biståndsinsatser som först och främst går ut på att säkerställa grundläggande livsbetingelser för människorna. Vi bör i mindre grad ägna oss åt stora, spektakulära och kanske prestigeladdade industriprojekt, typ Baibang, Kotmale och Mofindi, för att ta exempel från Vietnam, Ceylon och Tanzania. I stället bör vi koncentrera våra insatser till breda utvecklingsprojekt ute i byarna, så att vi når de många människorna och kan skapa hyggliga livsvillkor för dessa.

Som Karin Söder framhöll i sitt anförande finns det också anledning att i högre grad än tidigare koncentrera insatserna på de ekologiska problemen i u-länderna. Miljöproblem är problem som alla världens länder måste känna

ett gemensamt ansvar för. En mycket stor del av de globala miljöproblemen slår till just i u-länderna. Det handlar om skövling av regnskogar. Vidare handlar det om jordförstöring i bergstrakter, en jordförstöring som sammanhänger med en för hård betning. Man hugger ned skog osv., så att jorden sköljs ned i dalarna när störtregnen kommer, med påföljd att det blir översvänningskatastrofer i lågländerna. Det handlar också om öknar som utbreder sig i oroväckande takt. Denna utveckling hotar att i grunden förändra livsbetingelserna i stora delar av världen och på ett radikalt sätt minska jordens möjligheter att ge människor bärning. Det gäller att stoppa den fortgående miljökatastrof som det här är fråga om. Ansvaret måste vara gemensamt för alla jordens folk, oavsett var folken lever. Det är i de fattiga länderna som de akuta konsekvenserna syns. Det är dessa länder som drabbas hårt och påtagligt, men vi i de rika länderna har de ekonomiska och tekniska resurserna att göra någonting åt problemen. Vi får inte stå vid sidan och se likgiltigt på hur stora delar av vår jord förstörs. Vi måste utnyttja den kapacitet som vi har för att göra insatser. Därför har centern under flera år mycket aktivt drivit kravet på att vi måste satsa större biståndsresurser just för att möta de ekologiska, miljömässiga katastrofhoten mot stora delar av Afrika, Asien och i viss mån Latinamerika.

Det här är viktigt av ekonomiska skäl, miljöskäl och solidaritetsskäl.

Men det är naturligtvis också så, att drägliga livsvillkor över hela världen är en mycket viktig del i arbetet för att säkra fred. Fattigdom och förtryck är härddar för konflikter av olika slag. En fredlig värld är inte möjlig om den inte också är någorlunda rättvis. Om man ser på världens konfliktområden, så märker man mycket tydligt sambandet mellan militär, konflikter och fattigdom. Det gäller situationen i Mellanamerika och Mellanöstern, kriget mellan Iran och Irak, kriget i Indokina – Kampuchea närmare bestämt – och situationen i Afghanistan och på åtskilliga håll i Afrika. På flera av dessa ställen ser man också mycket tydligt hur en supermakt lätt blir en part i en sådan konflikt, även om ursprunget kanske är lokalt. Därmed blir varje sådan lokal konflikt också ett frö som kan leda till en världskonflikt.

Ett särskilt flagrant exempel på detta är naturligtvis Sydafrika. Karin Söder kommenterade i sitt anförande Sydafrikas unika ställning genom det grundlagsfästa rasförtryck som tillämpas i det landet. FN har stämplat situationen i Sydafrika som ett hot mot världsfreden. Det är därför också uppenbart att det är allas vårt ansvar att efter förmåga bidra till att avvecklingen av apartheidsystemet kommer så tidigt som möjligt. Ju längre den nuvarande situationen får dra ut på tiden, desto våldsammare kommer förändringarna att bli, desto värre blir blodsutgjutelsen, och desto påtagligare blir naturligtvis risken att också Sydafrikakonflikten sprider sig och blir ett hot mot världsfreden.

Därför är det viktigt att vi fortsätter att isolera Sydafrika socialt och ekonomiskt. Sverige var ett av de första länderna som vidtog ensidiga sanktionsåtgärder mot Sydafrika. Vi har under de senaste åren kunnat notera en glädjande efterföljd i många andra länder, och vi har också skärpt våra egna åtgärder. Det är viktigt att vi är beredda att vid behov vidta ytterligare åtgärder – om vi tror att vi på det sättet kan förbättra förutsättningarna för en någorlunda snabb avveckling av apartheidsystemet. Inte mindre viktigt är

naturligtvis att vi fortsätter att i FN aktivt verka för bindande sanktioner mot Sydafrika. Det är trots allt det enda verkligt effektiva påtryckningsmedlet.

Den tredje världens länder ligger avlägsat från oss, och många gånger kan man uppleva att det som händer där är långt borta från vår vardag. Men utvecklingen i den tredje världen har i själva verket betydelse också för utvecklingen i industriländer. En positiv utveckling i den tredje världen är gynnsam för hela världens utveckling – och även en förutsättning för att vi skall kunna få en lugn, stabil och fredlig utveckling i världen i dess helhet.

Anf. 41 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Fru talman! En indianhövding lär ha sagt: "Vi har inte ärvt jorden av våra föräldrar – vi har den till låns av våra barn."

Men hur behandlar vi då detta lån? Hur utnyttjar vi detta förtroende? Gör vi det ödmjukt och varsamt, hela tiden med vetskapen om att den dagen oundvikligen kommer då vi måste lämna tillbaka vårt lån?

Vi vill nog gärna dra på svaret, för det är svårt att tänka sig att de där små varelserna, som vi kallar barn, faktiskt är framtiden. Framtiden är redan här, den går omkring och växer och utvecklas. Det sätt barnen formas på avgör sedan hur framtiden kommer att gestalta sig. Är vi medvetna om det?

En framtid i fred förutsätter barn som växer upp i frihet och trygghet. Men barns uppväxtvillkor är mycket olika. Låt mig citera Majgull Axelsson, i hennes bok *Våra minsta bröder*:

"Mellan klockan tre och fem varje morgon börjar bussarna fyllas med sömniga barn i byarna i Tamil Nadu i Indien. De skall till arbetet i stan. En del av dem åker upp till 80 km om dagen för att komma till arbetet. De kan knappast sova i bussen. Det är för trångt. Ibland lyckas man nämligen packa in 200 ungar i samma buss.

Bussarna är på väg till tändsticksfabrikerna i Sivakasi – en stad som är mer ökad för barnarbete än någon annan. Tändsticksproduktionen är helt manuell och sysselsätter 45 000 barn under 15 år. Många av dem är mycket unga. Det har förekommit att barn på tre och ett halvt år har anställts vid fabrikerna.

Barnen i Sivakasis tändsticksfabriker arbetar tolv timmar om dagen. Bussarna kör hem dem efter arbetsdagens slut. En del är inte hemma förrän efter klockan nio på kvällen."

Det är en skrämmande verklighet vi får ta del av i denna bok. Det handlar inte om den typ av arbete som alla fattiga barn får uträtta – att hjälpa till i hemmet och i jordbruket. Nej, fru talman, här handlar det om exploatering av barn, om fattigdom och förtryck.

Enligt ILO finns det ca 52 miljoner barnarbetare av det slaget i världen i dag. Man säger samtidigt att det är en försiktig bedömning. Andra nämner siffran 200 miljoner.

ILO har sedan 1919 antagit en mängd konventioner för att skydda barn mot ekonomisk exploatering. År 1973 ansågs tiden mogen för en mer allmän konvention om minimiålder för yrkesarbete. Så antogs Konvention nr 138 och Rekommendation nr 146. Huvudpunkterna är:

– Minimiålder för yrkesarbete skall vara 15 år.

- Barn mellan 13 och 15 år kan tillåtas utföra enklare arbeten förutsatt att arbetsuppgifterna inte kan tänkas skada deras hälsa och utveckling eller förhindra deras utbildning.
- Ungdomar under 18 år skall inte få utföra arbetsuppgifter som kan innebära risker för deras hälsa, säkerhet eller moral.

I januari 1985 hade konventionen ratificerats endast av 32 stater. Samtidigt fortsätter förbrytelseerna mot barnen. Barnarbete förekommer över hela världen. Föräldrar säljer sina barn på den ökända marknaden i Altamura i Italien. I Thailand köper privata arbetsförmedlare upp barnen mot en årlön. Efter ett års arbete kan de komma hem igen, heter det. Verkligheten är en annan. Då barnet oftast inte kan skriva, kan det inte hålla kontakten med sina föräldrar. Få vet när ett år har gått till ända, och om de gör det är det svårt att minnas var man egentligen kom ifrån.

Majgull Axelsson skriver:

"Många flickor får jobb på någon av de tusentals bordellerna och tvingas använda sin tonårstid åt att betjäna manliga turister från Europa, USA och Japan. (Regeln ju yngre, desto bättre gäller i hög grad här. En nyrekryterad oskuld i lägre tonåren betingar högst pris.)"

Ja, världens barn har sannerligen olika uppväxtvillkor. Det är svårt att förstå att motsättningarna mellan stormakterna förhindrar att arbetet med en konvention om barnens rättigheter blir färdigt.

Fru talman! När jag förra året i vanlig ordning var ute för att förstamajtala, företrädades jag på scenen av en liten flicka som bad att få läsa en dikt. Den löd:

Barn föds inte till soldater,
barn föds inte till krig.
Barn föds till fria, jämlika människor
med fantasi, glädje och liv,
barn föds för fred.

Vår kamp för barnen är kamp och fostran för fred och frihet.

Som jag sade tidigare, en framtid i fred förutsätter barn som växer upp i frihet och trygghet. Vi måste lära oss att fostra barnen för fred. Det betyder att vi måste lära oss att fostra mot vardagsvåld, skräpkultur och kommersialism, mot utslagning och fördomar och mot att använda våldet som konfliktlösning. Det har verkligheten lärt oss.

Anf. 42 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! Den 27 februari var jag som enda svenska parlamentariker med om att fira den västsahariska staten RASD:s – det är den arabiska förkortningen – tioårsdag. Det var en enorm upplevelse att mitt ute i den algeriska delen av Sahara vandra mitt i flyktinglägren och med egna ögon se den fantastiska organisation som möjliggör för barnen att gå i skolan, för de sjuka och sårade i kriget att få vård och för landet att ha ett fungerande parlament.

De 600 gästerna och 150 journalisterna från alla världens hörn togs emot på bästa sätt. Tioårsdagen inleddes med militärparad och karnevalståg, där kamelerna spelade en viktig roll, och avslutades med tal av president

Mohamed Abdelaziz och representanter för de 63 stater som i dag har erkänt RASD.

Eftersom Sverige i likhet med de andra västeuropeiska länderna inte erkänt Västsahara fick jag inte hålla något anförande. Men jag fick i stället, eftersom Sverige är en av de största bidragsgivarna till Västsahara möjlighet till audiens hos talmannen. Han uttryckte sitt stora tack till Sveriges riksdag för biståndet, men menade att det hade varit ett än större stöd om Sverige, som första västeuropeiska land, erkänt Västsahara. Ett erkännande från Sverige, som alliansfri stat i Västeuropa med ett gott internationellt anseende, inte minst i tredje världen, menade han, skulle få en avgörande betydelse för ett slut på det tioåriga kriget. Marockos isolering skulle öka. Landet står redan nu utanför OAU, vars vice ordförande Västsaharas president är. Utan internationellt stöd kan inte Marocko fortsätta det dyrbara kriget, menade talmannen, och jag kände faktiskt instinktivt att jag var beredd att hålla med honom.

Att RASD har ett "rimligt" mått av självständighet utåt och "någorlunda" godtagits av omvärlden är uppenbart. Den sahariska regeringen har en i denna del av världen starkt politisk stabilitet och kontrollerar med hjälp av olika organ stora delar av landets territorium. Min personliga slutsats är att vi borde erkänna Västsahara och på så sätt påskynda en fredlig lösning av konflikten. Den sahariska befolkningen med sin egen kultur och tradition, sitt språk och levnadssätt har rätt till ett eget land i enlighet med FN:s kolonialdeklaration. Vi skall naturligtvis också fortsätta att i internationella sammanhang utöva påtryckningar på Marocko så att man accepterar att komma till fredsförhandlingar med Polisario. FN har varje år behandlat frågan, men Marocko har hittills vägrat att förhandla, trots att en konkret fredsplan finns.

Turismen är en av Marockos inkomstkällor när det gäller att få medel till kriget i Västsahara. Det är hög tid att svenska folket blir medvetna om detta och inte turistar i Marocko. Maria Leissner, Gunnel Jonäng, Hans Petersson i Hallstahammar och jag har i en motion till årets riksdag krävt att katastrofanslaget till Västsahara skall höjas från 11 miljoner till 20 miljoner. Det är en utomordentligt svår livsmedelssituation och medicinsk situation folket befinner sig i. Med den goda organisationsförmåga saharierna visar är jag övertygad om att biståndet kommer till rätt användning. Jag hoppas på bifall när motionen behandlas framöver.

Fru talman! Den andra frågan jag skulle vilja ta upp i dagens debatt gäller Sovjets judar. Jag fick möjlighet att strax före jul besöka några refuseniks familjer i Moskva. Vi är många som nu förväntar oss att vår nye statsminister vid sitt kommande besök i Moskva tar upp judarnas situation.

Det som berörde mig mest illa i Moskva var hur barnen fick lida av påtvingade dubbla identiteter. Att leva i ett judiskt hem, där ofta oron är stor för fadern, som skickats till fängelse, arbetsläger eller någon annan form av exil, och samtidigt tvingas att i skolan låtas vara "som alla andra barn" i Sovjet är en närmast olidlig situation med tanke på att många av dessa "andra" är barn till antisemiter. De judiska barnen tvingas stillatigande höra kamraternas grymt fördomsfulla yttranden om judar, sionism och judisk kultur. Alternativet är att de försöker försvara sig, och de blir då utsatta för

trakasserier och mobbning av såväl lärare som kamrater och riskerar att bli utestängda från vissa linjer och yrken.

Det är många med mig som fångslats av Leon Uris bok Exodus. Leonid Valvovskij är sedan januari i år och tre år framåt förvisad till Jakutsk i norra Sibirien med Sovjets strängaste klimat som straff för att han lånat ut och rekommenderat den boken. Hans övriga brott var att man vid husundersökning hittat några exemplar av bildtidningen Israel Today och att han hade landskapsbilder från Israel. Ett exempel av hundratals på obegripliga frihetsberövanden.

Europarådet har konstaterat att 350 000 judar har uttryckt sin önskan att lämna Sovjet men förvägrats detta. Antalet årligen beviljade utresetillstånd har radikalt minskat från mer än 51 000 år 1979 till 1 000 år 1984. Dessutom har rapporterna om trakasserier, arresteringar och fängslanden av judiska aktiva studerande och lärare ökat sedan 1984.

Jag vädjar nu till statsminister Ingvar Carlsson att i samtalen med Sovjets ledning aktualisera Europarådets uppmaningar till den sovjetiska regeringen.

Fru talman! Sist några ord om FN:s fredsår 1986. Vad kommer det att föra med sig? Senare i dag kommer vår motion om ökat stöd till fredsorganisationerna upp. Jag beklagar djupt att utskottet inte tillstyrkt vår hemställan om att riksdagen skall tillgodose det angelägna kravet. Sverige har med all rätt påtagit sig att vara världssamvete när det gäller stater som lever under förtryck och ofrihet. För oss i folkpartiet är fred och frihet också de helt övergripande målen. Oavsett om det gäller ett litet land eller en stormakt så är kärnvapenhotet ödesdigert. Det är oerhört viktigt att Sverige arbetar för att förstärka de kontakter som tas mellan stormakterna. Utan kommunikation – utan att förstå den andra sidans sätt att tänka, känna, diskutera och fungera – kommer inga varaktiga avtal till stånd. Vi kan bara hoppas att några av alla de samtal som hölls förra helgen i skuggan av den stora tragedin med Olof Palme kan ge något resultat för framtiden.

Jag fick ett brev häromdagen från en av mina före detta elever. "Kommer Du ihåg att Du lovade tala mot Stjärnornas krig om Du kom till riksdagen", stod det där. Jag erinrade mig en lektion i årskurs 6, då jag försökt ge svar på några oroliga elevers frågor kring Star War-programmet. "Är det sant att man skall ha rymdstationer där man kan fånga upp solstrålar och få en laserkraft som ett eldvapen som på ett ögonblick kan antända underjordiska oljeförråd, städer och stora skogsområden? Är det sant att man skall framställa mikrovågor som kan grilla människor till döds medan byggnaderna står kvar? Är det sant att man skall påverka människors nervsystem och framkalla mentalsjukdomar och vansinnesutbrott?" Jag kunde inte, hur gärna jag än ville, neka till att det är sant. Klassen var i uppror:

- "Det måste stoppas!"
- "Det är ett vansinnesprogram!"
- "Dom kan inte vilja ha det i USA heller!"

Barn känner ångest, som vi vuxna också gör. Vi har fått lära oss att försöka hantera vår rädsla, men det får inte minska vår handlingskraft. Det är viktigt att barn får prata och känna och veta att världens utveckling ändå går att påverka. Det måste vi ju ändå tro på och arbeta för. Därför tycker jag att det

är oerhört positivt med det stora folkliga engagemang som fredsfrågan väckt under senare år. Som ett exempel tycker jag man kan nämna den stora uppmärksamhet som den stora fredsresan, med all rätt, får. Det är ju imponerande att en sådan liten organisation som IkFF har lyckats starta en så stor apparat och få den att rulla vidare.

Alla vägar till avspänning och fredliga lösningar skall noga prövas. Det är bara om vi gör det som vi vågar hoppas på en framtid i fred och frihet för alla människor i vår värld.

Anf. 43 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Under den senaste månaden har vi via massmedia kunnat följa en dramatisk händelseutveckling i tre fattiga länder, som fört till att en demokratisk utveckling har kunnat ersätta förtryckande våldsregimer. Folken på Filippinerna, på Haiti och i Uganda har fått nytt hopp om en framtid under mer demokratiska och rättfärdiga former.

Det finns verkligen anledning att glädjas över att diktaturerna på Filippinerna och Haiti kunde störtas med i stort sett icke-våldsliga metoder. Här visade det beslutsamma icke-våldet sina positiva möjligheter och sin kraft. I Uganda har de senaste decennierna inneburit en makalös människosläkt. Under båda de perioder då Milton Obote regerat har tydligen regeringsstyrkor terroriserat befolkningen med i stort sett samma metoder som gjorde Idi Amins terrorvälde avskytt i hela världen. Låt oss nu hoppas att president Yoweri Museveni snabbt samlar de demokratiska partierna till en nationell samling som kan ge det pinade ugandiska folket en ljusare framtid.

I Uganda har våldet och dödandet blivit en integrerad del av vardagen. Nu måste den våldsspiralen brytas. De föräldralösa barnsoldaterna måste avväpnas och sättas i skola. Jag vet att utrikesutskottet är synnerligen restriktivt när det gäller att ta upp nya samarbetsländer för bistånd. Men det borde gå att här i kammaren få majoritet för att Uganda åtminstone under en övergångsperiod skall få svenskt bistånd för att bygga upp sitt jordbruk. Parallellt med konkreta hjälpinsatser är det givetvis rimligt att betona vikten av att den nya regimen anordnar fria demokratiska val.

Även på Filippinerna och Haiti borde fria och demokratiska val hållas så snart som möjligt för att ge politiken en klarare och fastare struktur inför de stora problem som där väntar på sin lösning.

Fru talman! Sydafrikas apartheidpolitik fyller oss alla med obeskrivlig avsky. Det är med vrede men också med fruktan som vi följer utvecklingen i södra Afrika. Så länge den svarta befolkningen undertrycks av en vit minoritet går utvecklingen i Sydafrika mot ett våldsmättat sammanbrott. Om inte omvärlden ingriper genom olika typer av påtryckningar för att tvinga fram reformer kommer rasåtskillnadssystemet att generera konstant mera våld både från maktavarna och från de undertryckta. Vi i Sverige och övriga Norden har ett ansvar för att stoppa denna utveckling. I den kampen är det ekonomiska sanktioner som vi i första hand är hänvisade till att använda.

Fru talman! Nu har situationen i Sydafrika verkligen gått därefter att det är läge för just Sverige att trappa upp kampen mot den avskyvärda apartheidregimen. Just i dessa dagar, när mordet på Olof Palme riktat hela världens

uppmärksamhet på Sverige, när ledare från både öst och väst betonat den viktiga roll som Sverige under Olof Palmes ledning fått som moralisk banerförare i internationell politik – då har Sverige en unik chans att ta ett nytt initiativ för rättvisa och mänsklig värdighet i Sydafrika, genom att föreslå en total handelsbojkott mot Sydafrika. Detta var också den entydiga rekommendationen från folkriksdagen mot apartheid, som nyligen hölls i Stockholm. Mycket talar för att opinionen i övriga nordiska länder är sådan att ett svenskt initiativ kan resultera i ett gemensamt nordiskt resolutionsförslag till FN:s generalförsamling. Vi vet att det i dag finns ett totalt internationellt avståndstagande från Sydafrikas apartheidpolitik. Nu har Sverige chansen att ta ett initiativ som kan få föra utvecklingen framåt.

Fru talman! Det är verkligen att beklaga att de samtal som inletts mellan Jordaniens kung Hussein och PLO:s Yassir Arafat nu avbrutits. Yassir Arafat, som med jämna mellanrum försöker slå i världopinionen att han mycket väl kan acceptera FN-resolutionen 242, visade nu i klartext att han håller fast vid PLO:s dokumenterade inställning, att staten Israel skall utplånas.

Vi vet att Israels premiärminister Simon Peres kommer att göra ivriga ansträngningar de få månader han har kvar på sin post för att bygga en grund för en nödvändig fredsprocess. Det borde vara en uppgift för Sverige att utöva påtryckningar på Yassir Arafat att erkänna Israels rätt att existera som stat. Lyckas inte Simon Peres nu, lär vi alla tyvärr och åter tyvärr ha anledning att känna stor pessimism.

Fru talman! Under de allra senaste åren har man kunnat konstatera en hårdnande attityd mot de flyktingar som kommer till Sverige. Vårt land har av tradition haft en generös inställning till flyktingar. KDS anser att denna generositet står i överensstämmelse med den kristna broderskapstanken.

Sverige är ett av de länder i världen som har den högsta levnadsstandarden. Vårt land kan därför mycket väl ta emot ett ökat antal flyktingar. Detta fordrar att vi vidtar ett antal organisatoriska och opinionsbildande åtgärder.

För att motverka rasistiska och diskriminerande tendenser – vi ser med förskräckelse hur sådana tendenser får luft under vingarna runt om i Europa, nu senast i Frankrike – bör staten snabbt öka resurserna för mottagande av flyktingar och för utredning av deras bakgrund, så att inte enskilda kommuner får en för stor belastning. Av hänsyn till de asylsökande måste handläggningstiden förkortas avsevärt.

För att öka rättssäkerheten bör polisen inte självständigt få direktavvisa asylsökande vid gränsen. Vid gränsstationerna borde personal från invandrarverket finnas för att kunna göra utredningar och eventuellt fatta beslut om direktavvisning. Varje flykting har rätt till individuell behandling, och det är oacceptabelt att svåra beslut, som kan vara livsavgörande för medmänniskor skall fattas under stor tidspress.

Fru talman! Vi måste dessutom öka våra möjligheter att undersöka hur det går för asylsökande flyktingar som vi avvisar vid våra gränser. Regeringen borde ålägga invandrarverket att varje år välja ut ett representativt antal förpassningsfall och noggrant följa dessa människors öden samt avge rapport därom till regeringen.

Det finns en uppenbar risk att debatten om den svenska nyfattigdomen

hämmar vår internationella solidaritet. Trots att vi har vissa egna ekonomiska problem måste Sverige arbeta målmedvetet för en ny och mer rättfärdig världsordning. I det arbetet måste vi använda utrikespolitiken och biståndspolitiken i samverkan med handelspolitiken. Vi måste ännu en gång protestera mot att biståndslagen i ökande utsträckning tas i anspråk för importstöd och krediter som inte borde belasta biståndet till världens fattigaste.

Fru talman! Nordens strategiska betydelse har ökat dramatiskt. Nordkalotten har på kort tid utvecklats till ett strategiskt nyckelområde för stormakterna. Därför är nationell enhet och samling omkring Sveriges säkerhetspolitik oundgänglig, om den skall väcka respekt och trovärdighet. Jag tycker att försvarspolitiken och försvarsbudgeten är sällsynt olämpliga fält för partitaktiska utspel.

Sverige behöver ett starkt totalförsvar. För att vår neutralitetspolitik skall bli trovärdig måste vi ha ett fullgott skydd av vårt territorium. Men det finns all anledning att samtidigt kräva lika starkt skydd för den civila befolkningen.

Sveriges aktiva neutralitetspolitik har väckt respekt och påverkat skeendet i omvärlden i kraft av en moralisk styrka. Den utvecklingen får inte stå stilla. Nu måste vi gå vidare och aktivt stödja demokratiseringsprocesser som startat under mycket svåra förhållanden i nya länder. Jag har tidigare nämnt Filippinerna, Haiti och Uganda. Det finns också anledning för Sverige att stödja den demokratiska utveckling som startat i två centralamerikanska länder, Guatemala och El Salvador, både politiskt och ekonomiskt, på samma grund som vi vill stödja en demokratisering i Nicaragua.

I dessa tre länder har demokratin börjat spira under synnerligen svåra förhållanden. Svenska insatser behövs för att minska det stora beroendet till USA när det gäller Guatemala och El Salvador, och till Sovjetunionen och Cuba när det gäller Nicaragua.

Fru talman! I förra veckan signalerade USA en ny attityd gentemot diktaturregimen i Chile. Det är glädjande att Reaganadministrationen nu tycks inse att Pinochetregimen aldrig kan föra Chile till demokrati, ekonomisk rättvisa och balans.

Även här är det dags att ta nya initiativ för att snabbt utnyttja den uppkomna situationen. En möjlighet vore att de tre stora politiska internationerna återupptog sitt samarbete på detta område. Socialistinternationalen, den kristdemokratiska världsunionen och den liberala internationalen borde tillsammans med den chilenska oppositionen enas om resoluta påtryckningar mot regimen i Chile, och jag tror att Sverige just nu är utomordentligt väl skickat att initiera ett sådant arbete. Det kommer att krävas ett målmedvetet och samordnat internationellt solidaritetsarbete för att avveckla diktaturen och återupprätta demokratin i Chile, likaväl som i Sydafrika.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis uppmana vår nye statsminister Ingvar Carlsson att under sitt kommande besök i Sovjetunionen ta upp situationen för de judar som önskar utvandra från Sovjetunionen. Det är alldeles uppenbart att den uppmaningen och den önskan kommer här i dag från väldigt många håll. Dessa två miljoner judar som utgör ca 20 % av världens judar, är den enda kvarvarande gruppen som inte har tillåtits att fritt

utvandra till Israel. Sverige har flera olösta frågor i relationerna till Sovjetunionen. Till dessa räknar vi situationen för Sovjets judar. Deras sak är vår. Respekten för mänskliga rättigheter är en nödvändig grund för avspänning, fred och nedrustning.

Jag ifrågasätter på intet sätt regeringens heta engagemang och vilja att för Sovjetunionen påtala den avskyvärda våldtäkten av det afghanska folket. Låt oss alla, om och om igen, med höjd röst, kräva Sovjetunionen ut ur Afghanistan!

Fru talman! Det är första gången jag haft möjlighet att ta till orda i en utrikesdebatt i riksdagen. Jag har enbart haft tid att beröra några få sammanhang och gör verkligen inte anspråk på att ha gjort någon heltäckande översikt.

Grunden för vad jag vill kalla en kristdemokratisk utrikespolitik är en aktiv neutralitetspolitik, som blir fast och konsekvent bl. a. genom ett starkt totalförsvaret, en nationell samling omkring säkerhetspolitiken och en generös bistånds- och flyktingspolitik, byggd på en folklig förankring i kristna grundvärderingar om broderskap och solidaritet.

Anf. 44 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det amerikanska stödet till väpnade grupper som för krig mot den lagliga regeringen i Nicaragua måste upphöra. Det strider mot internationell rätt och försvårar fredssträvandena.

Det finns starka skäl att särskilt beröra detta ställningstagande i regeringsdeklarationen, just därför att det nu i den amerikanska kongressen pågår en debatt om president Reagans förslag om utökad ekonomiskt stöd med 100 miljoner dollar åt s. k. contras, militära förband som vill störta den lagliga sandinistregeringen i Managua. Merparten, eller 70 miljoner dollar, är avsedd för militär hjälp. Reaganadministrationens kampanj för att skaffa fram militär hjälp blir alltmer häftig. Contras, som till större delen består av anhängare till den fallna terroristiska och korrupta Somozadiktaturen, framställs av president Reagan som frihetskämpar. Sandinisterna däremot utmålas bl. a. som mördare, som lemlästar oskyldiga nicaraguaner. Att Reaganadministrationen helt bortser från de omänskliga våldsdåd – utförligt dokumenterade – som begåtts av contras kan endast förklaras med den amerikanska regeringens avsikter att med våld störta sandinistregeringen i stället för att söka nå en fredlig förhandlingslösning, som är fullt möjlig om man vill ta Contadoragruppens fredsförslag på allvar. De inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna liksom de kränkningar av mänskliga rättigheter som förekommer i Nicaragua skall varken bagatelliseras eller försvaras. Men kränkningarna och inskränkningarna kan på intet sätt jämföras med de övergrepp och den terror som förekom under Somozadiktaturen utan att det då fanns någon stormakt som hotade dess existens.

Amnesty Internationals rapporter från Nicaragua belyser detta väl för den som vill se någorlunda objektivt på situationen i landet. Nicaragua är i stort behov av ökat bistånd. Biståndet till Nicaragua har successivt ökat från Sverige. Under föregående år uppgick det till 90 milj. kr. plus ca 6 milj. kr. i katastrofbistånd. För innevarande år föreslås det bli utökad till 125 milj. kr.

Det är angeläget att stödja Nicaragua inte bara genom utökad bistånd utan

även genom ett politiskt och moraliskt stöd mot USA:s folkrättsstridiga agerande för att störta den lagliga regeringen i landet.

Fru talman! För någon tid sedan tillställde Lawyers' Committee for Civil Rights i Washington FN:s apartheidkommitté en rapport och ett memorandum. I denna rapport nämns det ökande antalet tortyroffer och de allt större svårigheterna för MR-organisationer att bevaka dessa fall i Sydafrika. Det återopas en studie från kriminologinstitutet i Kapstaden, vari visades att 83 % av de undersökta arresterade utsattes för tortyr.

Rapporten är inte på något sätt unik. Informationen om apartheidsystemets brutalitet når oss ständigt, men det finns en risk att i det allmänna fördömandet av apartheidsystemets abnormiteter de enskilda delarna och brutaliteterna inte uppmärksammas tillräckligt. Trots allt har erfarenheten visat att aktioner i enskilda fall kunnat leda till positiva resultat.

De s. k. högförräderirättegångarna i Pietermaritzburg och Delmas fortsätter. Dessa åtal är oberättigade. De strider mot grundläggande rättsprinciper och mänskliga rättigheter. De åtalade är anklagade för åsikter och handlingar som är tillåtna i varje demokratiskt rättssamhälle. Folkriksdagen mot apartheid krävde att åtalen genast skulle nedläggas och de åtalade frias från ansvar och försattes på fri fot utan restriktioner i sin rätt att bedriva politisk verksamhet.

Det är en plikt för varje jurist, också i Sydafrika, att reagera mot politisk diskriminering och annan förföljelse. De frigivningar som har skett i vissa av dessa rättegångar uppmuntrar till förnyade aktioner.

Under denna månad har Amnesty International startat en kampanj mot att människor i Sydafrika fängslas på grund av ras och politiska åsikter och mot förekomsten av tortyr. Sydafrikanska ämbetsmän och tusentals andra sydafrikaner, som folkledare, företagsledare, medlemmar av kyrkliga organisationer, fackföreningar och olika institutioner kommer under denna kampanj att få brev från hela världen. I kampanjen kommer man särskilt att vända sig mot att polis och militär, som garanteras åtalsfrihet för sina handlingar, har skjutit tusentals människor till döds under senare tid.

Under detta år, det internationella fredsåret, uppmanade folkriksdagen mot apartheid vid sitt stora möte här i Stockholm organisationer och enskilda över hela världen att isolera apartheidregimen i Sydafrika, att energiskt stödja alla ansträngningar på de lokala, nationella och internationella nivåerna för att bojkotta sydafrikanska varor.

Det finns anledning att i detta sammanhang framhålla den rekommendation som regeringen gjort till näringslivet att avstå från handel med Sydafrika och till svenska rederier att avstå från sjöfart på Sydafrika. Det har kunnat noteras framgångar för efterföljden av denna rekommendation. Fortfarande är den svenska handeln mycket betydande. Alla riksdagspartier bör vara aktiva för att följa upp och ställa sig bakom regeringsrekommendationen. Det är också viktigt att säga att det är nödvändigt, om det inte är möjligt att på frivillig väg nå tillräckliga resultat inom en kort tid, att regeringen har beredskap för att framlägga förslag till ytterligare och skärpta lagstiftningsåtgärder.

Fru talman! I slutet av förra året besökte jag Turkiet, och jag kunde under en interpellationsdebatt rapportera om situationen där. Det föreligger en

färsk Amnesty-rapport om Turkiet. Den belyser att tortyren fortsätter i praktiskt taget lika hög grad som tidigare. Det sägs att avslöjandena om tortyr, bl. a. från en torterare, inte lämnar några tvivel om att tortyren fortfarande är systematisk och sanktionerad från högre ort. Det civila undantagstillståndet skiljer sig inte så mycket från det militära. Militärdomstolar fortsätter att verka. Kontrollen av och förtrycket mot journalister fortsätter, i synnerhet när det gäller lokal press. Den nyligen startade rättegången mot företrädare för läkarförbundet, som uttalade sig mot dödsstraff, visar att regimen fortfarande vill stoppa olika typer av organiserad opposition.

Det bör uppmärksammas att den rättsliga aktionen mot styrelsen för läkarförbundet ägde rum strax efter tillbakadragandet av de fem staternas anmälan till Europakommissionen. Regimen i Turkiet bedömer överenskommelsen med dessa stater i samband med återkallandet av anmälan som en framgång. Den undviker att tala om en överenskommelse som innebär vissa bestämda förpliktelser för den turkiska regeringen då det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna.

Den internationella kritiken, inte minst från Europarådet, har varit viktig. Den inhemska oppositionen har blivit alltmer kritisk och modig. Frigivningen av DISK-anhängarna och av sex ledamöter i Fredsförbundets styrelse liksom friande domar av de 56 intellektuella har varit framgångar för opinionsbildningen i Turkiet och utomlands.

Det internationella trycket mot den turkiska regeringen och myndigheterna för att upphöra med kränkningarna mot de mänskliga rättigheterna måste förstärkas. Här har den svenska regeringen och den svenska delegationen vid Europarådet ett stort ansvar.

Fru talman! För någon tid sedan, eller närmare bestämt den 11 februari i år, nedlades målet – med åtalspåstående om förtal – mot Lech Walesa vid länsrätten i Gdansk. På uppdrag av Landsorganisationen i Sverige var jag närvarande i Gdansk och kunde studera fallet, liksom även skaffa information om den rättsliga situationen då det gäller politiska rättegångar m. m.

Lech Walesa framhöll för mig att politiska processer inte ligger i den polska statens intresse, och han trodde att det fanns en viss förändrad inställning hos makthavarna. Han ansåg att man genom dialog och kompromisser skulle kunna lösa många av de svåra problem som Polen står inför i dag. Det viktigaste är frigivandet av alla politiska fångar, sade han. Det skulle enligt Walesa kunna förändra samhällsklimatet i Polen och stärka framtidstron i landet.

Den 21 juli 1984 antog den polska sejmen en förhållandevis vidsträckt amnestilag. Amnestin är emellertid villkorlig fram till den 31 december 1986. Ett stort antal politiska fångar har frigetts. Fortfarande finns dock ca 200 politiska fångar, bl. a. på grund av att nya arresteringar skett efter amnestilagens införande 1984.

Förhållandena i de polska fängelserna där politiskt dömda befinner sig beskrivs som mycket miserabla. Rapporter förekommer om misshandel av fångar, om dålig hälsa och brist på medicinsk vård. Rakowieckafängelset i Warszawa beskrivs som ett av de värsta. Där befinner sig den av Amnesty International adopterade samvetsfängens Czeslaw Bielecki, som under lång

tid har hungerstrejkat. Det uppges att det numera finns ytterligare sju politiska fångar som hungerstrejkar i polska fångelser.

Nya krav bör ställas på frigivning och nedläggning av åtal i enskilda politiska fall. Förnyade krav bör också ställas på allmän amnesti för politiska fångar och arresterade.

Det är viktigt att i samband med officiella besök med polska företrädare ta upp om mänskliga rättigheter, frigivning av politiska fångar och nedläggning av politiska rättegångar i Polen. Det är utan tvivel möjligt att påverka de polska myndigheterna i mer gynnsam riktning. Nedläggningen av åtalet mot Lech Walesa, liksom de därefter mildrade domarna mot Bogdan Lis och Adam Michneck, stimulerar till förnyade ansträngningar.

Anf. 45 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! En fängslad fackföreningsledare är en fängslad fackföreningsledare, oavsett om fängslandet sker i Guatemala eller i Polen eller i Turkiet. En brinnande by är en brinnande by, oavsett om den terrorbombas i El Salvador eller i Afghanistan. Det går inte att mäta mänskligt lidande efter geografi eller blocktillhörighet. Visst kan vi i praktiken ställas inför avvägningsproblem. Men i principfrågan måste vi vara klara: Det gäller att stå på de enskilda människornas sida i deras plåga och förtvivlan, i deras storhet och i deras aldrig slocknande vilja till motstånd mot förtryckarnas eländighet.

Så sade Olof Palme i ett av sina stora utrikespolitiska tal.

Byar brinner av bomber, granater och napalm i Afghanistan. De sovjetiska förtryckarnas eländighet tar sig alltmer hänsynslösa och brutala uttryck. Men ett litet, fattigt och plågat men kämpande folk visar storhet i en aldrig slocknande vilja till motstånd.

Sovjetunionen har att döma av dess alltmer brutala och hänsynslösa terrorattacker mot civilbefolkningen den uppenbara avsikten att ödelägga hela landet. Med hjälp av MiG-plan, attackhelikoptrar, tungt artilleri, bomber, granater, napalm och sannolikt också gas bedriver 150 000 välutrustade Sovjetsoldater krig mot allt och alla: bevakningsanläggningar, kanaler, åkrar, sjukhus, bostadshus, gammal och ung, kvinnor och barn, djur – allt skall utplånas.

35 000 civila dödsoffer år 1985 talar sitt tydliga språk. Ca 5 miljoner afghaner befinner sig på flykt utanför sitt eget land, de flesta i Pakistan och i Iran. Det betyder att en tredjedel av landets 15 miljoner invånare flytt under loppet av sex år. Detta representerar det största flyktingproblemet i våra dagar. Lägg därtill att uppemot en miljon afghaner befinner sig på mer eller mindre ständig flykt undan den ryska elefantens fot in i det egna landet.

Sovjetunionen använder Afghanistan som ett gigantiskt experimentfält för nya och alltmer sofistikerade vapen och för träning av soldater. Enligt en FN-rapport gör de sovjetiska trupperna sig skyldiga till svåra övergrepp mot civilbefolkningen – också det en indikation på en luggsliten moral bland de unga Sovjetmedborgare som tvingas delta i kriget. Civilbefolkningen drabbas också särskilt hårt av att Sovjetarmén använder större eldkraft än vad som är militärt motiverat när de anfäller byar som misstänks användas av gerillan. Sedan 1984 faller de sovjetiska bombplanen, som i många fall

kommer från baser på sovjetiskt territorium, två nya typer av bomber som effektivt slår ut allt liv inom ett stort område. Den ena typen är en magnesium-fosfor-bomb som utvecklar en väldig hetta, den andra en kombinerad splitter-napalm-bomb.

I en provins i Afghanistan var 25 % av de sårade som behandlades gerillasoldater. Hela 75 % var civila. Kostnaderna för Sovjetunionens krig i Afghanistan har uppskattats till 10–15 miljoner dollar om dagen. Det motsvarar kostnaden för hela det svenska försvaret. Men dessa kostnader anses ändå vara rimliga, och ur militär synpunkt kan Sovjetunionen sannolikt stanna kvar i Afghanistan praktiskt taget hur länge som helst.

Det är i stället det politiska priset för den militära närvaron som blir avgörande. Börjar kanske detta politiska pris nu att bli för högt för Sovjetunionen?

Vi har räckt en hjälpande hand till vår granne, som försvarar sin demokratiska utveckling mot angrepp från utländska kontrarevolutionärer, skriver den sovjetiska tidskriften *Militär Revy* och fortsätter: Härigenom tillvaratar Sovjetunionen också säkerhetsintressena vid sin egen sydgräns.

Härmed kan man säga att en ny och anmärkningsvärd ton anslagits i de sovjetiska presskommentarerna till Afghanistan. För första gången antyds nu att arméns roll i Afghanistan också är att försvara Sovjetunionens egna gränser. Det synes vara ett av de halmstrån som fått västdiplomater i Moskva att tro att den nya regimen i Kreml är beredd att i en eller annan form söka en förhandlingslösning, så att 150 000 ryska soldater kan hemförlovas, på villkor att en alliansfri och Moskvavänlig regim får säte i Afghanistan. Man skall naturligtvis inte dra alltför långtgående slutsatser av denna och andra iakttagelser i den försiktiga självprovningens tecken hos de nya Sovjetledarna. Men klart står nog ändå att intresset för en någorlunda anständig reträtt från det Afghanistanäventyr som ändå blev en politisk misräkning för Sovjetunionen ökat.

Världsoinionen får dock inte hålla andan i väntan på nya signaler i en eventuell förhandlingslösningens riktning från den skrupelfria stormaktens sida – om nu sådana signaler över huvud taget är att vänta. Vi måste öka det politiska trycket på Sovjetunionen genom en intensifierad opinionsbildning och information om landets exempellösa brott mot folkrätten och kränkningar av mänskliga rättigheter i Afghanistan.

De hearingar om Afghanistan som hållits i Oslo på initiativ av den norska Afghanistankommittén och Afghanistanhjälpen borde också kunna tjäna som förebild för liknande arrangemang i Sverige. De är nyttiga bidrag till att kasta ljus över ett litet och fattigt folks obändiga och modiga motståndskamp mot en övermäktig inkräktare som lagt stora delar av Afghanistan öde och drivit kanske en tredjedel av dess befolkning på flykt.

Vi måste också intensifiera våra ansträngningar att inom FN:s ramar öka den humanitära hjälpen till Afghanistans pinade och plågade befolkning. Barnens situation är särskilt svår. Franska läkare har presenterat ett material som visar att av 1 000 nyfödda barn dör uppemot 500 före ett års ålder. Det är i så fall den högsta barnadödligheten i världen. Spädbarn tvingas under vintern leva i grottor i bergen under långa perioder för att undgå de ryska bombningarna. Vi bör lyssna på bl. a. de röster inom UNICEF, FN:s

barnfond, som föreslår ett svenskt initiativ hos UNICEF för att rikta världens uppmärksamhet på de afghanska barnens olidliga situation. Grundmaterialet för en rapport till UNICEF finns hos de hundratals läkare som arbetat i de franska och svenska klinikerna på Afghanistanens landsbygd.

Fru talman! Det afghanska folket förtjänar vår humanitära hjälp och vårt moraliska stöd i sin rättvisa kamp för självständighet och nationellt oberoende. Sverige kan i detta som i andra internationella sammanhang spela en betydelsefull roll.

Så här skriver Afghanistannytt i sitt senaste nummer angående en intervju som gjordes med Olof Palme i början av februari i år:

”Men när Olof Palmes tid som regeringschef nu så tvärt och grymt har avslutats är det självklart att också påpeka att regeringen Palme blev den första i världen som öppet i konselj tog beslut om betydande hjälpinsatser in i Afghanistan och därmed möjliggjorde det jämförelsevis betydande svenska stöd som Svenska Afghanistankommittén fått förtroende att förmedla.”

Varför fördömer du Sovjets invasion i Afghanistan? frågar intervjuarna Sven Lindqvist och Jan Stolpe Olof Palme. Därför att den är en folkrättslig kränkning av ett litet lands nationella oberoende. Det är det grundläggande, blir Olof Palmes svar.

I januari fällde 14 sovjetiska flygplan 400 bomber över den afghanska staden Chekh-Charan, huvudstad i provinsen Ghoor. Många människor dog, liksom ett stort antal boskapsdjur tillhöriga en fattig befolkning, som ett resultat av denna brutala bombning.

Man bör kalla saker och ting vid deras rätta namn, sade Olof Palme om USA:s bombningar av Hanoi julen 1972. Detta äger i stora delar också sin tillämpning på dagens situation i Afghanistan.

Det som nu pågår i Afghanistan är en form av tortyr. Det man gör är att plåga människor, plåga en nation för att förödmjuka den, tvinga den till underkastelse inför maktspråk. Därför är bombningarna ett illdåd. Därav finns det många i modern historia. De förbinds ofta med namn.

Våldet har triumferat. Men eftervärldens dom har fallit hård över dem som burit ansvaret.

Nu finns ytterligare ett namn att foga till raden: Chekh-Charan, Ghoorprovinsen, Afghanistan vårvintern 1986.

Anf. 46 GUNHILD BOLANDER (c):

Fru talman! I dagens utrikespolitiska debatt har ett antal inlägg berört de nyligen avslutade förhandlingarna om gränsdragningen i Östersjön. Också utrikesministern tog upp frågan i sin deklaration.

Av vad som kommit till offentlighet i samband med förarbetet till dessa förhandlingar är att Sovjetunionen numera är beredd att acceptera Gotland som en befolkad del av Sverige. Detta borde inte vara att notera som en egentlig framgång – det borde från början ha varit en självklarhet.

Den tidigare sovjetiska ståndpunkten var ett sätt att – i skenet av i dag existerande havsrätt – indirekt sätta Gotlands ställning som en del av Sveriges territorium i fråga. När det gäller det omstridda havsområdet på 13 500 kvadratkilometer i Östersjön har hävdats från Sverige att Gotland, Fårö och Gotska Sandön skall ge full utdelning vid beräkningen av hur zongränsen i

Östersjön skall dras, dvs. att gränsen skall gå mitt emellan öarna och Baltikum. Men det råder i dag oklarhet om vad som är mittlinje och vad som är mittlinjepincip. Mittlinjepincipen är inte direkt stadfäst i den nya havsrätten men anses ha starkt stöd i internationell rätt, även om också diverse skälighetskriterier kan spela en roll.

Det har både nu och i tidigare förhandlingsomgångar talats om kompromissvilja. Som representant för valkretsen Gotland måste jag dock få deklarerat att det hos den gotländska befolkningen inte finns någon större förståelse för talet om kompromisser, när dessa skulle kunna bli till nackdel för Sverige. Tvärtom finns en klart uttalad oro för vad eventuella kompromisser skulle kunna innebära.

Det finns – tvärs över det politiska spektrumet – en stark opinion för små staters rätt gentemot supermakterna. I tal och proklamationer har svenska regeringar betonat vikten av att värna våra gränser. Det är ofta stolta ord, som lätt kan devalveras i omvärldens ögon, om Sverige är benäget till kompromissvilja i denna fråga. Det är orimligt att i detta sammanhang helt bortse från de systematiska ubåtskränkningar som bedrivits mot Sverige sedan ett antal år tillbaka.

Sedan sommaren 1985 har det förekommit diplomatiska kontakter med Sovjetunionen, vilket är en nödvändighet i det internationella umgänget. Det är naturligtvis positivt att Sovjetunionen nu varit beredd till fortsatta förhandlingar, eftersom det är ett starkt svenskt intresse att frågan nu får sin lösning. En normalisering av förbindelserna med Sovjetunionen eftersträvas från Sveriges sida, och ett statsministerbesök i Moskva planeras ske i april.

De frågor man då ställer sig är: Vilka är villkoren för denna pågående normalisering? Vilket pris måste betalas för den? Vem bestämmer denna normaliserings principiella innehåll?

Såväl utrikesministern som hans kabinettssekreterare har förklarat att någon form av kompromiss från svensk sida blir nödvändig i zonfrågan, och de har betecknat dessa förhandlingar som ett diplomatiskt kraftprov och en mätare när det gäller förhållandet till Sovjet. Risker finns alltså att priset för normaliseringen ligger i Östersjön, öster om Gotland.

Fru talman! Min förhoppning är att man, när frågan skall diskuteras på nytt, kan på grundval av folkrätten nå en överenskommelse, som ger en rättvis avgränsning av både kontinentalsockel och fiskezon mellan länderna.

Anf. 47 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! På grund av omständigheter som jag inte kunde råda över blev jag tvungen att för ett par timmar sedan stryka mitt namn från talarlistan. Jag är därför mycket tacksam för att jag nu, sedan jag på nytt anmält mig till talarlistan, får hålla mitt anförande under de sex minuter som gäller för talare som anmäler sig under debatten.

Sedan staten Israel upprättades 1947 har judar från praktiskt taget alla länder i världen kunnat bosätta sig i det nya landet. Tyvärr gäller inte detta förhållande beträffande judarna i Sovjetunionen. Trots att de utgör 20 % av världens judar är de den enda större grupp som inte i någon större utsträckning har fått utvandera till Israel. 1979 var det år då det största antalet judar utvandrade. Därefter har antalet sjunkit katastrofalt år efter år.

Samtidigt med att möjligheterna att utvandra har minskat har levnadsförhållandena i Sovjetunionen försämrats och människorna fått det svårare.

Europarådet har enhälligt antagit en resolution i frågan – rapportör är riksdagsman Kurt Hugosson.

Europarådet uttrycker stor oro över att judarna inte får utöva sin religion, inte vidmakthålla sin kultur och studera hebreiska. Inte minst oroade är både Europarådet och vi över att judiska ungdomar inte kan få den utbildning som de önskar och som de är lämpade för. Vi är bekymrade över trakasserierna mot judarna, rättegångarna, fängslandena. Det finns judar som har suttit i fängelse år efter år och som inte får återvända till hem, familj och eventuellt arbete.

Europarådet noterar också att det finns en växande antisemitism i det sovjetiska samhällslivet. Det här är naturligtvis ett internationellt bekymmer.

För att få utvandra från Sovjetunionen krävs att man får en inbjudan utifrån. Det är nu nästan 400 000 judar som har erhållit en sådan inbjudan – som således enligt de sovjetiska myndigheterna är nödvändig – men som ändå inte har fått tillstånd att utvandra. Dessa refusniks ökar i antal år från år, och antalet uppgår nu till ca 10 000.

Europarådet uppmanade i sin resolution ledamöter i olika parlament att utöva påtryckningar på Sovjetunionen, och det är med gjädje man kan konstatera att vår riksdag har gjort så flera gånger, liksom också vår regering. Vi vill naturligtvis uppnå att man i Sovjetunionen skall tillåta judarna att leva i Sovjetunionen utan att bli diskriminerade, att åtnjuta rätten att utöva sin religion, att upprätthålla sina kulturella traditioner och att undervisa i och själva studera hebreiska. Vi vill också att man skall upphöra med spridningen av antijudisk propaganda, att alla judiska samvetsfångar skall befrias och att man skall – och det är ett första krav – tillåta de judar som vill utvandra att göra det.

Fru talman! Ännu mer än 10 år efter den etiopiska revolutionen sitter det tusentals fångar i de etiopiska fängelserna. Det gäller politiska fångar, s. k. samvetsfångar. Av dessa sitter ett stort antal i fängelse sedan 6–8 år tillbaka. Många är gamla och sjuka, många är kvinnor och många är barn. Några av barnen och ungdomarna är t. o. m. födda i fängelset och har aldrig levat i frihet. Ingen av dessa fångar har anklagats eller dömts för något brott. De har fängslats, därför att de har varit i tjänst hos den föregående regimen, eller varit släkt med någon som varit i tjänst hos den föregående regimen. Orsaken kan också ha varit den att de har varit i den kristna kyrkans tjänst eller deltagit i någon kristen verksamhet. Många av dessa fångar har frigivits – det skall vi också konstatera. Men vilken anledning finns det då att hålla de övriga kvar i fängelse? Om man har kunnat frige män – om inte de behöver hållas fängslade längre – kan man fråga sig vilken anledning det finns att hålla dessa kvinnor kvar. Mot bakgrund av de lidanden som svälten nu framkallar i Etiopien förefaller det vara extra onödigt och grymt att låta etiopier sitta kvar i fängelse utan dom och rannsakan. På grund av de långvariga förbindelserna mellan Sverige och Etiopien, och då många av fångarna – som har varit berövade friheten under så lång tid – och deras anhöriga faktiskt har svensk utbildning, har samarbetat med svenskar och har vänner i Sverige, är svensk

opinion naturligtvis mycket känslig. Den uppkomna negativa inställningen till den etiopiska regimen försvårar samarbetet med densamma. Då EG:s biståndsavtal presenterades av den för biståndet ansvarige, monsieur Pisani, betonade denne att mänskliga rättigheter skulle åberopas mera i samband med uppläggningsen av biståndet. Vi anser att Sverige har både större anledning och bättre möjligheter än andra länder att i samband med biståndet begära att i första hand de politiska fångarna och samvetsfångarna som suttit fängslade längst – från 6 upp till 10 år – och de som är gamla och sjuka, kvinnor och barn ofördröjligen skall friges.

Med detta anförande, vari Gullan Lindblad (m) instämde, var överläggningen avslutad.

6 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1985/86:16 om vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område (prop. 1985/86:100 delvis),

trafikutskottets betänkanden

1985/86:12 om Kostnader, avgifter och investeringar i transportsektorn (prop. 1985/86:100 delvis),

1985/86:10 om anslag till Trafiksäkerhet (prop. 1985/86:100 delvis) samt

1985/86:11 om anslag till Postväsendet (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 48 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkande 16 samt trafikutskottets betänkanden 12, 10 och 11 kommer att debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utrikesutskottets betänkande 16 om vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område.

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område

Anf. 49 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det svenska engagemanget i Interamerikanska utvecklingsbanken, som behandlas i detta betänkande, har kritiserats av oss och av andra ända sedan det svenska inträdet 1977. Då hade vi den första borgerliga regeringen på många år här i landet, och beslutet om IDB var ett av de många på det utrikespolitiska och biståndspolitiska området som den och efterföljande borgerliga regeringar genomdrev. Det var beslut som gradvis förändrade den svenska politiken i riktning mot större hänsynstagande till de svenska storföretagens exportintressen, ökad kommersialisering av det svenska biståndet och, som det brukar heta, "anpassning till marknadens behov".

Nu utgörs ju inte anslaget till IDB av biståndsmedel, men det måste ändå

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

*Vissa anslag m. m.
inom utrikesdepartementets område*

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

*Vissa anslag m. m.
inom utrikesdeparte-
mentets område*

sättas in i detta sammanhang. Det är ju också vad regeringen själv gör i sin proposition, där man på ett ursäktande sätt säger att Sverige minsann ger betydligt mycket mer i bistånd till Latinamerika än vad man ger till IDB. Vi måste tolka detta så, att det finns en motsättning mellan att ge anslag till IDB och att ge bistånd till t. ex. Nicaragua eller humanitärt bistånd i allmänhet till Latinamerika. Det är i varje fall vpk:s åsikt. Vi har från första början hävdatt att IDB upprättades som ett instrument för USA:s politik i Latinamerika, och ingenting som har hänt under de tio år banken bedrivit sin verksamhet talar för motsatsen. År 1977 hade också socialdemokraterna den åsikten, när de var i opposition, och kritiserade den borgerliga regeringens beslut. Men som i så många fall har man på det här området senare övertagit den borgerliga politiken – precis som när det har gällt vapenexport och erkännande av Öst-Timor.

Det är ointressant, som vi påpekar i vår reservation, att Sverige har motsatt sig lån från IDB till vissa stater. Det har inte på något sätt hindrat banken från att i första hand stödja militärdiktaturer och juntor som de i Chile, Guatemala eller El Salvador, för att återigen citera propositionen. Det enda korrekta och ärliga handlings sättet från regeringens och socialdemokraternas sida, om man vill leva upp till sina deklARATIONER, är att lämna IDB och att inte delta med svenska bidrag i den organisationens verksamhet.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vår reservation nr 2 till utskottsbetänkandet.

När det gäller anslaget till fredsorganisationer har vi från vpk:s sida under en följd av år krävt en ökning av beloppet. Vi har krävt att en promille av militärutgifterna skulle anslås till fredsorganisationer. För detta har vi inte fått något gehör, och i årets motion i det här sammanhanget har vi inte återupprepat detta krav. Men vi har ett allmänt krav på ökat anslag, och det har vi delvis fått tillgodosett genom överföringar från vissa anslag inom utrikesdepartementets område. Det är önskvärt, anser vi emellertid, att regeringen till ett annat år kraftigt ökar det aktuella och för det avsedda ändamålet korrekta anslaget för information om freds- och nedrustningsfrågor.

Vi har inte reserverat oss på den här punkten i år utan avvaktar utvecklingen, där ju också medlen från fredslotterierna kommer att spela en roll.

Det finns också anledning att se till fördelningen av pengarna mellan olika organisationer, projekt osv. på detta område. Det har förutsatts en översyn av dessa saker, och vi avvaktar resultatet av den. Därför har vi inte heller på denna punkt någon reservation i detta betänkande.

I det särskilda yttrande som vi har fogat till betänkandet har vi emellertid än en gång velat peka på den orättvisa som begås när Svenska fredskommittén nu på nytt vägras bidrag. Vi missunnar inte nyttillkomna fredsorganisationer, t. ex. Läkare mot kärnvapen, deras bidrag. Tvärtom anser vi det vara i högsta grad önskvärt att flera sådana yrkesgrupper som arbetar mot kärnvapen kan få stöd. Men det är uppseendeväckande att en organisation som Svenska fredskommittén, som har arbetat i mer än 30 år i detta land, som är medlem av Sveriges fredsråd och som har aktiva lokalgrupper över hela landet, utan någon motivering vägras bidrag från detta anslag. Vi emotser

därför med intresse redovisningen av principerna för fördelning av bidrag, som den pågående översynen bör ge underlag för.

Slutligen, fru talman, några ord om anslaget till SIPRI, som tas upp i vår reservation nr 4 i utskottsbetänkandet.

SIPRI, Stockholms fredsforskningsinstitut, fick under de borgerliga regeringsåren vidkännas nedskärningar och inskränkningar i sin verksamhet. Det paradades med direkta angrepp mot institutet under de åren från kretsar på högerkanten som ogillade de försök till en objektiv bedömning av rustningarnas storlek och deras orsaker, som har varit ett kännemärke för SIPRI och dess verksamhet. Det är klart att institutet inte har kunnat återta den nivå i sin verksamhet som förutsattes vid grundandet, men som bröts under de borgerliga regeringsåren. Det vore därför billigt att den blygsamma summa på drygt 3,5 milj. kr. som behövs för att komma upp till det av SIPRI äskade anslaget kunde beviljas.

Med det, fru talman, yrkar jag bifall till reservation nr 4.

Anf. 50 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Man kan säga att frågan om huruvida Sverige skall vara med och ge bidrag till IDB är en följetong som har upphört att vara en bestseller. Frågan är inte längre så uppmärksam i den biståndspolitiska debatten. Det är inte särskilt intressant att diskutera frågan under ett år, när det egentligen handlar om uppfyllandet av åtaganden som vi redan har gjort genom att 1983 åta oss att delta i den s. k. sjätte kapitalpåfyllnaden. Låt mig ändå säga ett par ord om IDB.

Oswald Söderqvist nämner mycket riktigt att Sveriges inträde i IDB skedde 1977, och då satte också debatten om IDB i gång. Om detta hade varit den enda av få insatser i Latinamerika sedan den tiden skulle IDB ha kunnat vara mycket mera diskutabelt. Men sedan dess har insatserna i Latinamerika ökat på många olika håll. Samarbetet med latinamerikanska länder har växt mycket starkt. Vi har fått ett nytt programland i Nicaragua. Vi har mycket starkt ökat samarbetet med enskilda och organisationer, inte minst fackliga organisationer. Vi har fyllt på kraftigt i det humanitära biståndet, och en stor del av katastrofbiståndet går till Latinamerika, osv. Som en del av det totala biståndet till Latinamerika har IDB:s betydelse minskat, vilket vi påpekat i utskottsbetänkandet, och det är kanske också förklaringen till att IDB inte är lika uppmärksam längre. Det är i och för sig inte för min egen del eller för mitt partis del den verkliga förklaringen till att vi tycker att det är mer acceptabelt. Vore det mycket moraliskt diskutabelt skulle det inte spela så stor roll om det var ett stort eller litet anslag, vilket jag antar att Oswald Söderqvist är beredd att replikera. Förklaringen är snarare det faktum att vi kan redovisa ett mycket aktivt svenskt agerande för att få en inriktning av långivningen som vi kan acceptera.

Därmed, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 51 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Ja visst är detta en följetong och inte är det någon bestseller, det kan jag hålla med om. Det kan man se ur många synpunkter.

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

*Vissa anslag m. m.
inom utrikesdeparte-
mentets område*

Det är synd, tycker jag, att Sverige har låtit sig dras in i denna USA-dominerade bank. Det är någonting som vi har upprepat under alla år som vi har drivit den här frågan. Den uppfattningen delades av socialdemokratien på den tiden, för snart tio år sedan, då man var i opposition.

Det är inte heller enligt vår uppfattning, som jag framförde i mitt första inlägg, så att man kan ställa detta visserligen relativt blygsamma anslag mot att man har ökat anslagen till andra biståndssändamål i Latinamerika. Vi tycker att det är bra att man har ökat den humanitära hjälpen, att man har ökat biståndet till Nicaragua, osv. Men det ursäktar inte och förbättrar inte på något sätt att Sverige deltar i stödet till den här banken.

Det är inte heller något bra argument när det omigen framförs att Sverige arbetar aktivt för att påverka utlåningen och placeringen av pengarna från IDB. Det är klart att vi arbetar. Vi försöker att väcka förslag, vi försöker att framföra synpunkter på olika mottagarländer och sådana saker. Men som vi har sagt i vår reservation, vilket jag på nytt upprepat här, är det ointressant, eftersom ingen bryr sig om vad vi säger. Vi har de konkreta resultaten att titta på. Våra protester har inte hindrat att bankens medel i första hand har gått till stater och regimer som, enligt de biståndspolitiska målen – om vi nu skall hålla oss till dem, och det bör vi väl göra också i det här sammanhanget – egentligen inte skulle ha fått några pengar om det hade varit fråga om svenska biståndsmedel. Därför är det enligt vår uppfattning fortfarande fel att Sverige deltar i bankens verksamhet, att man är med om nya påfyllningar och att man inte tar avstånd från den och utträder ur den. Det stämmer inte med vår allmänna politik i övrigt, och vi borde alltså inte vara med i IDB.

Anf. 52 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Krig, förtryck och orättvisor kännetecknar tyvärr situationen på flera håll ute i världen. Mänskliga rättigheter förtrampas alltför ofta. Ett sjuttioatal väpnade konflikter pågår. Flyktingströmmarna är enorma. Det mänskliga lidandet och svälten är närmast ofattbar. Freden är för många människor bara en dröm. Vardagen innebär en ständig jakt efter skydd och en kamp för överlevnad.

Hotet om ofred berör också oss här hemma. Vi lever alla i kärnvapenkrigets skugga. Detta dagliga hot är destruktivt och kan skapa ett hårdnande samhällsklimat.

I en sådan grym värld har vi, som förskonats från krig, ett särskilt stort ansvar i arbetet för fred och nedrustning, för försoning mellan människor, folk och nationer. I den sorg vi svenskar nu upplever efter mordet på en av världens stora fredskämpar kan vi samtidigt söka tröst i det djupa engagemang för fred och rättvisa som har kommit till uttryck. Det utgör en inspirationskälla för ett intensifierat arbete för samförstånd mellan folk och nationer och för att söka lösa konflikter utan våld. Freden får vi inte till skänks. Den måste ständigt vinnas och befastas.

Det är självklart att vi på olika sätt måste stödja arbetet för fred, frihet och rättvisa. I vårt land är fredsarbetet omfattande och kännetecknas av ett stort och lidelsefullt engagemang. Fredsorganisationerna centralt och lokalt är många. Fredsengagemanget i folkrörelsen i övrigt är aktivt. Organisationer och folkrörelser utgör en viktig bas i nationens samlade arbete för fred och

nedrustning. De sprider kunskaper, skapar opinion, förmedlar idéer och genomför många andra viktiga insatser.

I motionen 1985/86:U310 av Evert Svensson och mig har bl. a. olika åtgärder för att stärka fredsarbetet tagits upp. Vi är tacksvamma för den positiva utskottsbehandling motionen fått. Vi har påpekat behovet av en översyn av anslagsfördelningen till fredsorganisationerna och noterar nu med tillfredsställelse att regeringen avser att genomföra en översyn. Liksom i vår motion stryks också i utskottsbetänkandet under att översynen skall innefatta organisationsbidragen.

Fredslotterierna 1984 och 1985 och de projektbidrag nettoöverskottet givit möjligheter till har också haft stor betydelse nu när anslagen över statsbudgeten är begränsade. Det är utmärkt att regeringen har beslutat att genomföra ett fredslotteri även under innevarande år. Jag vill dock stryka under vikten av fortsatta fredslotterier även under kommande år.

Förslaget från utskottsmajoriteten att höja anslagsposten för Information om freds- och nedrustningssträvanden med ytterligare 252 000 kr. utöver regeringens förslag innebär att höjningen blir densamma som föregående år. Det är välkommet. Samtidigt får vi konstatera att det samlade anslaget till fredsorganisationernas och folkrörelsernas information om fred och nedrustning trots ökningen uppgår endast till en tiondel av målet, en promille av försvarskostnaderna, ett mål som har en bred förankring i svensk folkrörelse.

För att nå promillemålet vid sekelskiftet erfordras en höjning av anslaget med ca 1,5 milj. kr. varje år, förutsatt nuvarande försvarskostnader och fast penningvärde. Det är inget orealistiskt anslagsbehov, sett mot bakgrund av det gigantiska fredsarbete, som ligger framför oss. I väntan på att vi når målet utgör fredslotterierna, som jag tidigare nämnt, ett nödvändigt komplement. Organisationsbidragen till de olika fredsorganisationerna är i dag otillräckliga, och anslagsökningarna har varit blygsamma. Nya organisationer efterfrågar också stöd i form av organisationsbidrag. I årets budgetproposition lämnas endast utrymme för *en* ny organisation, nämligen Svenska läkare mot kärnvapen.

Fru talman! I år är det FN:s internationella fredsår. Det påminner oss om fredsarbetets stora betydelse. Detta arbete kräver större resurser. Vi motionärer utgår ifrån att regeringen under åren som kommer tillser att anslaget till fredsorganisationernas och folkrörelsernas information om fred och nedrustning räknas upp så att målet – att anslaget skall omfatta en promille av försvarskostnaderna – nås inom överblickbar tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om trafikutskottets betänkande 11.)

Anf. 53 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera trafikutskottets betänkande 12 om kostnader, avgifter och investeringar i transportsektorn.

*Kostnader, avgifter
och investeringar inom
transportsektorn*

Anf. 54 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Det betänkande vi nu skall behandla avser kostnader och investeringar i transportsektorn. Det berör därvid ett avsnitt i årets budgetproposition, bil. 8.

Av propositionen framgår att de berörda frågorna har studerats av två arbetsgrupper inom kommunikationsdepartementet. Syftet har varit dels att bedöma om de avgifter och skatter som belastar olika trafikgrenar är väl avvägda med hänsyn till de samhällsekonomiska kostnader som är förknippade med trafiken, dels att klargöra förutsättningarna för en samordning av den investeringsplanering som bedrivs vid trafikverken.

Beträffande investeringsplaneringen uttalade riksdagen i samband med 1979 års trafikpolitiska beslut behovet av en långsiktig och tidsmässigt samordnad investeringsplanering. Centern delar utskottsmajoritetens uppfattning att en långsiktig investeringsplanering är nödvändig för att för framtiden kunna göra de rätta prioriteringarna mellan behov och resurser. Vi ställer oss därmed avvisande till kravet från moderat håll att trafiken skall utvecklas oplanerat. Planering måste finnas för att trafikpolitiken skall kunna utformas med syfte att nå balanserad befolknings- och näringslivsutveckling i alla delar av landet och uppfylla målen för t. ex. energipolitiken och miljöpolitiken.

Däremot har vi från centerns sida inte varit beredda att i likhet med utskottsmajoriteten uttala oss för att transportrådet tilldelas ytterligare uppgifter på nu ifrågakvarande område. Här och nu är inte platsen att diskutera transportrådets framtida roll rent generellt. Det får vi göra när kammaren behandlar transportrådets verksamhet i samband med budgetpropositionen. Låt mig, fru talman, bara erinra om att vi från centern i vår partimotion på trafikpolitikens område har lagt fram förslag om att transportrådets framtida roll skall utredas. Vi menar att transportrådet är en onödig central byråkrati och att transportrådet på sikt bör avvecklas. Det är mot bakgrunden av de principiella ståndpunkterna inte logiskt att nu tilldela transportrådet ytterligare uppgifter. Det är anledningen till reservation 2 i betänkandet.

Därmed vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 2 och i övrigt till trafikutskottets hemställan i betänkande nr 12.

Anf. 55 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! I det betänkande vi nu behandlar har trafikutskottet tagit ställning till de s. k. översynsprojekt som inom kommunikationsdepartementet behandlat kostnader, avgifter och investeringar inom transportsektorn med hänsyn till de samhällsekonomiska aspekterna.

Dessa översynsprojekt är intressanta bidrag till forskning och fördjupad debatt omkring sambanden mellan samhälls ekonomi och transporter. Vpk har i motion T229 anfört några kompletterande synpunkter, som vi föreslår också skall ges regeringen till känna. Det vill nu inte utskottsmajoriteten vara med om. Jag kan ändå som positivt notera att det i betänkandet rekommenderas att vissa av de frågor som vi tagit upp i motionen skall övervägas inom

ramen för det fortsatta utrednings- och forskningsarbetet.

Här vill jag ge några exempel på frågor som vi tagit upp i sammanhanget. Vi har t. ex. anfört synpunkter på problemet att åstadkomma konkurrensjämlighet mellan vägtrafiken och järnvägstrafiken. Då vägverket får direktavskriva väginvesteringarna borde det vara en självklarhet att SJ också skulle få direktavskriva sina investeringar i banan – om man verkligen vill ha konkurrensjämlighet. Vissa modifieringar i antydd riktning gjordes i samband med fjolårets järnvägsproposition som följd av en diskussion och opinion bland de anställda. Hur skall t. ex. SJ kunna ge en konkurrenskraftig offert då enbart infrastrukturkostnaderna för en järnvägsvagn då den står där på spåret är 250 kr. per vagn, medan motsvarande kostnad för en lastbil med motsvarande tyngd och volym stannar vid 44 kr. per vagn? I reservation 1 har vi också föreslagit direktavskrivning även för järnvägen.

Ytterligare ett exempel på synpunkter i motionen rör beräkningen av olika trafikslags olyckskostnader. Vi noterar att i olycksstatistiken vid SJ även ingår de arbetsskadade. Så är däremot inte fallet med lastbilstrafikens kalkyler. Om man verkligen vill kartlägga olika trafikgrenars samhällsekonomiska kostnader är en jämförande analys av just arbetsmiljö och arbetsskador högst angelägen.

För några år sedan gjorde Svenska Transportarbetareförbundet en undersökning av arbetsmiljön för ett representativt urval av hos förbundet organiserade åkeri-, buss- och taxichaufförer. Undersökningen visade att lastbilschaufförerna i genomsnitt arbetade 17 timmar i övertid per månad, och flera chaufförer uppgav att de arbetade 40 övertidstimmar och mera per månad. Det betyder att lastbilschaufförerna arbetade fyra gånger så mycket övertid som industriarbetarna.

Utlandschaufförerna har det genomgående sämre. De extremt långa arbetstiderna i kombination med nattarbete och arbete under veckoslut samt brister i arbets- och trafikmiljön leder till utslagning.

Transportarbetareförbundets undersökning visar att de flesta lastbilschaufförer i inrikes trafik slutar i yrket vid uppnådda 40 år. Det finns mycket få som uppnått 50 år innan de slutat. Denna hårt pressade situation har ett klart samband med kostnaderna. Hur kan man här ens tala om rättvis konkurrens och korrekta kostnadskalkyler, om man inte i jämförande beräkningar och värderingar även tar med den ur hälsosynpunkt svåra arbetsmiljön för yrkeschaufförerna?

Man kan inte heller förneka den samhällsekonomiska effekt som ofta förekommande lagbrott och trafiköverträdelser, liksom överträdelser av arbetstidsbestämmelser har, från bl. a. konkurrenssynpunkt. Vi vill i vår reservation framför allt betona det angelägna i att också i kostnadsbildningen ta med dåliga arbetsmiljö och arbetsskador inom de olika trafikgrenarna.

Så några ord om vägslitagekostnaderna. Vi har velat peka på erfarenheter från amerikanska undersökningar, som visar betydligt större slitagekostnadsskillnader mellan en tung lastbil med släp och vanlig personbil. En enda sådan tung lastbil sliter lika mycket på vägbanan som 9 600 personbilar. Här vill vi ställa frågan – eventuellt för framtida forskning – om inte bilskatteutformningen innebär att den lätta personbilstrafiken får subventionera den tunga vägtrafiken.

I reservation 3 har vi tagit upp frågan om den långsiktiga och samordnade investeringsplaneringen inom trafiksektorn, en planering som vi anser har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen på många områden. Det kan gälla regional utveckling, näringslivsutveckling osv. Särskilt har vi understrukt att denna planering måste ha offensiv karaktär och vara en utvecklingsplanering. Vi anser oss ha goda skäl att göra denna markering, eftersom den aktuella utvecklingen inom trafikplanområdet visar tendenser att anpassas till storföretagens intentioner att exempelvis satsa på motorvägstrianglar, Öresundsprojekt och idéprojekt som Scandinavian Link.

Motorvägstriangeln – en märklig projektidé i samarbete mellan vägverket, Svenska byggnadsentreprenörsföreningen och Svenska vägföreningen innebär omfattande motorvägs- och motortrafikledsbyggen mellan stora centra under tiden fram till år 2000. Dessa byggen skall kosta 13 miljarder, dvs. 850 milj. kr. per år eller nära nog lika mycket årligen som det nuvarande investeringsanslaget för budgetåret 1985/86, vilket uppgår till 900 milj. kr.

Vi vill understryka en klar tendens från ekonomiska intressegrupper – eller kalla dem gärna lobbygrupper – att söka trycka på ansvariga politiska organ planer, vilkas syften kan vara helt andra än att åstadkomma i samhällets intresse vettiga vägprogram.

När vi också uttalar betänklighet mot Transportrådets tilltänkta uppgift, att som något slags övermyndighet samordna de olika trafikgrenarnas investeringsplaner, bottenar detta i grundtanken att trafikens infrastrukturella utveckling är en av de viktigaste *politiska* framtidsfrågorna. Det skulle vara fel att inte trygga den politiska förankringen av denna planering i en demokratisk process.

Med detta yrkar jag, fru talman, bifall till reservationerna 1 och 3. Jag vill också tala om att vpk-gruppen kommer att rösta för reservation 2 om reservation 3 faller.

Anf. 56 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Enligt min mening utgör det här utredningsmaterialet, som berör kostnader, avgifter och investeringar inom transportsektorn, ett värdefullt underlag för det fortsatta genomförandet av riksdagens trafikpolitiska beslut. De behandlade frågorna är komplicerade och torde i många fall kräva kompletterande studier samt ytterligare forskningsinsatser i samband med fortsatta översyner i syfte att främja det trafikpolitiska utvecklingsarbetet.

Jag skall så, fru talman, övergå till att något kommentera reservationerna.

När det gäller reservation 1 av vpk, angående kostnader och avgifter inom trafiksektorn, som i stort sett berör SJ:s avskrivningsregler, vill jag erinra om att vi förra året fattade beslut om nya riktlinjer för järnvägspolitiken. Detta beslut innebär bl. a. att staten tar ett ökat ansvar för SJ:s kostnader för infrastrukturen, dvs. bannätet och därtill knutna fasta anläggningar.

Riksdagen medgav en avskrivning av hela det ingående statskapitalet till infrastrukturen på ca 1,3 miljarder. Beslutet innebär vidare en uppdelning av SJ:s investeringar i fasta anläggningar i en infrastrukturdel och en trafikföretagsdel. Syftet var bl. a. att ge SJ arbetsförutsättningar för att så långt som möjligt likna vägtrafiken. Enligt det här beslutet skall endast 80 % av sådana

fortsatta investeringar i infrastrukturen, som ingår i affärsbananätet, föras till statskapitalet med krav på förräntning.

Riksdagsbeslutet förra året innebär, såvitt jag kan förstå, helt andra möjligheter än tidigare för SJ att på lika villkor konkurrera med landsvägstrafiken. Det kommer också att visa sig, Sven Henricsson. Och mot den här bakgrunden vill jag yrka avslag på reservation 1.

När det sedan gäller reservation 2 av centern och reservation 3 av vpk, som båda tar upp Transportrådets roll i investeringsplaneringen, hyser vi inte de farhågor som reservanterna gör. Vi har tidigare varit överens om att inrätta Transportrådet som ett centralt planeringsorgan, och då tycker jag att det är riktigt att rådet då dels bistår trafikverket med gemensamt planerings- och prognosunderlag, dels biträder regeringen med att belysa hur investeringarna i en transportgren får effekter på andra transportgrenar. Det kan således inte bli fråga om att rådet får någon annan roll i investeringsplaneringen än en rent rådgivande. Det är alltså inte fråga om att Transportrådet skall fungera som någon sorts överorgan, övermyndighet eller vad man nu vill kalla det.

Sen har jag litet svårt att förstå vpk när man vill påstå att den föreslagna modellen för investeringsplaneringen är någon form av passiv anpassningsplanering. Jag kan hålla med Sven Henricsson så långt, att när det gäller investeringar i infrastrukturen kan man tyvärr konstatera, att det i dag saknas en övergripande långsiktig plan, för bl. a. regionalpolitiskt betingade investeringar.

De regionala frågornas betydelse ökar i takt med att transportererna i Sverige *internationaliseras*. Om inte vi politiker greppar tag i detta kommer den ökande utrikeshandeln sannolikt att leda till koncentration av produktion och förbrukning till de södra och mellersta delarna av landet. Redan i dag kan man se hur sjötransporter alltmer koncentreras till hamnar på väst- och sydkusten. På motsvarande sätt kommer utvecklingen av järnvägsnätet att koncentreras till de södra och mellersta delarna av Sverige. Näringslivets planer på den skandinaviska triangeln belyser i hög grad denna tendens. Även vägnätet kommer då i första hand att behöva byggas ut i dessa delar. Detta kan utläsas t. ex. i planerna på Scan Link med fast förbindelse över Öresund och till kontinenten.

Allt detta innebär att man får en konflikt mellan ambitionerna att å ena sidan underlätta för utrikeshandeln när det gäller transportsektorns utbyggnad och å andra sidan komma till rätta med regionala problem och styra insatserna mot de norra delarna av Sverige. I en tänkbar framtid med knapphet på investeringsmedel kan denna konflikt mellan södra och mellersta Sverige å ena sidan och de norra delarna av Sverige å andra sidan komma att bli märkbar. Det gäller i ett sådant läge att noga veta vilka konsekvenserna blir vid val av regional strategi. Behovet av långsiktiga investeringsplaner för transportsektorn blir därmed uppenbart. Det är bl. a. mot den bakgrunden man får se förslaget till en långsiktig investeringsplanering inom transportsektorn. Det är viktigt att vi får ett bättre grepp om bl. a. vilka miljö-, närings- och regionalpolitiska konsekvenser framtida investeringar får i transportsektorn. Därför har vi ett mycket starkt behov av långsiktiga investeringsplaner. Förslaget är med andra ord, Sven Henricsson, i allra högsta grad offensivt.

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

*Kostnader, avgifter
och investeringar inom
transportsektorn*

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter, vilket innebär avslag på reservationerna 1, 2 och 3.

Anslag till trafiksäkerhet

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslutet redovisas efter debatten om trafikutskottets betänkande 11.)

Anf. 57 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera trafikutskottets betänkande 10 om anslag till trafiksäkerhet. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anslag till trafiksäkerhet

Anf. 58 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! I 1984/85 års budgetproposition sägs att ett viktigt led i saneringen av statsfinanserna bl. a. är att förändra den offentliga verksamhetens organisations- och finansieringsformer. Vidare anförts betydelsen av myndigheternas möjligheter att planmässigt bedriva sitt effektiviseringsarbete.

I årets finansplan, där regeringen beskriver sin s. k. tredje vägens politik, anges som en viktig beståndsdel i denna tredje väg sparandet. Det sägs: "Vi skall spara – därför att den privata och offentliga konsumtionen måste anpassas till de ramar som våra produktiva resurser sätter." Det sägs också mycket tydligt att ett ökat sparande i den offentliga sektorn är nödvändigt.

Det är mot den bakgrunden ganska egendomligt att regeringen år efter år avvisar det besparingsförslag som ett statligt verk, trafiksäkerhetsverket, självt angivit såsom inte bara lämpligt utan t. o. m. önskvärt efter verkets intentioner. Det finns, säger verket i en lägesrapport till sin styrelse, betydande tekniska problem med nuvarande skattefinansierade myndighetsanslag.

Man säger vidare: "Mot bakgrund dels av de positiva effekter som verket sett från den genomförda övergången till 1 000-kronorsanslag för anslag C2 och C3, dels av vad som anfördes i 1985 års budgetproposition om vissa riktlinjer för det fortsatta rationaliseringsarbetet, ser verket det som naturligt att återkomma med ett förslag till avgiftsfinansiering av anslag C1 fr. o. m. budgetåret 1986/87."

Vidare: "Verksamheterna inom anslag C1 resp. anslag C2 är i dag mycket integrerade med varandra. Tjänsterna vid ett flertal enheter inom verket har i dag finansiering från såväl anslag C1 som anslag C2."

Trafiksäkerhetsverket kan inte se någon artskillnad i verksamheterna som skulle motivera olikheter i finansieringen."

Verket hade ursprungligen tänkt sig att finansiera verksamheten under anslag C1 med införande av en "trafiksäkerhetsavgift" på 10 kr., som skulle tas ut tillsammans med registerhållningsavgiften. Riksdagen beslutade sedermera om en höjning av registerhållningsavgifter med just 10 kr. men genomförde inte den föreslagna avgiftsfinansieringen.

Trafiksäkerhetsverket återkom därefter med ett annat förslag om avgiftsfi-

nansiering genom att statens bidrag till NTF skulle inräknas i avgiftsunderlaget för den s. k. trafiksäkerhetsavgiften som därigenom kunde höjas.

Verksamheterna inom anslag C1 och C2 är mycket integrerade med varandra. Verket menar, som sagt, att någon artskillnad i verksamheterna som motiverar olikheter i finansieringen inte finns. Tvärtom kan det anses väl motiverat att fordonsägare och körkortstagare i större utsträckning direkt svarar för de kostnader som trafiksäkerhetsarbetet inriktat på fordon, trafikanter och trafikmiljö orsakar samhället.

I likhet med vad som nu gäller i anslag C2 och C3 kommer statsmakternas bedömning av resurstilldelning för C-verksamheten, enligt verkets förslag om avgiftsfinansiering, normalt att ske i ett sammanhang, nämligen när verket presenterar sitt förslag till ändrade avgifter. Fördelen med detta förfarande, framhåller man, är att en samtidig politisk prövning av resurser, avgifter, servicegrad och ambitionsnivå kan göras.

De motiv för avgiftsfinansiering av C1-anslaget som anges i den moderata reservationen till trafikutskottets betänkande 10 är dels rationella, vilket torde ha framgått av mitt anförande, dels statsfinansiella. Det är angeläget att söka nedbringa statsverkets kostnader. Detta motiv förefaller mig vara i enlighet med vad som uttalats såväl i årets som i fjolårets budgetproposition.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen i nämnda betänkande.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1985/86:110 Kronoholmarnas framtida disposition

1985/86:118 Ändringar i väglagen (1971:948) och lagen (1939:608) om enskilda vägar

1985/86:119 Flygfraktförarens ansvar för passagerare och gods

1985/86:133 Ändring i utlänningslagen (1980:376) m. m.

1985/86:136 Fortsatt giltighet av lagen (1980:12) om förtroendenämnder inom hälso- och sjukvården

8 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1985/86:327 av *Lars Werner m. fl.*

1985/86:328 av *Olle Grahn m. fl.*

1985/86:329 av *Ulla Petersson och Gunhild Bolander*

1985/86:330 av *Rolf Clarkson m. fl.*

1985/86:331 av *Rolf Clarkson m. fl.*

1985/86:332 av *Jerry Martinger*

1985/86:333 av *Olle Svensson m. fl.*

1985/86:334 av *Gösta Andersson m. fl.*

Färjetrafiken till Gotland (prop. 1985/86:105)

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 19 mars

1985/86:152 av *Inga Lantz* (vpk) till statsministern om utbyggnad av barnomsorgen:

I regeringsdeklarationen från den 13 mars 1986 sade statsministern följande: "Alla barn över ett och ett halvt år skall ha rätt till plats i daghem eller familjedaghem senast år 1991."

Detta uttalande innebär något helt nytt vad gäller barnomsorgens kvantitativa utbyggnad och inriktningen av densamma. Uttalandet är mycket bra och innebär en glädjande förbättring för landets förskolebarn och deras föräldrar, men uttalandet strider både mot tidigare regeringsförslag och mot därpå följande riksdagsbeslut, vars inriktning varit en utbyggnad av deltidsförskola och öppen förskoleverksamhet och i mindre grad utbyggnad av daghem och familjedaghem.

Vänsterpartiet kommunisterna har sedan många år föreslagit en utbyggnad av heldagsomsorgen inom barnomsorgen, och därför har vi med intresse noterat vad som yttrats i regeringsdeklarationen från statsministerns sida.

Det finns i dag 177 000 daghemsplatser och 109 000 familjedaghemplatser. Det finns samtidigt 570 000 barn i åldrarna ett och ett halvt år t. o. m. sex år. Det fattas därmed ungefär 300 000 platser för förskolebarnen. Om målet skall vara uppfyllt senast 1991 måste en kraftig och planmässig utbyggnad påbörjas.

Med stöd av ovanstående vill jag fråga statsministern:

Hur avser regeringen förverkliga uttalandet i regeringsdeklarationen om att alla barn över ett och ett halvt år skall ha rätt till plats i daghem eller familjedaghem senast 1991?

1985/86:153 av *Kerstin Ekman* (fp) till försvarsministern om anställningen av kvinnor som befäl i det militära försvaret:

Riksdagen beslutade vid riksmötet 1978/79 (prop. 1977/78:185, FoU 1978/79:1) att kvinnor i princip skulle få möjlighet till anställning som befäl inom det militära försvaret på samma villkor som män. I första omgången fick kvinnor tillträde till vissa yrken inom flygvapnet. I november 1981 beslöt riksdagen att godkänna att rekrytering till befälsyrket skulle få ske inom samtliga försvarsgrenar oberoende av kön. Enda undantaget gällde teknisk flygtjänst och viss submarin tjänst.

För att skapa klarhet om de medicinska förutsättningarna att öppna dessa yrkesområden avsåg försvarsministern att föreslå regeringen uppdra åt försvarets forskningsanstalt att inom ramen för sina forskningsresurser ta hänsyn till och även inbegripa kvinnor i pågående studier. Riksdagens beslut innebar att man fortlöpande skulle utvärdera verksamheten och att erfarenheterna skulle läggas till grund för nya beslut.

Beslutet att öppna det militära försvaret för kvinnor skulle genomföras stegvis. Yrkesområden som infanteriet, kavalleriet och pansartrupperna i armén, kustjäger/markstridstjänst i kustartilleriet och flygtjänst/flygingenjör på flyglinje inom flygvapnet skulle göras tillgängligt senare enligt regeringens bestämmande.

Vidare innebar beslutet att de kvinnor som genomgått grundutbildningen men som senare avbryter sin utbildning till yrkesofficer skall kunna krigsplaceras som reservofficer.

Det har nu förflutit drygt sex år efter det att riksdagen fattade det första beslutet om kvinnors möjlighet till utbildning till befäl, tre år efter det beslut som i princip öppnade samtliga utbildningsvägar.

De erfarenheter som gjorts har endast delvis redovisats, någon sammanhållen utvärdering har inte gjorts. De uppgifter som finns kan huvudsakligen hämtas från de artiklar som skrivits i samband med att nyinryckta intervjuats eller i samband med att resp. utbildningsförband haft pressträffar. Vid de försök jag som riksdagsledamot i samband med besök på regementen och samtal med de flickor som är under utbildning har en i stort sett positiv bild av läget redovisats. Det står dock klart att de olika vapengrenarna löst bl. a. informations- och intagningsrutinerna på skiftande sätt.

Det är av stor vikt att mönstringsförfarandet fungerar tillfredsställande. Om så är fallet är svårt att avgöra utan heltäckande utvärdering.

Någon rapportering om vilket resultat den medicinska forskningen givit har inte bekantgjorts. Det kan vara av intresse att få redovisat om forskning givit vid handen att den begränsning som omöjliggör för kvinnor att ingå i aktiv flygtjänst kan upphävas. Uppgifter tyder på att kvinnor klarar grundutbildningen väl så bra som män.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till försvarsministern:

1. Hur många kvinnor har genomfört grundutbildningen?
2. Hur många kvinnor har godkänts för fortsatt utbildning?
3. Hur många kvinnor har därefter fullföljt utbildningen?
4. Hur många kvinnor har efter genomförd grundutbildning krigsplacerats som reservofficerare?
5. När väntas en redovisning av de medicinska forskningsresultat som finns vad gäller kvinnors möjligheter att få tillträde till de nu stängda yrkesområdena?

10 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 19 mars

1985/86:438 av *Ewa Hedkvist Petersen* (s) till statsrådet *Bengt Göransson* om schemalagd skollunch:

För att göra skollunchen till en integrerad del av skoldagen har det vid skolor i landet, bl. a. i Luleå, gjorts försök med schemalagd skollunch.

Prot. 1985/86:99
19 mars 1986

Meddelande om fråga

Tanken har varit att denna stund på dagen skulle bli ett tillfälle för lärare och elever att tillsammans skaffa kunskaper om mat, näringslära, olika länders matkulturer, världens livsmedelstillgångar och fördelningen av dessa, m. m., samtidigt som man äter sin skollunch. Dessutom skulle måltidssituationen för eleverna bli betydligt lugnare och läraren ges möjlighet att se till att barnen verkligen äter sin mat. Den schemalagda skollunchen skulle alltså ge både pedagogiska och sociala vinster.

Försöken i Luleå har gett mycket positiva resultat. Skollunchen har inordnats i en pedagogisk planering, och det har visat sig att eleverna har fått en lugnare matsituation och bättre matvanor samt ökat arbetsprestationerna.

På vissa håll har dock skolförordningen tolkats så, att den schemalagda skollunchen inte är förenlig med förordningens bestämmelser.

Är skolministern beredd medverka till att schemalagd skollunch kan förekomma?

11 § Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren